

D A R K M A T

CONSPECTUS BIBLIO

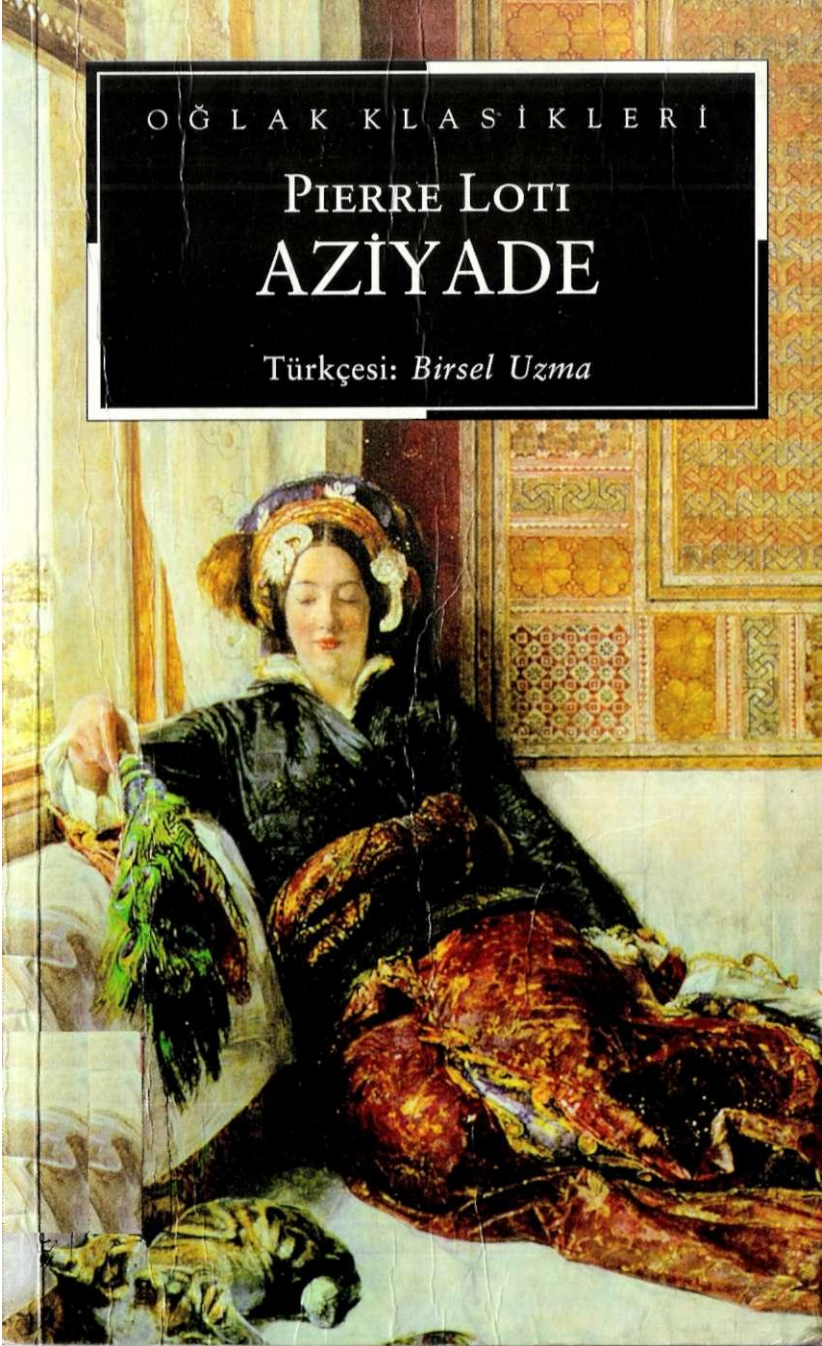
CONSPECTUS BIBLIO

OĞLAK KLASİKLERİ

PIERRE LOTI
AZIYADE

Türkçesi: *Birsel Uzma*

PIERRE LOTI

Fransız romancı 1850'de doğdu, 1923'te öldü. Bir deniz subayı olarak Ortadoğu ve Uzakdoğu'da bulundu. Buralarda aldığı kitaplarında öğrendiği yabancı kültürleri yakından tanıma fırsatı buldu. Yetenekli bir gözlemci olan Loti, yolculuklarından edindiği izlenimleri saf ve müzikal bir dille yapıtlarına yansıttı.

İlk romanı *Aziyadé'nin* (1879, *Aziyade*) yayımlanmasıyla hem ele tirmenlerin övgüsünü hem de geniş bir okur kitlesinin hayranlığını kazandı. *Pêcheur d'Islande* (1886; *İzlanda Balıkçısı*) ve *Madam Chrysanthème* (1887; *Madam Krizantem*) adlı başarılı romanlarıyla 1891'de Académie Française'e kabul edildi. Loti, yapıtlarında hayatın geçiciliğinden duyduğu umutsuzluk, aşk ve ölüm gibi temaları insanlara duyduğu etkileşim ve acımayla yumuşatır.

Birçok kez İstanbul'a gelen Loti Osmanlı hayat tarzından etkilenmiştir. 1920'de "İstanbul ehri fahri hem erisi" olarak kabul edildi ve onun adını taşıyan bir cemiyet kuruldu. İstanbul'da Divanyolu'nda bir caddeye ve Eyüp'te bir kahveye adı verildi.

Başlıca Yapıtları: *Les Désenchantés* (1906; *Bezgin Kadınlar*), *Le Roman d'un Enfant* (1890, *Bir Çocuğun Romanı*), *Prime Jeunesse* (1919, *İlk Gençlik*), *Le roman d'un spahi* (1881, *Bir Sipahinin Romanı*), *La Turquie agonisante* (1913, *Can Çeki en Türkiye*).

O Ğ L A K K L A S İ K L E R İ

PIERRE LOTI
AZIYADE

Türkçesi: *Birsel Uzma*

O LAK KLAS KLER

Aziyade/ Pierre Loti

Fransızca aslından çeviren: Birsal Uzma

© O lak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. ti., 2003

Bu çevirinin bütün hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Kurumsal kimlik danışmanı: Serdar Benli

Kapak tasarımı: İl Döneray

Kapak uygulama: M. Deniz Çorbacıo lu

Kapak resmi: " İstanbul'da Harem Hayatı" c. 1857, John

Frederick Lewis

Dizgi düzeni: Melior, 9,75 / 14 pt.

Ofset hazırlık: O lak Yayınları

Baskı: O lak Baskı Hizmetleri

Tel: (0 212) 612 73 05

O lak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. ti.

Genel yönetim: Senay Haznedaro lu

Yayın yönetmeni: Ra it Çava

Zambak Sokak 29, O lak Binası, 80080 Beyo lu İstanbul

Tel: (0 212) 251 71 08 09, Faks: (0 212) 293 65 50

e posta: oglak@oglak.com

Birinci baskı: 2003

ISBN 975 329 418 2

Aziyade

10 Mayıs 1876'da Türkiye hizmetine girerek
27 Ekim 1877'de Kars istihkâmları içinde
ölmü olan bir İngiliz bahriye te meninin
notlarından ve mektuplarından derlenmi tir.

Aziyade'nin orijinal Fransızca baskısında Türkçe ve italik olarak geçen bütün kelimeler bu baskıda da italik olarak dizilmiştir. Ancak, yazarın, bir kelimenin altını çizmek için asıl metinde italik olarak bıraktığı çok az saydaki kelimeyi de italik olarak bıraktık.

B R
SELAN K

LOTIN N GÜNLÜ Ü
I .

16 Mayıs 1876

... Ho bir Mayıs günü, güzel bir güne , bulutsuz bir gökyüzü... Yabancıların kayıkları geldi inde, rıhtımdaki celatlar eserlerini son bir kez kontrol ediyordu: Asılan altı ki i kalaban ın önünde son korkunç çırpını larını ya ıyordu... Pencereler, çatılar izleyicilerle doluydu, yakınlardaki bir balkonda, Türk yetkililer onlar için alı ılmı olan görüntüyü gülümseyerek seyrediyorlardı.

Sultan'ın hükümeti idam töreni için fazla para harcamamı tı. Dara açları o kadar alçaktı ki, mahkûmların çıplak ayak parmakları topra a de iyor, kasılıp kıvrılan tırnakları kumları kazıyordu.

II

idam sona erdi inde, askerler çekildi ve ölüler gün batana kadar halkın seyrine bırakıldı. Ayakları üzerine dikilmi gibi görünen altı ceset, umursamadan gelip geçenler ve sessiz genç kadın grupları arasında, Türkiye'nin güzel güne i altında ölümün deh et verici gülümseyi i gibi bekletiler.

III

Bu toplu idamların yapılmasını, Do u buhranının ba ında Avrupa'da çok ses getiren konsolos cinayetlerinin kar ılı ı olarak Fransa ve Almanya hükümetleri istemi ti.

Bütün Avrupalı milletler Selanik Limanı'na görkemli zırlılılar göndermi ti. ngiltere, ilk temsilci gönderenlerdendi. Böylece ben de Majesteleri'nin korvetlerinden birinde gelmi tim bölgeye.

IV

Güzel bir ilkbahar günü, idamlardan üç gün gibi kısa bir süre sonra Makedonya'nın Selanik ehri sokaklarında dola mamıza izin verildi i ilk günlerden birinde, saat ak am üzeri dörde do ru, iki leyle in kavgasını izlemek için eski bir caminin kapalı kapıları önünde duraksadım.

Sahne Müslüman mahallesinin eski bir soka ında

ya anıyordu. Kıvrımlı yolların kıyısında küçük döküntü evler sıralanmıştı. Evlerin yarısı, her yanı kafeslerle örtülmüş büyük balkonlarla donatılmıştı. Ahni in denilen bu gizemli gözetleme çıkmaları, içeridekilerin dışarıdan fark edilmeden sokaktan gelip geçenleri izlemelerine olanak sağlardı. Sokak döşemesini oluşturan siyah yassı çakıl taşlarının arasından otlar fırlıyor, çatıların üzerinden taze yeşil dallar sarkıyordu. Aralardan parça parça görünen gökyüzü bulutsuz ve masmaviydi. Mayıs'ın ılık havası ve hoş kokusu dört bir yanı sarmıştı.

Selanik halkı bize karşı rahatsız ve dümanca davranmaya devam ediyordu. Bu nedenle üstlerimiz, sokaklarda dolaırken kılıçlarımızı ve bütün askeri donanımımızı taşımaya zorluyorlardı bizi. Ara sıra duvar kenarlarından yürüyüp geçen birkaç sarıklıya rastlıyordum ama haremlelerin aile parmaklıklarının ardında hiçbir kadın başı görünmüyordu. Ölü bir şehirde gibiydik.

Orada öylece yapayalnız oldu umu dü ünürken, hemen yanı başımdaki kalın demir parmaklıkların ardında bir insan başının üst kısmını ve üzerime dikilmiş iki kocaman yeşil gözü fark edince garip bir duyguya kapıldım.

Kaçları siyah, hafif çatık, birbirine bitişik denebilecek kadar yakındı. Bu bakışın ifadesi cesaret ve masumiyet karışımıydı. Öylesine taze ve gençti ki, bir çocuk başı sanılabilirdi.

Gözlerin sahibi genç kadın ayağa kalktı, uzun ve sert pilileriyle feracesinin sarımsı bedenini beline kadar gösterdi. Giysisi yeşil ipektendi. Gümüşlemelerle süslüydü. Başını beyaz bir örtüyle özenle sarmış, yalnızca

alınını ve güzel gözlerini açıkta bırakmı tı. Gözleri, bir zamanların Do u airlerinin anlatmaya doyamadı ı o deniz ye ilindendi.

Bu genç kadın Aziyade idi. .

V

Aziyade dimdik bana bakıyordu. Bir Türk kar ısında olsa saklanırdı ama bir gâvur erkek sayılmazdı. Daha çok uzun uzun seyredilebilecek bir merak nesnesi gibiydi. Ürkütücü demir makinelere binip ülkesini tehdit etmeye gelen yabancılardan birinin ona itici ya da deh et verici gelmeyen genç bir adam olabilmesine a ırmı görünüyordu.

VI

Rıhtıma döndü ümde filoların bütün kayıkları gitmi ti. Beyaz ba örtüsünün altında gizlenen yüz hâlâ bir yabancıydı ama ye il gözlerin tutsa ı olmu tum. Leylekli caminin önünden üç kere, tekrar tekrar geçmi tim. Saatler ben farkına varamadan akıp gitmi ti.

Bu genç kadınla benim aramda olanaksızlıklar sanki kasten yı ılmı gibiydi. Birbirimize dü üncelerimizi aktarmamız, konu mamız ya da yazı mamız olanaksızdı, ak amın altısında rıhtımı silahsız terk etmem yasaktı, sekiz gün içinde bir daha geri dönmek üzere ehri terk etme ihtimalimiz vardı, en beteriye, harem bekçilerinin acımasız denetimiydi.

ngiliz zırhlılarının uzakla masını seyrettim. Güne gözden kaybolmak üzereydi. Bir Türk kahvehanesinin tentesi altında ne yapacağımı bilemeden oturdum kaldım.

VII

Az sonra çevremde insanlar toplanmaya başladılar. Geceyi Selanik rıhtımını üzerinde geçiren kayıkçı ve hamallardan oluşan bir grup, neden karada kaldıklarını öğrenmek istiyor ve hizmetlerine ihtiyaç duyabileceklerini umuduyla yakınımda bekliyorlardı.

Bu Makedonyalıları grubu arasında, ülkenin eski çağ heykellerindeki gibi küçük buklelere ayrılmış komik sakallı bir adam fark ettim. Önümde yere oturmuş, büyük bir merakla beni inceliyordu. Giysilerim, özellikle de ayakkabılarım fazlasıyla ilgisini çektiği gibi görünüyordu. Büyük bir Ankara kedisinin sevilmeğe isteyen geriniyle, inci gibi parlayan iki dişini sırasını göstererek esniyordu.

Çok güzel bir kadın vardı. Dürüstlük ve zekâyıyla parlayan gözlerinde büyük bir tatlılık okunuyordu. Üstü başını yırtık pırtık, ayakları çıplak, gömleğini lime limeydi ama bir dişini kedi kadar temizdi.

Bu adam Samuel idi.

VIII

Aynı gün kar ıla tı ım bu iki varlık kısa zaman sonra varolu umda büyük bir yer edinecek ve üç ay boyunca hayatlarını benim için tehlikeye atacaktardı. Bunu o sırada söyleseler çok a ırırdım. Her ikisi de benim ardından gelmek için ülkelerini terk edeceklerdi. Kı ı stanbul'da, aynı çatı altında geçirmek kaderimizde yazılıydı.

IX

Samuel cesaretini toplayıp bana bildi i üç ngilizce sözü söyledi: "*Do you want to go on board?*" [Gemiye gitmek istiyor musun?]

Ve karma bir dille sürdürdü: "*Te portarem col la mia barca.*" [Seni kayı ımla götürürüm.]

Samuel Do u ülkelerinde konu ulan Arapça, Farsça, Fransızca, talyanca ve spanyolca karı ımı bu karma dili anlıyordu. Belli belirsiz aklımdan geçen çılgın planda bildi im bir dili konu an bu zeki ve kararlı gençten nasıl faydalanabilece imi dü ündüm hemen.

Bu baldırıçıyla ı kendime ba lamak için altın iyi bir araç olurdu ama bende fazla sayılmazdı. Zaten Samuel dürüst birine benziyordu ve böyle bir genç altın u ru na genç bir adamla genç bir kadın arasında aracılık yapmaya razı olmazdı.

X

LONDRA'DAKİ 3. P YADE TABURUTE MEN WILLIAM BROWN'A

Selanik, 2 Haziran

... İlk bahtı hayal gücümün ve duygularımın sarho-
lundan başka bir şey de ildi. Ötesi sonradan geldi: Bir
akşam da onu gibi bir şey. a ırdım ve büyülendim.

Keke dostunuz Loti'yi bu eski ama e siz mahalle-
nin sokaklarında yürürken, garip görünümlü bir evin
merdivenlerini tırmanırken görebilseydiniz. Kapı üzeri-
ne gizemle kapanyor. Burası, kılık de i tirmek için seç-
ti i sımak. (Hatırlarsanız bir zamanlar yıldız Isabelle
B... için de böyle eyler yapılırdı. Sahne kiralık bir ara-
bada ya da Hay Market Soka rında, büyük Martyn'in
metresinin evinde geçirdi. Çok eskilerden beri uygula-
nan bu kılık de i tirme i i, ona biraz daha çekicilik ve
yenilik katardı).

Melodramın başı *Birinci Tablo*: Eski karanlık bir
apartman dairesi. Oldukça sefil bir görünüm, Do u'ya
özgü renklilik. Yerde silahlarla birlikte nargileler görü-
nüyor.

Dostunuz Loti tam ortaya oturmuş ve üç ya lı Yahu-
di kadın tek kelime etmeden çevresinde ko u turuyor.
Güzel görünümlü giysileri, çengel burunları, payetlerle
süslü uzun ceketleri, altın sikkelerden gerdanlıkları ve
başlık olarak da ye il ipekten hotozları var. Loti'nin as-
ker giysilerini çıkarmak ve Türk kılı mına sokmak için
acele ediyorlar. E ilip yıldızlı tozlukları ve çorap başla

rından ba lıyorlar i e. Loti, lirik bir dramın kahramanına yakı ır hüzünlü ve kaygılı havasını koruyor.

Üç ihtiyar kemerine, kabzaları mercan kakmalı ve telkari i i süslemeli birkaç hançer sokuyorlar. Sırtına geni kollu ve sırmalı bir ceket giydiriyor, ba ına fes takıyorlar. Bütün bunlardan sonra el hareketleriyle Loti'nin çok güzel oldu unu söylüyor ve büyük bir ayna getirmeye ko uyorlar.

Loti, fena görünmedi ini dü ünüyor, çok kötü sonuçlar do urabilecek olan bu kılık onu kaygıyla gülümsetiyor, sonra bir arka kapıdan kaybolup Do u çar ıları ve camileriyle dolu garip bir ehri ba tan ba a kat ediyor. Türkiye'de pek sevilen canlı renklerdeki bu giysiler içinde kalabalı ın arasında fark edilmiyor, yalnızca beyaz ba örtülü bazı kadınlar yanından geçerken, "i te iyi giyimli bir Arnavut! Silahlan da ne kadar güzelmi !" diyorlar.

Azizim William, dostunuz Loti'yi daha sonrasında izlemeniz ihtiyatsızlık olacaktır. Bu ko u turmanın sonunda, bir Türk kadınının a kı var. Üstelik bugünün kollarında davranı larına anlam vermek olanaksız olan bu kadın, bir Türk'ün karısı. Loti onun yanında canını riske atarak, birçok diplomatik karı ıklı a yol açmayı göze alarak bir saat geçirecek.

Bu kadar ileri gitmek için korkunç bir bencillik düzeyine eri mek gerekti ini söyleyebilirsiniz. Ben de aksi-ni iddia etmiyorum ama artık insanın hayatta ho una giden ne varsa yapması ve hayat denilen bu tatsız yeme e mümkün oldu unca baharat katmak gerekti ini dü ünüyorum.

Bana sitem edemezsiniz azizim William: Size uzun uzun yazdım. Kimsenin dostlu una inanmadı ım gibi, sizinkine de fazla inanmıyorum. Ama dünyanın dört bir yanında kar ıla tı ım onca insan arasında birlikte ya amak ve fikir alı veri inde bulunmaktan zevk aldı ım sayılı insandan birisiniz. Mektubumda dertlerimi biraz fazla ortaya döktü ümü dü ünürseniz, beni kınamayınız. Biraz Kıbrıs arabı içmi tim.

imdi geçti. Serin ak am havasını içime çekmek için güverteye çıktım. Selanik hiç de ihti amlı görünmüyordu. Minareleri, Sodom dü künlü ünün yüceltildi i pis ve karanlık bir ehrin üzerine yerle tirilmi bir yı in eski muma benziyor. Nemli hava buz gibi bir du çasına üzerime kapandı nda ve do a donuk ve acınası bir hal aldı nda, kendime kapanıyorum. çimde mide bulandırıcı bir bo luk ve ya amaktan duydu um sonsuz sıkıntıyla kar ıla ıyorum.

Yakında Kudüs'e gitmeyi dü ünüyorum. çimde kalan birkaç inanç kırıntısını yakalamaya çalı aca ım. imdilik dini ve felsefi inançlarım, ahlaki prensiplerim, sosyal teorilerim ve benzerleri u büyük ki ilikle simgeniyor: Jandarma.

Sonbaharda mutlaka Yorkshire'a gelece im. Bu arada elinizi sıkıyor ve içten dostlu umu sunuyorum.

LOTI

XI

1876 Mayıs'ının bu son günleri varlı ımın alt üst oldu u dönemlerden biri oldu.

Uzun süre bitkin, kalbi acı çekmekten bo , kıpırtısız kalakaldım. Ama bu geçici durum sona erdi inde, içimdeki gençlik gücü uyanmamı sa ladı. Hayata yalnız ba ıma uyanıyordum. Son inançlarım da uçup gitmi ti ve artık beni tutacak hiçbir engel kalmamı tı.

Bu yıkıntıların üzerinde a ka benzer bir ey do uyordu ve Do u, benli imin uyanı ı üzerine duygularımın alt üst olu uyla ifade bulan dayanılmaz çekicili ini akıtıyordu.

XII

Efendisinin di er üç karısıyla birlikte, Manastır yolundaki bir kuru içinde an ap bir yalıda oturmaya gelmi ti. Burada daha az gözetim altındaydı.

Gündüzleri silahlı olarak karaya iniyordum. Her zaman kıpır kıpır olan denizin üzerinden bir kayık beni rıhtıma, kayıkçılarla balıkçılardan olu an bir kalabalı ın ortasına atıyordu. Tesadüf gibi yoluma çıkan Samuel akam için i aretlerle verdi im emirlerimi alıyordu.

Manastır yolu üzerinde bir a a ı bir yukarı dolanarak günler geçirdim. Göz alabildi ine eski mezarlarla bezeli çıplak ve hüznü bir köydü burası. Kırık dökük mezar ta larındaki gizemli yazıları likenler kemiriyordu. Granit ta ların dikildi i tarlalar uzanıyordu göz alabildi

ine. Yunan, Bizans, Türk mezarları geçmi in en büyük halklarının tozlarını ta ıyan bu Makedonya topra nı kaplıyordu. Uzaklarda bir servinin ya da Arnavut çobanlarla keçilerinin gölgesine sı ındıkları devasa bir çınarın silueti görünüyordu. imdiden yakıcı güne altında kavrulan topraklar üzerinde geni leylak çiçekleri soluyor, çevreye ho bir hanımeli kokusu yayılıyordu. Bu ülkeye ait en küçük ayrıntılar bile hafızama kazınıp kalıyordu.

Geceleri a ustosböceklerinin gürültülerine karı an, ılık, esintisiz, yaz kokan temiz bir hava vardı. Deniz hareketisizdi. Gökyüzü bir zamanlar ya adı ım tropik gecelerimde oldu u kadar aydınlıktı.

Henüz bana ait de ildi ama aramızda yalnızca mad-di engeller, efendisinin varlı ı ve pencerelerdeki demir parmaklıklar vardı.

Geceleri bekleyerek, korkunç parmaklıkların ardından kollarına dokunabildi im ve karanlı ın içinde Do u yüzükleriyle süslü beyaz ellerini öpebildi im, bazen çok kısa olan o ânı bekleyerek geçiriyordum hayatımı.

Sonra, sabaha kar ı belli bir saatte, gün do madan önce, binlerce tehlikeye gö üs gerekerek, muhafız subayların ayarladı ı bir araçla gemime dönüyordum.

XIII

Gecelerim Samuel'le birlikte geçiyordu. Kayıkçıların meyhanelerinde onunla birlikte çok garip eyler gördüm. Türkiye Yahudileri'nin mucizeler umarak yaptıkları toplantılar ve ayinlerde çok az insanın gördü ü gele

neklere ahit oldum. Bu batakhanelerde dola ırken giydi im giysiler, geceleri Selanik rıhtımında dola mak için en az tehlikeli olanı, Türk denizcilerinin kılı ıydı. Samuel böyle yerlerle garip bir kar ıtılık olu turuyordu. Güzel ve yumu ak yüzü bu karanlık suratların yanında zemzemle yıkanmı gibiydi. Ona gitgide ba lanıyordum. Aziyade konusunda hizmet etmeyi reddetmesi onu daha fazla takdir etmeme neden olmu tu.

Bu serseriyle, mastika ve rakının sarho lu un son raddesine kadar tüketildi i mahzenlerde, çok garip eylere, garip bir fuhu a ahit oldum...

XIV

İlk bir Haziran gecesinde, ikimiz kırlarda yere uzanmı sabahın ikisinin, kararla tırılmı saatin gelmesini bekliyorduk. Durgun denizden hafif çırpıntı sesinin duyuldu u o güzel yıldızlı geceyi hatırlıyorum. Serviler tepenin üzerinde kara gözya ları çiziyor, çınarlar karanlık kütleler olu turuyordu. Uzaklarda asırlık mezar ta ları bir zamanlar ya amı dervi lerin unutulmu mezarlarının yerini i aret ediyordu. Kuru otların ve yosunların güzel kokusu duyuluyordu. Böyle bir gecede kırlarda olmak büyük mutluluktu. nsanın içine ya ama sevinci doluyordu.

Ama Samuel bu gece angaryasına memnuniyetsiz bir ifadeyle katlanıyor ve sözlerime cevap bile vermiyordu.

O zaman elini bir dostluk belirtisi olarak ilk kez elim aldım ve spanyolca olarak yakla ık öyle bir söylev

çektim: "Benim iyi kalpli Samuel'im, her gece bu sert topra ın ya da tahtaların üzerinde uyuyorsunuz. Burada-ki çayırlık hepsinden iyi, üstelik yaban keki i kokuyor. Uyuyun. Uyandı nızda kendinizi çok daha iyi hissedeceksiniz. Benden memnun de il misiniz? Ben size ne yapmı olabilirim?"

Elimin içindeki eli titriyordu ve elimi gere inden fazla sıkıyordu.

Allak bullak olmu , bo uk bir sesle, "*Che volete, che volete mi?*" [Benden... Benden ne istiyorsunuz?] diye sordu.

Zavallı Samuel'in aklından ola andı ı, karanlık dü-ünceler geçmi ti. Ya lı Do u'da her ey mümkündü! Sonra kollarıyla yüzünü kapatmı , orada öylece, kendinden bile ürkmü bir halde kalakalıp titremeye ba lamı tı...

Ama bu garip andan sonra, bedeniyle ve ruhuyla hizmetime girdi. Her gece Aziyade'nin oturdu u eve gi-rerek özgürlü ünü ve hayatını tehlikeye atmaya ba ladı. Karanlı ın içinde, onun için ölülerin hayaletleri ve deh-etiyle dolu bu mezarlıktan Aziyade'yi almaya gidiyor. Bizim kayı ımızı gözetlemek için sabaha kadar kendi ka-yı nda kürek çekiyor ve Selanik rıhtımının be inci ta ı üzerinde, elli kadar serserinin arasında yatıp bütün gece beni bekliyor. Kendini bana adamı gibi görünüyor. Her yerde gölge gibi. Seçti im yer ve kılık ne olursa olsun, kendi hayatını tehlikeye atma pahasına koruyor beni.

XV

LOTI'DEN DEN Z TE MEN PLUMKETT'E

Selanik, Mayıs 1876

Sevgili Plumkett,

Ba ınızdan geçen bütün hüznü, garip ve hatta ne-
eli olayları çekinmeden anlatabilirsiniz bana. Benim
için "baya ı sürü"nü dı ında yer aldı ınızdan, yazdık-
larınızı her zaman keyifle okuyaca ım.

Mektubunuz bana spanya arabı içti im bir ak am
yeme inin sonunda verildi. Özgün içeri iyle ilk bakı ta
biraz serseme döndü ümü hatırlıyorum. Aslında biraz
"garip bir tip"siniz ama bunu zaten biliyordum. Bir dü-
ünce adamı oldu unuzu daha önce fark etmi tim. Ama
inanın uzun mektubunuzla fark etti im eyler bundan
ibaret de il.

Çok fazla acı çekti inizi sanıyorum. te aramızdaki
ortak nokta bu. Ben de, on altı ya ımda Londra'da haya-
ta atılı imdan beri geçen on uzun yıl içinde a a ı yukarı
bütün hazları tattım ama ya amadı ım bir acı kaldı ını
da sanmıyorum. Eskrim ve akrobasi sayesinde son dere-
ce genç görünmeme ra men, kendimi ruhen fazlasıyla
ya lı buluyorum.

Sırları payla mak bir i e yaramaz. Aramızda bir ya-
kınlık kurulması için acı çekmi oldu unuzu bilmem ye-
terlidir.

Sizde bir miktar dostluk duygusu yaratmı oldu u-
mu görmekten oldukça memnun oldum. Bunun için te-
ekkür etmek isterim. Siz de isterseniz, sizin *entelektüel*

dostluk olarak adlandırdığınız bir arkadaşlık kurabiliriz. Bu ilki hayatın iç karartıcı dönemlerini atlatmamıza yardımcı olacaktır.

Mektubunuzun dördüncü sayfasında "sınırsız bir dostluk ve sadakat" yazarken eliniz biraz hızlı ko uyor- du üphesiz. Bunu dü ündüyseniz sevgili dostum, içi- nizde hâlâ gençlik ve tazelik var, henüz her eyinizi yi tirmemi siniz. Ölene kadar devam edecek bu güzel dostlukların çekicili ini benim kadar kimse bilemez. Ama gördü ünüz gibi bunlar on sekiz ya ındayken ya a- nıyor, yirmi be e gelindi inde bitiyor çünkü insanın kendisine bile sadakati kalmıyor. Bu söylediklerim üzü- cü eyler ama maalesef gerçektir.

XVI

Selanik, Haziran 1876

nsanı güne do madan önce karaya ayak basmak zorun- da bırakan u sabah angaryalarını yapmak Selanik'te bir zevkti. Hava öylesine hafif, serinlik öylesine ho tu ki, ya amak sorun olmaktan çıkıyor, insan kendi varlı na gömülmü gibi oluyordu. Daha yeni yeni aydınlanmaya ba layan çar ıların kubbeli sokaklarında kırmızı, ye il ya da portakal rengi giysileriyle birkaç Türk dola maya ba lıyordu.

Mühendis Thompson yanımda *opera komik'in* sır- da ı gibiydi ve bu ya lı ehrin sokaklarında, en yasak sa- atlerde ve en aykırı kılıklarda çok ko turduk.

Ak am, seyrine doymaz, bamba ka bir hazdı: Her ey kızıla ya da yaldıza bulanırdı. Olimpos'un ate ya da kızgın demir tonları birbirine karı ır, ayna gibi dümdüz olmu bir denizden yansırdı. Havada en ufak bir sis olmazdı. Sanki atmosfer yokmu , da lar bo lukta yükseli yormu gibi, en uzak dorukları bile son derece net ve belirgin görünürdü.

Ak amları genellikle, kalabalı ın akın etti i sakin rıhtımlardan birinde olurduk. Do u'nun *Barbar Orgları* [laternalar], ziller e li inde garip havalar çalardı. Üzerleri hep dolu küçük masalarıyla kahveciler yolları kaplar, mü terilerine nargile, lokum ve rakı yeti tiremezdi.

Samuel kendisini masamıza davet etti imizde mutluluk olur, gurur duyardı. Aziyade'yle buluşmamıza dair i aretlerimi almak için hep çevremde gezinirdi. Bense gelecek olan geceyi dü ünürken sabırsızlıkla titrerdim.

XVII

Selanik, Temmuz 1876

Aziyade, Samuel'e bu gece yanımızda kalacağını söylemişti. Davranışlarını a kınılıkla izliyordum: Aralarına oturmamı rica etmi ve Samuel'e dönerek Türk dilinde konuşmaya başlamıştı.

Bu aramızdaki ilk konu maydı ve Samuel bize çevirmenlik yapacaktı. Bir aydan beri birbirimize tek bir düşünceyi aktaramadan duygularımızın sarho lu uyla konuşmamı , o geceye kadar yabancı ve bilinmez kalmıştı.

"Nerede do dun? Nerede büyüdü? Kaç ya ında-sın? Annen var mı? Allah'a inanır mısın? Siyah adamların ülkesine gittin mi? Çok metresin oldu mu? Ülkende önemli biri misin?"

O, kendi ya ında ba ka bir küçük kızla birlikte istanbul'a gelen küçük bir Çerkes kıızıydı. Bir tüccar onu satın alıp o luyla evlendirmek üzere yeti tirmek isteyen bir ihtiyara satmı tı. Önce o lu ölmü tü, ardından ihtiyar adam. On altı ya ında ve son derece güzeldi. Soma onu istanbul'da görüp be enen ve Selanik'teki evine getiren bu adamın mülkiyetine girmi ti.

Samuel çevirerek "Allah'ının seninkiyle aynı olma-dı nı ve *Kur'an'a* göre, kadınların da erkekler gibi bir ruhu oldu undan emin olmadı nı" söylüyor, "sen gitti-inde, hatta öldükten sonra bile bir daha görü emeyece inizi" anlatıyor demi ti. Samuel güler eklemi ti: "Onunla birlikte dü ünmeden kendini suya atıp atmaya-ca nınızı" soruyor. "Birlikte suyun dibine kadar ineceksiniz, sonra ben kayı ı geri götüreceğim ve sizi hiç görmedi-mi söyleyece im."

Cevap verdim: "Yeter ki o a lamasın, her eye razı-yım. Hemen gidelim. Ne olacaksa hemen olsun."

Aziyade anladı. Titreyerek kollarını boynuma doladı ve ikimiz birden suya do ru e ildik.

Korkan Samuel demirden bir pençeyle ikimizi birden yakalayarak ba ırdı: "Yapmayın. Hiç de güzel bir öpücük olmaz bu. Bo ulurken insan birbirini ısırır ve yüzünüzde korkunç bir ifade olu ur."

Bütün bunları kendi dilinde, Fransızca'ya çevrile-meyecek vah i bir açıklıkla söylemi ti.

Aziyade'nin gitme saati gelmi ti ve bir dakika sonra bizden ayrıldı.

XVIII

PLUMKETT'TEN LOT 'YE

Londra, Haziran 1876

Sevgili Loti,

Geçti imiz ay size ipe sapa gelmez, ba ı sonu belli olmayan bir mektup yazdı ımı hatırlıyorum. Anlık duyguların yazdırdı ı, kalemin ihtiyar bir kiralık beygir gibi hayal gücünün hızına eri meye çalı tı ı mektuplardan biriydi bu.

Bu tür mektupları zarfı kapatmadan önce bir daha okumaz insan, okursa da göndermez zaten. Aralarında ili ki kurmaya çalı manın bo una oldu u, *Tintamarre'a* layık i renç ve aptalca sözlerin izledi i kibirli sözcükler yı ını. Sonrasında da, tuz biber olsun diye sanki, gönderme lütfünü gösterdi iniz iltifatları toplamak için kendini acındırmaya çalı an "anla ılamamı adam" safсата-sı. Sonuç: fazlasıyla gülünç bir bütün.

Ve tabii sadakat yeminleri! Ah! ihtiyar beygir özellikle de bu konuda gemi azıya almı tı! Mektubumun bu bölümüne milattan önce 16. yüzyılda ya amı , her eyi denemi , büyük bir kral, büyük bir filozof, büyük bir mimar, her ey olmu , altı yüz kadın almı ve sonunda bütün bunlardan sıkılarak, eski günlerinin bo hevesler

le dolu oldu una karar vermi biri gibi cevap veriyorsunuz.

Bana kilise adamı üslubuyla cevap verdi iniz noktayı ben de biliyordum. Her ey hakkında, hatta söylemediklerinizde bile sizinle o kadar aynı görüşleri paylaşıyorum ki, bir gün Pandora'nın askeriyle yaptığından farklı bir tartışma yapabileceğimizden üphe ediyorum. Manevi düzeyde birbirimize öğretecek hiç bir şeyimiz yok.

"Sırları paylaşmak bir işe yaramaz" diyorsunuz.

Her zamankinden daha fazla öğeliyorum önünüzde: Ki iler ve olaylar üzerine bütünsel bakmayı, geniş boyutta düşünmeyi severim ben. Ayrıntılar her zaman tiksindirimi tir beni.

"Sınırsız bir dostluk ve sadakat!" Ne diyeyim! insanın kendisini öldürdükten daha iyi gibi gördüğü o mutluluk anlarından birindeydim, insanın bunları yazdığı anda samimi olduğunu emin olabilirsiniz. Bunlar anlık duygulardan ibaretse, kime kızabiliriz?.. Do amızdan gelen büyük kusurlarda herhangi bir sorumluluğu olmayan sizi ve beni mi? Bizi en yüksek tutkularla donatan ama bunlara erişecek gücün yarısını veren, üstelik düşünceleriyle ilgili kurma konusunda yeteneksiz kılan yaratana mı? Kimseye, değil mi? Bu konuda duyduğumuz kararsızlığı bakılırsa en iyisi de bu sanırım.

Duygularımdaki tazelik konusunda söylediklerimize teşekkür ederim. Yine de buna inanmıyorum. Çok kullandım, kullandırttım onları, üstelik kullanı biçimimle tazeliklerini oldukça yitirmiş olmalılar. Fırsatını bulunca ortaya çıkan duygular bunlar ve çok güzel fırsat

lar yakaladı mı da söylemeliyim. unu da ekleyebilirim, bazı eyler parlaklıklarını ve tazeliklerini yitirmelerine neden olan kullanımlar sonucunda sa lamlık kazanıyorlar. kimizin de u anda yapmakta oldu umuz meslekten bir örnek verecek olursak, eski halatlardan söz edebilirim.

Sizi çok sevdi im anla ılmı tır sanırım. Bunun üzerinde daha fazla durmaya gerek yok. Bir daha lafını açmamak üzere söylüyorum, çok yetenekli bir insansınız ve içinizdeki en de erli parçayı akrobasiyle bastırmaya çalı manız yazık olacaktır. Bunları ifade ettikten sonra, kendimle ilgili birkaç ayrıntıya girmek üzere size olan duygularım ve hayranlı ımla canınızı sıkmayı bir kenara bırakıyorum.

Fiziksel açıdan sa lıklı, manevi açıdan ise tedavi altındayım. Tedavi yöntemi zihnimi bo ve duygularımı denetim altında tutmaya dayanıyor. Bu dünyada her ey hem ipte hem dı ta denge sa lamaktır. Duygular a ır bastı ında, ezilen her zaman mantık oluyor. Ne kadar çok air olursanız, o kadar az geometri uzmanı oluyorsunuz ama hayatta biraz geometri ve fazlasıyla da aritmetik gerekiyor. Tanrı beni ba ı lasın, sonunda size biraz anlamlı bir mektup yazabildi ime inanıyorum.

Bütün sevgimle,

PLUMKETT

XIX

27 Temmuz gecesi, Selanik

Saat dokuzda, gemideki subaylar teker teker odalarına gider. Bana bol ans ve iyi geceler dileyerek çekilirler: Sırrım herkes tarafından kabul görmü tür.

Fırtına ve iddetli ya mur habercisi bakır rengi dev bulutların çıktığı ya lı Olimpos tarafındaki gökyüzüne sıkıntıyla baktım.

Bu ak am o taraf tamamen tertemiz ve mitolojik da-
mın doru u derin gökyüzünü net bir ekilde kesiyor.

Kamarama indim, giyindim ve yukarı çıktım.

Her ak amki sıkıntılı bekleyi ba ladı: Bir iki saat geçti, dakikalar sürüklendi ve geceler gibi uzadı.

Saat on birde, dingin deniz üzerinde hafif bir kürek sesi duyuldu. Uzak bir nokta gölge gibi kayarak yakla tı. Bu Samuel'in kayı ıydı. Nöbetçiler her seferinde ni an alır ve parola sorardı. Samuel cevap vermezdi. Buna ra -
men tüfekler inerdi. Nöbetçilere onun hakkında özel bir talimat verilmi ti ve sonunda güverteye çıkardı.

Ona benim için balık a ları ve de i ik av gereçleri verirlerdi. Böylece görünü ü kurtarır, uzakla makta olan kayı a atlardım. Türk kıyafetimi örten kaftanı çıkardı-
ımda dönü üm tamamlanmı olurdu. Altın renkli ceke-
tim karanlı ın içinde hafifçe ı ıldardı. Ilık bir esinti olurdu. Samuel karaya do ru sessizce kürek çekerdi.

Burada küçük bir kayık beklerdi, içinde mavi bir çar afa bürünmü çirkin, ya lı bir zenci kadın, iyi giyim-
li ve tepeden tırna a silahlı ihtiyar bir Arnavut u ak ve

beyaz bir kütleden başka bir şey algılanamayacak biçimde örtünmüş bir kadın bulunurdu.

Samuel ilk ikisini kayına alır ve tek söz etmeden uzaklaştırdı. Beyaz bir hayalet kadar sessiz ve hareketsiz bu örtülü kadınla yalnız kalırdım. Küreğe geçer, ters yöne doğru çekmeye başladım. Açıklara doğru uzaklaştık. Gözlerim üzerine çakılı, sıkıntıyla bir hareket ya da hareket yapmasını beklerdim.

Yeterince uzaklaştığımızı karar verdiğimiz bir anda kollarını bana uzatırdı. Bu, yanına oturmak için beklediğini idaretti. Ona dokunduğumda titrerdim. Bu ilk temasla içime ölümcül bir güçsüzlük çökerdi. Başörtüsü Doğu kokularına bulanmış olurdu. Vücudunun teması diri ve soğuktu.

Daha önce, artık görmeye hakkım olmayan başka bir genç kadını ondan daha çok sevmiştim ama bedenim böylesi bir kendinden geçişini hiç tatmamıştı.

XX

Aziyade'nin kayıpları Anadolu'dan gelme ipek halılar, yastıklar ve örtülerle kaplıydı. Doğuya özgü gevrekliğin bütün inceliklerini barındırıyordu. Bir kayıktan çok, suyun üzerinde salınan bir yatağa benziyordu.

Bizimki garip bir durumdu: Birbirimize tek bir söz bile söylememiz mümkün değildi. Bütün tehlikeler, derin denizde bilinmeyen bir yöne sürüklenen bu yatağın çevresinde bulmuş gibiydi. Üzerinde birleştiren iki varlık, olanaksızlığın sarhoş edici nazlarını birlikte yaşamak istiyordu sanki.

Üç saat içinde, Büyük Ayı sonsuz gökyüzünde ters yöne dü tü ünde gitme zamanı gelmi olurdu. Her gece ayın düzenli hareketini izlerdik. Haz anlarımızı saymak için yaratılmı bir saatin yelkovanı gibiydi.

Bu geçen sürede, dünya ve hayatı unutuyorduk. Akşam ba layan tek bir öpücük sabaha kadar sürüyordu sanki. Afrika'nın kumlar ülkelerinin, serin suları içtikçe artan ve kanmakla yatı mayan kavurucu susuzlu u ile kar ıla tırılabilir bir durumdu.

O gece saat birde, gecenin sessizli inde beklenmedik bir gürültü oldu: Kavga ve kadın sesleri duyuldu. Bizze uzakla mamızı söylüyorlardı. Çekilecek zamanı güç bulduk. *Maria Pia'nın* bir botu kayı ımızın yanından tam gaz geçti. çi ço u sarho talyan subaylarla doluydu. Neredeyse üzerimizden geçip batmamıza neden olacaktı.

XX/

Samuel'in kayı ına ula tı ımızda, Büyük Ayı belirledimiz son noktayı da a mı tı. Uzaklarda horoz sesleri i itiliyordu.

Samuel, arkada, kayı ın ucunda kaftanıma sarınımı uyuyordu. Zenci kadın bir makak gibi öne do ru çöme lip uyuyakalmı tı, ihtiyar Arnavut ikisinin arasına uzanıp sızdı tı.

iki ya lı ziyaretçimiz hanımlarının yanına geçtiler ve Aziyade'yi ta ıyan kayık sessizce uzakla tı. Öpücüklerle ısınan, sabahın çi yleriyle nemlenen genç kadın onu

bıraktı m yere hareketsiz uzanmı tı. Beyaz siluetini gözlerimle uzun süre takip ettim.

Alman zırhlılarında saat üçü vuruyordu: Do udan gelen beyaz ık kara da kütlelerinin çevresini aydınlatıyor, etekleri gölgede kalıyordu. Gölgeleleri oldu u gibi durgun suya yansıyor. Da ların kendi karanlıklarında uzaklıklarını kestirmek imkânsızdı, yalnız oralarda yıldızlar solgunla maktaydı.

Sabahın nemli serinli i denizin üzerine çökmeye ba lamı tı. Samuel'in kayı mın zeminine sık damlalar halinde çiy ya ıyordu. Tam olarak giyinmemi tim. Yalnızca omuzlarıma ince muslinden bir Arnavut gömle i almı tım. Yıldızlı ceketimi arıyordum. Aziyade'nin kayı nda kalmı tı. Ölümçül bir so uk kollarımdan yukarı kayıyor, yava yava gö süme yayılıyordu. Nöbetçilere yakalanmadan gemiye girmek için bir saatim vardı daha! Kürek çekmeye çalı tım. Kar ı konulmaz bir uyku kollarımı a ırla tırıyor. Bunun üzerine rastlantı sonucu edindi im dostumu uyandırmadan yanına uzanmak için büyük dikkat göstererek üzerindeki örtüyü kaldırdım.

Fazla dü ünmeden, bir saniye içinde, birlikte kar ı konulması olanaksız bir uykuya dalıp gittik. Kayık sahihsiz sürükleniyordu.

Yakla ık bir saat sonra Almanlar'a özü bo uk bir ses bizi uyandırdı. Almanca olarak "Hey kayık!" gibi bir eyler ba ırıyor.

Alman zırhlısının yanına kadar sürüklenmi tik ve küreklere asılıp uzakla tık. Nöbetçilerin tüfekleri hâlâ üzerimizdeydi. Saat dört olmu tu. Henüz belli belirsiz olan afak, Selanik'in beyaz siluetini ve sava gemileri

nin karanlık kütlelerini aydınlatıyordu. Gemiye fark edilmedi im için son derece mutlu bir halde, hırsız ses sızli iyle süzıldüm.

XXII

Sonraki (28'i 29'a ba layan) gece rüyamda, Selanik'i ve Aziyade'yi aniden terk etmek zorunda kaldı mı gördüm. Samuel ve ben, en azından bir veda edebilmek için Aziyade'nin oturdu u Türk mahallesinin sokaklarında ko u yorduk. Rüyaların hareketsizli i ko mamızı engelliyordu. Zaman geçiyordu ve gemim yelkenlerini açıyordu.

"Sana siyah saçlarından uzun bir örgü gönderece-im" diyordu Samuel.

Ve hâlâ ko maya çalı ıyorduk.

Sonra birileri gelip nöbet için uyandırdı beni. Gece yarısı olmu tu. Dümenci odamda bir mum yaktı. Halının altın yıldızlarının ve ipek çiçeklerinin parıldadı mı gördüm ve iyice uyandım.

O gece bardaktan bo anır gibi ya mur ya dı ve iliklerime kadar ıslandım.

XXIII

Selanik, 29 Temmuz

O sabah saat on gibi u beklenmedik emir geldi: Gemimden ayrılmam ve Selanik'i terk etmem gerekiyordu. Bir gün sonrası için stanbul vapuruna yer almam, Bo aziçi ve Tuna sularında dola an ingiliz *stasyoneri Deerhond'a* katılmam söyleniyordu.

Bir tayfa sürüsü odama dalmı tı. Ortalı ı topluyor, bavullarımı hazırlıyorlardı.

Princes of Wales'in en dibinde, cephane ambarına biti ik bir kamarada kalıyordum. Güne ı ı mın girmed i bu deli i özgün bir biçimde dö emi tim. Demir duvarları garip çiçekleri olan kırmızı ipekli bir kuma la kaplamı , üzerine de koyu zeminde parıldayan seramikler, yıldızlı nesnelere, silahlar asmı tım.

Bu odanın karanlı nda hüzünlü saatler geçirmi tim, insanın kendisiyle ba ba a kaldı ı, pi manlıklarla, geçmi e dair vicdan azaplarıyla kıvrandı ı kaçınılmaz saatler.

XXIV

Princes of Wales'de birkaç iyi arkada ım vardı. Biraz da geminin ımarık çocu uydum ama artık kimseye aldırımıyordum ve onları da terk etmek umurumda de ildi.

Varolu umun bir dönemi daha sona eriyordu. Selanik, dünyanın bir daha görmeyece im kö elerinden biriydi.

Bu büyük rıhtımın sakin suları üzerinde, birçok erkeğin u runa çok ey verebilece i büyüleyici saatler geçirmi tim ve özel bir ho lu u olan bu genç kadını sevdim bile söylenebilirdi!

afa ın ilk ı ıklarının bizi a kla sarho oldu umuz ve sabahın çiyiyle ıslandı ımız bir kayı ın üzerine uzanmı yakaladı ılık geceleri kısa zamanda unutacaktım.

Samuel'den, benim için hayatını dü ünmeden tehlikeye atan ve ayrılırken bir çocuk gibi a layaca ından emin oldu um Samuel'den ayrılca ıma da üzülüyordum. te böyle sürükleniyordum ve ilgisiz ya da kötücül birinden bile gelse bütün ate li duygulara teslim oluyordum. Gözlerimi kapayarak hayatımın korkutucu bo lu unu bir saatli ine bile olsa dolduracak her eye, dostluk ve a k gibi görünen her eye bırakıyordum kendimi.

XXV

30 Temmuz, Pazar

Ö le vakti, yakıcı bir günde terk ediyorum Selanik'i. Samuel son anda kayı ıyla geliyor ve vapurun üzerinde veda ediyor bana.

Çok rahat ve memnun bir hali var. te beni çabucak unutacak biri daha!

"*Au revoir* efendim, *pensia poco de Samuel!*" [Güle güle efendim, Samuel'i biraz dü ün!]

XXVI

"Sonbaharda, efendim Abeddin Efendi evi ve karılarını istanbul'a ta ıyacak. E er olur da o gelmezse, senin için ben yalnız ba ıma gelece im" dedi Aziyade.

istanbul'a gelsin. Onu orada bekleyece im. Her eye yeniden ba lamak ve bilmedi im bir süre için, yeni bir ülkede, yeni yüzlerle, yeni bir hayat tarzını seçmek.

XXVII

Princes of Wales, kurmayının usul gere i mendil sallamasının ardından, ülke güne i içinde yitip gidiyordu. Geceleri Aziyade'nin kayı a bindi i Beyaz Kule ve karanlın içinde dola tı ım, her bir yanında ya lı çınarlar olan ta lık kırlar uzun süre seçilebiliyordu.

Selanik sarı ve çorak da ların üzerinde uzanan, minarelerin olu turdu u beyaz çıkıntılar ve servilerin olu turdu u siyah çıkıntılarla bezeli gri renkli bir leke olarak kalmı tı.

Sonunda gri leke de Karaburun'un yüksek kayalıklarının ardında üphesiz sonsuza kadar kayboldu. Makedonya'nın çoktan uzaklarda kalmı kıyısının üzerinde dört büyük mitolojik doruk yükseliyordu: Olimpos, Atos, Pelyon ve Ossa!

K
YALNIZLIK

istanbul, 3 A ustos 1876

Üç gün ve üç etaptan olu an bir deniz yolculu u: Ayna roz, Dedea aç ve Çanakkale Bo azı molaları.

Grubumuzun üyeleri öyleydi: Güzel bir Rum kadın, iki Yahudi güzeli, bir Alman, bir Amerikalı misyonerle karısı ve bir dervi . Oldukça komik bir topluluktuk! Yine de iyi anla tık ve söyle tik. Konu malar genellikle Latince ya da Homeros dönemi Rumca'sında geçiyordu. Misyoner ve benim aramda Polinezya dilinde sohbetler bile ya anyordu.

Üç günden beri Majesteleri ngiliz Kralı'nın kesesinden, Pera'da bir otelde kalıyorum. Kom ularım, ak amlarını Beethoven çalarak geçiren bir lord ile ho bir leydi.

Bir yerlerde dolanan gemimin Marmara Denizi'ne dönü ünü hiç de sabırsızlanmadan bekliyorum.

II

Samuel sadık bir arkadaşı gibi izledi beni. Bundan çok etkilenmiştim. Messagerie'nin bir vapuruna atlamayı barmıştı. Bu sabah yanıma geldi. Çılgın ve dürüst yüzünü, ya ayan tek bir canlıyı tanımadım bu şehirde bana son derece yakın gelen yüzünü görünce bütün kalbimle kucakladım onu.

" te efendim, her şeyi, dostlarımı, ülkemi, kayıplarımı bırakıp sizin peşinizden geldim" dedi.

Hiçbir yerde bulunmayan bu mutlak ve içten sadakatin yalnızca bu zavallı insanlarda oldu unu deneyimlerimle öğrendim. Onları uygar insanlara tercih ettim kesin, diğn erlerinin egoizmine ve soysuzluklarına sahip değiller çünkü.

III

Samuel'in kullandığı bütün fiiller *ate* ile sonlanıyordu. Gürültü çıkaran her şey *fate boum* " [bum yaptı] diyordu.

"Samuel ata binerse, Samuel *fate boum*" [bum yapar] diyordu.

Dünyalarını küçük çocuklarınkı kadar anlamlı ve birbiriyle bağlantısızdı. Temiz yüreklilik ve saflık ölçüsünde dindardı. Kendine özgü batıl inançları ve garip yorumları vardı. Ama en çok ciddi bir adam gibi davranmaya çalıştığında komik oluyordu.

IV

KIZKARDE N DEN LOTI'YE

Brightbury, A ustos 1876

Sevgili a abeyim,

Ko uyor, denizler a ıyor, de i iyor, yerle iyorsun... imdi de asla elde tutulamayacak küçük bir ku gibi uçup gittin. Narin, bitkin, rüzgârlarla yorgun dü mü , seraplara oyuncak olmu ba ını, titreyen kanadını dindirecek kovuk bulamamı zavallı küçük ku .

Selanik'te serap, her yerde serap! Bu amaçsız uçu - tan bıkip güzel, taze bir dala konana kadar döne döne, döne döne uç... Hayır, kanatların kırılmayacak ve uçuruma sürüklenmeyeceksin çünkü küçük ku ların tanrısı *buyurmu bir kere*, bu tüy hafifli indeki tatlı ba ın çevresinde dolanan koruyucu melekler var.

Sanırım bitti! Bu yıl ıhlamur a açlarının altında oturmaya gelmeyeceksin! K1 , sen çimenlerimize ayak basmadan gelecek! Be yıl boyunca, ikimizi aralarında görece im konusundaki tatlı, ho dü ünçeyle izledim çiçeklerin aç ını, gölgeliklerimizin süslendi ini. Her mevsim, her yaz mutlulu umdu bu benim... Artık senden ba ka kimsem yok ama birbirimizi de göremeyece iz.

Güzel bir A ustos sabahı, sana Brightbury'den, yazlık evimizin ıhlamur a açlarının bulundu u avluya bakan salonundan yazıyorum. Ku lar ötüyor ve güne ı nları dört bir yandan ne eyle süzülüyor. Günlerden

Cumartesi ve ta lar, yeni yıkanmı zemin senin de kayıtsız kalamadı ın o bildik, rustik ve sıcak küçük iiri söylüyor. Bo ucu büyük sıcaklar geçti, insan hayatının ikinci dönemine benzetilebilecek u huzurlu, fazlasıyla çekici döneme giriyoruz. Çiçekler ve bitkiler, yazın bütün nazlarından yorgun ı l l l bir ye illi in ortasında daha parlak tonlarla bütün güçleriyle açıyorlar. imdi den sararmı birkaç yaprak ikinci bir kez canlanan bu do anın güçlü çekicili ine ekleniyor. Cennetimin bu küçük kö esinde her ey seni bekliyordu sevgili a abeyim, her ey senin için büyüyor gibi görünüyordu... Ve bir kez daha sensiz ya ayacaklar. Artık kesinle ti, seni göremeyece iz.

V

Pera'nın yukarısındaki gürültülü Taksim semti, do uya özgü araba ve giysilerle tam bir zıtlık gösteren Avrupalıların araba ve giysileri, müthi bir sıcak, yakıcı bir güne , toz ve sarı A ustos yapraklarını kaldıran ılık bir rüzgâr, mersin a açlarının kokusu, meyve satıcılarının gürültüleri, üzüm ve karpuzla dolu sokaklar... stanbul'daki ilk anlarımda hafızama kazınan görüntüler bunlardı.

Ö leden sonralarımı Taksim yolunun kenarında, a açların altında rüzgâra kar ı oturup geçiriyordum. Her eye yabancıydım. Geride bıraktı ım zamanı hayal ederken, bu kozmopolit kalabalı ın geçi ini dalgın bakı larla izlerdim. Dü üncelerimin derinliklerine bu kadar sa

lam yerle mesinin a kınılı ı içinde Aziyade'yi çok dü-
ünüyordum.

Bu semtte Türk diliyle ilgili ilk bilgilerimi edindim bir Ermeni papaz tanıdım. Bu ülkeyi henüz daha sonraları sevece im kadar sevmiyordum. Bir turist gibi inceliyordum. Ve Hıristiyanlar'ın ürktü ü istanbul benim için neredeyse tamamen yabancıydı.

Üç ay boyunca Halic'in di er kıyısına yerle erek, bir Müslüman gibi ya amak, gün boyu Aziyade'yle birlikte olmak, onun dü üncelerine sızmak ve anlamak, Selanik gecelerinde ancak sezineleyebildi im taze ve vah i duygularını kalbinin derinliklerinden okumak ve tamamen benim olmasını sa lamak gibi olanaksız bir projeyi gerçekle tirmenin yollarını arayarak Pera'da oturdum.

Evim Pera'nın arka taraflarındaydı. Yukarıdan Halic'e ve Türk ehrinin uzak bir panoramasına hâkimdim. Yazın görkemi kaldı im eve çekicilik katıyordu. Açık büyük pencerenin önünde Müslümanlar'ın dilini ö renmeye çalı ırken, güne içinde yüzen eski istanbul'a bakıyordum. En dipte, serviler ormanının ortasında Eyüp duruyordu. Onunla birlikte gidip varolu umu orada, hayatımızın garip ve cazip bir çerçeve bulabilece i bu gizemli ve bilinmeyen noktada gizlemek ho olacaktı.

Evimin çevresinde stanbul'a hâkim, serviler ve mezarlarla dolu geni bir alan uzanıyordu. Ermeni ve Rum kadınlarla bazı ihtiyatsız maceralara dalarak geceler bo-
yu dolandı im bo topraklardı bunlar.

Kalbimin derinliklerinde Aziyade'ye sadıktım ama günler geçiyor ve o gelmiyordu...

Bu güzel yaratıklardan yalnızca bedenimi yakıp ka

vuran nazların büyüğü anısından ba ka bir ey saklamadım. Beni içlerinden herhangi birine ba layan ba ka bir duygum olmadı ve çok çabuk unutuldu.

Geceleri bu mezarlıklarda çok dola tım ve bir gün çok can sıkıcı bir olay ya adım.

Bir gece saat üç gibi servilerin arkasından bir adam çıkıp önümü kesti. Bu bir gece bekçisiydi. Uzun bir demir sopası ve hançeri vardı. Oysa ben silahsızdım.

Bu adamın ne istedi ini hemen anladım. Planlarından vazgeçmektense beni öldürebilirdi.

Onu izlemeye razı oldum: Ben de kendi planımı yaptım. Pera ve Kasımpa a'yı ayıran elli metre yükseklikteki uçurumun kıyısından yürüyorduk. O tam kenar daydı. Uygun zamanı kolladım ve üzerine atıldım. Bir aya ı bo lu a geldi ve dengesini kaybetti. Tok bir ses ve iniltiyle en dipteki ta ların üzerine yuvarlanı nı i ittim.

Arkada ları olmalıydı. Dü ü ü bu sessizli in içinde uzaklardan bile i itilmi ti mutlaka. Gecenin içinde havayı yara yara, herhangi bir insanın bana yeti emeyece i bir hızla ko maya koyuldum.

Odama ula tı imda gökyüzü do udan a armaya ba lamı tı bile. Hastalıklı haz dü künlü ü beni sık sık gecenin bu saatlerine kadar dı arıda tutuyordu. Yeni uyumu tum ki, çok ho bir müzikle uyandım. Pencerenin altında, afak vakti gibi taze, ne eli bir do u ezgisi söyleyen insan seslerine harp ve gitarlar e lik ediyordu.

Koro geçip gitti ve uzakla arak kayboldu. Sonuna kadar açtı m pencereden sabah sisi, gökyüzünün uçsuz bucaksız bo lu u görünüyordu. Sonra uzaklarda kı zıl bir görünüm, bir kubbe ve minareleri belirdi. Türk

ehrinin havada asılı gibi görünen silueti yavaş yavaş belirginleşti. O anda İstanbul'da oldu umu, onun da gelmeye yemin etmiş olduğunu hatırladım.

VI

Bu adamla karşılaşmak bende korkunç bir etki bırakmıştı. Geceleri yaptığım serserilikleri terk ettim ve Yahudi Mahallesi olan Piripaşada kendimi Marketo adıyla tanıttım Rebecca adlı Yahudi kızdan birkaç metres edinmedim.

Austos sonu ve Eylül'ün bir kısmını Boaziçi'ne geçirdim. Hava ılık ve ıhtimaliydi. Altın yıldızlı kayıkların dolandırdı durgun ve mavi sularda saraylar ve yalıların gölgesi yansıyor.

İstanbul'da Sultan Murad'ın tahttan inmesi ve Abdülhamid için yapılacak törenlere hazırlanıyordu.

VII

İstanbul, 30 Austos

Gece yarısı! Türk saatlerine göre beşte, gece bekçileri ağır demir sopalarıyla yere vuruyordu. Galata semtindeki bütün köpekler ayağa kalkmıştı ve içler acısı çığlıklar atıyorlardı. Benim mahalledekiler sükûnetlerini koruyorlardı ve bundan dolayı onlara minnettardım. Kapının önünde üst üste uyuyorlardı. Çevremde her şey bü

yük bir sakinlik içindeydi. Açık pencereimin önünde geçirdi im üç saat içinde ı ıklar bir bir sönmü tü.

Eski Ermeni evleri ayaklarımın altında karanlıktı, uykuya dalmı lardı. Arkasındaki çok derin uçurumun dibinde kapkara bir kütle olu turan bir asırlık servi a acı görülüyordu. Bu hüznü a açlar çok eski Müslüman mezarlarını gölgeleyordu. Gecenin içinde balsam kokusu yayıyorlardı. Sonsuz ufuk sakin ve lekesizdi. Bütün ülkeye tepeden bakıyordum. Servilerin üzerinde Haliç parlak bir örtü gibi yayılıyordu. Onun da üzerinde, en tepede, do u kentinin, stanbul'un silueti uzanıyordu. Minareler, camilerin yüksek kubbeleri, ince bir hilalin asılı oldu u bol yıldızlı bir gökyüzünü deliyordu. Ufuk, gecenin solgun rengi üzerinde mavimsi siluetler halinde belli belirsiz kuleler ve minarelerle bezeliydi. Camilerin birbiri üzerinde yükselen büyük kubbeleri aya kadar uzanıyor ve hayal gücü üzerinde görkemli bir etki bırakıyordu.

Tam da o sırada, uzaklarda seçilen saraylardan birinde, Seraskerlik Dairesi'nde, kaygı verici bir komedi oynanıyordu. Büyük pa alar Sultan Murad'ı tahttan indirmek bir araya gelmi lerdı. Ertesi gün Abdülhamid tahta çıkarılacaktı. Üç ay önce padi ahlı ı için büyük kutlamalar yaptı ımız ve bugün hâlâ bir Tanrı gibi hizmet edilen büyük sultan, belki de bu gece sarayın bir köesinde bo durulacaktı.

Yine de stanbul'da her ey sessiz... Saat on birde, süvariler ve topçu birlikleri ko arak geçtiler stanbul'a do ru. Sonra uzaklardan topların tok sesleri i itildi ve her ey tekrar sessizli e gömüldü.

Servilerde bayku lar ÷lkemdekilerle aynı sesle ötüyorlar. Beni Yorkshire ormanlarına, çocuklu umun Brightbury Korusu'nun a açları altında geçen güzel gecelerine götüren bu yaz gürültüsünü seviyorum.

Bu dinginli in ortasında, aklıma bütün canlılı ıyla geçmi in görüntüleri ü üüyor. Tamamen yıkılan ve geri dönmemek üzere ortadan kaybolan eylerin görüntüleri.

Zavallı Samuel'in bu ak am yanımda olaca ını sanıyordum. üphesiz onu bir daha göremeyece im. Bu kalbimi sıkı tırıyor ve üzerime bir yalnızlık duygusu çöküyor. Sekiz gün önce gidip biraz para kazansın diye Se lanik'e giden bir gemiye bindirdim onu. Geri dönebilece i üç gemi de onsuz geldi, sonuncusu bu ak amdı ve gemide adını i iten yoktu...

Ay, stanbul'un, Süleymaniye'nin kubbeleri arkasından a ır a ır batıyor. Bu büyük ehirden bir yabancıyım. Zavallı Samuel'im, adımı ve varlı ımı bilen tek insandı, üstelik onu sevmeye ba lamı tım.

O da mı terk etti beni? Ba ına bir ey gelmi olabilir mi?

VIII

Dostlar da köpekler gibidir: Sonu her zaman acı biter ve en iyisi hiç sahip olmamaktır.

IX

Selanik ve İstanbul arasında gidip gelen Türk vapurlarında çalışan Saketo adlı bir arkadaş, sık sık ziyaretimize gelirdi. İlk başlarda çok çekingendi ama kısa sürede kendini evinde gibi hissetmeye başladı. Samuel'in çocukluktan beri tanıdığı namuslu bir delikanlıydı. Bize ülkensinden haberler getirirdi.

Selanik'teyken Türk kılına girmeme yardım eden, *caro piccolo* lakabını borçlu olduğum ihtiyar Yahudi Esther, Saketo aracılığıyla iyi dileklerini ve selamlarını göndermişti.

Saketo'yu Aziyade'nin zenci hizmetçisiyle gönderdiği haberleri getirdiğinde daha hoşkarılıyorduk.

"Hanım Mösyö Loti'ye selam söylüyor. Onu beklemekten vazgeçmemesini, kıtan önce geleceğini bildiriyor" diyordu.

X

LOTİ'DEN WILLIAM BROWN'A

Hüzün dolu mektubunuzu ancak iki gün önce aldım. *Prince of Wales'e* göndermişsiniz, beni aramak üzere Tunus'a ve daha birçok yere gitmiş.

Benim zavallı dostum, siz de çok üzüntü çektiniz hayatta. Üstelik bunları başka insanlardan daha derin yaşıyorsunuz çünkü benim gibi siz de kalbinizi ve duyarlılığınızı geliştirecek bir eğitim almışsınız.

Sevdi iniz genç kadınla ilgili verdi iniz sözleri tuttu unuza üphem yok. Peki zavallı dostum neden, hangi erdem adına? Birbirinizi bu kadar seviyorsanız, toplumsal kurallara ve kuruntulara aldırmayınız. Ne pahasına olursa olsun sevdi inizi yanınıza alın, bir süre için bile olsa mutlu olursunuz. Ötesi önemli de il, do acak sonuçlar ikinci planda kalır.

Sizden ayrıldı ımdan beri, yani be aydır Türkiye'deyim. Selanik'te sürgün dönemimi geçirmeme çok yararı olan Aziyade adında son derece çekici bir genç kadınla ve sonradan dost oldu um bir serseriyle, Samuel'le tanıştım. *Deerhound'da* mümkün oldu unca az kalıyorum. Dört be günde bir, görevim gere i mecbur olduğum zamanlarda ortalarda görünüyorum (Gine'de görülen bazı ate li hastalıklar gibi). İstanbul'un kimse tarafından tanınmadı ım bir kö esinde evim var. Burada keyfimce bir hayat sürüyorum ve on yedi ya ında küçük bir Bulgar kızı da metresim.

Do u'da hâlâ bir çekicilik var, dü ündü ümüzden daha oryantal kalmı . ki ay içinde Türkçe'yi öğrenmek için büyük bir çaba harcadım. Fes ve kaftan giyiyor, çocukların askercilik oynaması gibi, ben de *efendi'yi* oynuyorum.

Bir zamanlar bazı gözüpek insanların ya adıkları bir felaket sonucu duyarlılıklarını ve ahlak duygularını yitirdikleri romanlara gülerdim eskiden. Belki benim durumum da biraz böyle. Artık acı çekmiyorum, hiç bir şey hatırlamıyorum: Bir zamanlar taptıklarımın yanından kılım kıpırdamadan geçebilirim.

Hıristiyan olmayı denedim, olamadım. Bazı erkek

ve kadınların örne in annelerimizin cesaretini kahramanlık ölçüsüne yükseltebilen bu yüce dü beni reddetti.

Dünyadaki Hıristiyanlar beni güldürüyor. E er Hıristiyan olsaydım, gerisi gözümde hiç bir ey ifade etmezdi. Bir misyoner olur, sa'nın hizmetinde bir yerlerde kendimi öldürtmeye ko ardım...

nanın bana zavallı dostum, zaman ve haz dü künlü ü iki büyük ilaçtır. Sonunda kalp uyu ur ve acı çekmemeye ba lar. Bu gerçek yeni de il, Alfred de Musset'nin bizden çok daha iyi ifade etti ine de üphem yok ama insanların ku aktan ku a a aktardıkları bütün o eski ibret öyküleri arasında sonsuza kadar varlı nı sürdüren bu olacak. Hayalini kurdu unuz o saf a k da dostluk gibi bir yanılısama. Sevmekte oldu unuz kadını bırakıp, yoldan çıkmı bir kadın sevin. Güzel vücutlu bir sirk kızına â ik olun.

Tamı yok, ahlak yok, bize saygı duymamız gerekti i ö retilen hiç bir ey yok aslında. Geçip giden bir hayat var ve ölüm denilen ürkütücü sonu beklerken olabildiince zevk almaya bakmak gerekiyor.

Asıl sefalet hastalıklar, çirkinlikler ve ya lılık. Ne siz ne de ben bu sefaletlere maruz kalmadık. Hâlâ sayısız metresimiz olabilir, hayatın tadını sonuna kadar çıkarabiliriz.

Size kalbimi açacak, inançlarımı açıklayaca ım: Ahlak kurallarına, toplumsal uzla malara ters bile olsa, her zaman canımın istedi ini yapmayı ilke edindim. Ne bir eye ne de bir insana inanıyor, kimseyi de sevmiyorum. Ne inancım ne de umudum var.

Bu noktaya gelmek için yirmi yediyılımı verdim.

insanların ortalamasının altına dü tüm ama daha yüksekte yola çıkmı tım.

Ho ça kalın, sizi kucaklarım.

LOTI

XI

Halic'in sonunda bulunan Eyüp Camii II. Mehmed tarafından, Peygamber'in dostu Eyüp'ün mezarının bulunduğu yerde yaptırılmıştır.

Hıristiyanların girmesi, hatta çevresinde dolaşması yasaktır.

Bu anıtı yapı beyaz mermerden inşa edilmiştir, kırıkların ortasında tek başına durmaktadır. Dört bir yanı mezarlıklarla çevrilidir. Çevresini saran devasa çınarlar ve asırlık serviler arasından kubbeleri ve minareleri belli belirsiz görünür.

Bu mezarlıkların yolları gölgeli ve loştur, taştan yapıda mermer döşelidir, genellikle ıssızdır, iki tarafında, beyazlıkları hâlâ bozulmamış, servilerin kara renkleri üzerinde sıralayan çok eski mermer taşlar sıralanır.

Bu patikaların gölgeli içinde yüzlerce yıldız süslemeli ve çiçeklerle bezeli mezar barınmaktadır. Bunlar saygıdeğer kişilerin, eski padişahların, büyük Müslüman alimlerin mezarlarıdır. Bu hüznü yollardan birinde eyhüliislamların mezarlarının bulunduğu bir türbe vardır.

Sultanlar padişahlık kılıcını Eyüp Camii'nde kullanır.

XII

6 Eylül'de, sabahın altısında, Eyüp Camii'nin ikinci avlusuna girme fırsatı buldum.

Eski anıt bo ve sessizdi, yanımda, gösterdi imiz cüretkârlıkla titreyen iki dervi vardı. Mermer dö emelerin üzerinde a zımızdan tek söz çıkmadan ilerliyorduk. Cami sabahın bu saatinde kar beyazlı ndaydı. Yüzlerce yabancı güvercin ıssız avlularda yemleniyor ve uçu uyordu.

Aba giymi iki dervi , caminin me in kapısını kaldırdılar ve imdiye kadar hiçbir Hıristiyan gözünün de medi i, stanbul'un en kutsal yeri sayılan bu saygıde er mekâna bakma fırsatı buldum.

Sultan Abdülhamid'in kılıç ku anmasından bir gün önceydi.

Yeni sultanın, padi ahlık sarayını devralmak için büyük bir atafatla geldi i günü hatırlıyorum. Türkiye'de tahta çıkma ihtimali olan veliahtların tutuldukları eski saraydaki o lo inziva evinden ayrılı mını ilk görenlerden biriydim. Büyük tören kayıkları onu almaya gelmi ti ve kayı m kayı na de ecek kadar yakındı.

Bu birkaç günlük iktidar sultanı ya landırmaya yetmi ti. O zamanlar yüzünde imdi yitirdi i bir gençlik ve dirilik vardı. Giysilerinin a ırı sadeli i çevresini sardıkları Do u atafatıyla çeli iyordu. Çok yüksek bir iktidara ula tırmak üzere görece karanlıktan çıkarılan bu adam kaygılı bir dalgınlı a dü mü gibiydi. Zayıf, solgun, üzgün ve dü ünceliydi. Büyük siyah gözlerinin çevresinde

halkalar olu mu tu. Dı görünü ü zeki ve farklı oldu u-
nu ortaya koyuyordu.

Sultanın kayıklarından her birini yirmi altı kürekçi
çekerdi. ekileri Do u'ya özgü zarafeti yansıtırđı. Son
derece ihti amlı olan bu kayıkların her yanı i lemeler,
yaldızlarla süslüydü ve en önde altın bir mahmuz bulu-
nurdu. Saray u aklarının giysileri ye il ve kavuniçiydi,
üzerleri sırmalarla kaplıydı. Sultan, birçok yerinde gü-
ne i areti bulunan, tahtı kırmızı ve altın bir sayvanın al-
tında oturuyordu.

XIII

Bugün, 7 Eylül'de, sultanın padi ahlık kılıcını ku andı ı
büyük tören gerçekte ti.

Söylendi ine göre Abdülhamid, halifelere gösteri-
len itibarı kazanmak için acele ediyordu, iktidara geli i-
nin islamiyet için yeni bir ça açması, Türkiye'ye ise bi-
raz daha itibar ve son bir parıltı getirmesi mümkündü.

Abdülhamid, büyük bir atafat içinde Osman
Gazi'nin kılıcını ku anmak üzere Kutsal Eyüp Camii'ne
gitti.

Sonra ardında uzun ve muhte em bir kortejle, âdet
oldu u üzere yolunun üzerindeki her cami ve türbede
durup dualar ederek bütün stanbul'u ba tan sona a ıp
eski saraya ula tı.

Ba larında iki metre uzunlu unda tüyleri, her yanı
altın i lemeli göz alıcı giysileriyle mızraklılar alayı yolu
açıyordu.

Abdülhamid, altın ve değerli taşlarla süslenmiş çok büyük beyaz bir at üzerinde, ağır ve görkemli bir ifadeyle tam ortalarında ilerliyordu.

Yeşil cüppeli şeyhülislam; karmir sarıklı emirler, altın sırmalı beyaz sarıklı ulema, büyük paşalar, ileri gelenler yıldızlarla parıldayan atlar üzerinde garip simaların birbirini izlediği ağır ve bitmek tükenmek bilmez bir kortej olarak sultanı izliyordu. Sakin atların üzerinde uaklar tarafından desteklenerek duran seksenlik ulema, halka fanatizm ve yobazlığın izlerini beyaz sakallar ve karanlık bakışlarla sunuyordu.

Yol boyunca inanılmaz bir kalabalık vardı. En parlak Batılı grubun bile yanında çirkin ve hüznü kalacakları bir Türk güruhu toplanmıştı. Kilometrelerce uzanan peykeler meraklıların ağırlığı altında bel veriyor, Avrupa ve Asya'nın her çeşit giysisinin birbirine karıştığı görülmüyordu.

Türk kadınlarından oluşan hareketli bir topluluk Eyüp'ün yüksek kısımlarına yayılmıştı. Her biri tepeden tırnağa canlı renklerde ipek kumalara sarılmış bütün bu kadın bedenleri, kapkara gözlerin fırladığı ya mak katları altında gizli bütün bu beyaz bakışlar, servilerin altındaki üzerlerinde tarihler yazılı boyalı mezar taşlarıyla karışıyordu. Manzara o kadar renkli yeğaripti ki, gerçek olduğundan çok bir arkiyatçının hayal ürünü olduğunu sanılabilirdi.

XIV

Samuel'in dönü ü hüzünlü evime biraz olsun ne e getirdi. Pera kumarhanelerinde ans yüzüme gülüyor. Do u'da sonbahar muhte em. Dünyanın en güzel ülkelerinden birinde ya ıyorum ve sınırsız bir özgürlü üm var. Asya ve Avrupa kıyısının kasabalarında, da larında ve ormanlarında istedi im gibi ko abiliyorum. Bir gün içinde ya adı im duygular ve olaylarla birçok zavallı insan bir yıl avunuyordur.

slam'ın büyük dini bayramlarını, ihti amını tekrar ya atan Sultan Abdülhamid'e *Allah* uzun ömürler versin. stanbul her gece aydınlatılıyor. Bo aziçi Bengal ı ıklarıyla ı ıldıyor. Do u'nun son ı ıklarıyla üphesiz bir daha görmek mümkün olmayacak büyük bir gösteri yeri gibi.

Siyasete aldırılmama ra men, yok edilmek istenen bu güzel ülkeye sevgi duyuyorum ve farkında olmadan yava yava Türk oluyorum.

XV

...Samuel ve uyru u üzerine bilgiler aldım: ans eseri Türk çıktı, Ataları spanya'dan gelmi bir Yahudi.

Selanik'te kayıkcılık ve hamallık yapan bir serseri gibiydi. Burada da rıhtımlarda sürdürüyor mesle ini. Di erlerinden daha düzgün bir tipi oldu undan, çok mü -terisi oluyor ve güzel günler geçiriyor. Ak amları biraz üzümle bir parça ekmek yiyor ve hayatından memnun evine dönüyor.

Artık kumarda kazanamıyorum. Artık ikimiz de fakiriz ama bunu umursamıyoruz. Ba kalarına çok pahalıya mal olan tatminleri bedavaya elde edebilecek kadar genciz henüz.

Samuel çalıırken iki delik pantolonu üst üste giyiyor. Delikleri üst üste gelmedi inden, durumu kurtardığını düşünüyor.

Her akşam, iki gerçek Do ulu gibi bir Türk kahvesinde oturup nargilemizi tütürüyor ya da bizi fazlasıyla etkileyen bir Türk gölge oyunu olan Karagöz izlemeye tiyatroya gidiyoruz. Her türlü karga anında yaşıyoruz. Siyaset bizim için yok sanki.

İstanbul Hıristiyanlar'ın arasında panik var. Bu şehir, Pera'nın insanları için dehşet anlamına geliyor. Köprülerden korkudan titreyerek geçiyorlar.

XVI

Dün akşam zezeddin Ali'nin evine gitmek için İstanbul'u atla geçtim. Büyük bayram günüydü. Ramazan'ın son gününde Do ulu'ya özgü tam seyirlik bir manzara vardı. Bütün camilerin ışıklandırılması. Minareler en tepe noktalarına kadar ışıltı ışıltıydı. *Kur'an'dan* bazı ayetler ışıltılı harfler halinde havada asılı duruyordu. Top sesiyle birlikte, binlerce insan aynı anda Allah'ın adını haykırıyordu. Bayram giysileri içindeki kalabalık sokaklarda ellerinde meale ve fenerlerle dolaşıyordu. Pek giysiler, altın ve gümüşle donanmış örtülü kadınlar gruplar halinde dolaşıyordu.

İzzeddin Ali'yle birlikte bütün İstanbul'u arandıktan sonra, sabah üç gibi keşif gezimizi genç Asyalı olanların çengi kılında dans ettiği bir gizli mekânda bitirdik. Osmanlı adaletinin bütün kaçkınları önünde ehvet uyandıran danslar yapıyorlardı. Bu yeni moda çılgınlık pek tiksindiriciydi. Sodom'un en abartılı zamanlarına yarı yarı bu gösterinin sonuna kadar dayanamadım ve gün doğarken eve döndük.

XVII

KARAGÖZ

Karagöz Efendi'nin maceraları ve bencillikleri sayısız Türk neslini elendirmiştir. Üstelik bu kahramana duyulan sevginin tükendiğini gösteren bir belirti de yoktur.

Karagöz eski Fransız kuklalarıyla büyük benzerlikler gösterir. Karısı dahil herkesi dövdükten sonra kendisi de *eytan* tarafından dövülür ve seyircilerin mutluluk gösterileri arasında gözden kaybolur.

Karagöz, kartondan ya da tahtadan yapılır. Gösterilerde kukla ya da Çinliler'e özgü gölge tiyatrosu şeklinde kullanılır. Her ikisinde de komiktir. Guignol'un bile aklına gelmeyecek sesler ve durumlar bulur. Karısına ettiği iltifatlar dayanılmaz ölçüde komiktir.

Karagöz'ün seyircilerle konuştuğu ve atıldığı anlar olur. Bazen münasebetsiz laflar eder ve herkesin önünde bir Kapusen'i bile utandıracak hareketlerde bulunur. Türkiye'de bunlar mümkündür. Burada sansür ilemez ve her akşam birçok Türk ailesinin, ellerinde fenerler

küçük çocuk gruplarını Karagöz gösterisine götürdükleri görülür. Bebeklerle dolu bu salonlarda, İngiltere'de bir asker alayında bile utanca neden olacak bir gösteri sunulur.

Do u geleneklerinin ilgi çekici bir özelli idir bu ama bu durumdan hareketle Müslümanlar'ın bizden çok daha ahlaksız oldu u sonucuna varmak son derece yanlış bir çıkarsama olur.

Karagöz tiyatroları Ramazan'ın ilk gününde açılır ve otuz gün boyunca dolup tar.

Ay sona erdi inde, malzemeler toplanır, sökülür ve kaldırılır. Karagöz bir yıllı na kutusuna döner ve hiçbir kolda çıkmasına izin verilmez.

XVIII

Pera beni sıkıyor, rahatsız ediyor. Gidip eski İstanbul'a, hatta daha da ötesine, kutsal Eyüp semtine yerle ece im.

Orada Arif Efendi adıyla biliniyorum. Adımı ve konumumu bilen yok. Komularım olan iyi Müslümanlar milliyetim hakkında fikir sahibi de iller, üstelik bu durum ne onları ne de beni rahatsız ediyor.

Deerhound'dan iki saat uzakta, kırların ortasında, yalnızca bana ait olan bir evdeyim. Burası son derece güzel bir Türk semti: Gündüzleri kendine özgü bir hareketliliğin hâkim oldu u bir köy caddesi var, pazarlar, kahveciler, çadırlar ve badem ağaçları altında ba da kurmu nargilelerini tütüren a rba lı derviler.

Beyaz mermerden abidevi bir eski çe meyle süslen

mi meydan çingeneler, cambazlar, ayı oynatıcıları ve bütün semt sakinlerinin bulduğu yeri gibi. Bu meydanda tek başına dikilen ev de bizim ev.

Altta, kireçle boyanmış, kar gibi beyaz bir giriş bölümü boş duruyor. (Burayı, yatmadan önce içeri girip saklanan biri olup olmadığını bakmak için açıyoruz yalnızca. Samuel cinli oldu buna inanıyor.)

Birinci katta üç penceresinden sözü geçen meydana bakan benim odam, Samuel'in küçük odası ve diğer tarafından Halic'e bakan Harem bulunuyor.

Bir kat daha çıkılınca, Arap tarzı bir teras ekledeki çatıya ulaşıyor. Ne yazık ki Kasım rüzgârıyla çoktan sararmış bir asmanın gölgesinde kalıyor.

Evin hemen yanında köyün eski camisi duruyor. Arkadaşım olan müezzin taraçamın hizasına çıkıyor ve ezan okumaya başlamadan önce bana dostane bir selam gönderiyor.

Yukarıdan manzara çok güzel. Halic'in en dibinde Eyüp'ün karanlık manzarası, gizemli bir noktada, çok eski ağaçlardan oluşan bir koruluğun içinde bembeyaz mermerleriyle yükselen kutsal cami ve ardında karanlık renkleri ve her yerinde mermer mezar taşları, göz alabilirdiğine uzanan mezarlıklarıyla gerçek bir ölüler ehri.

Sa da, binlerce yıldızlı kayalarla Haliç. Uzaktan İstanbul, kubbeleriyle minareleri birbirine girmiş iç içe camiler.

Ötede, çok uzaklarda, beyaz evlerle bezeli bir tepe; Hıristiyanlar ehri Pera ve ardında da *Deerhound*.

XIX

Bu bombo ev, çıplak duvarlar, aralık pencereler ve kilit-siz kapılar kar ısında içime bir huzursuzluk dolmu tu. Burası gerçekten çok uzak ve ıssızdı. *Deerhound* da çok uzaktaydı...

XX

Samuel sekiz gününü ortalı ı yıkayıp paklamak, delikleri tıkamakla geçirdi. Bütün zemini beyaz örtülerle kaplıyorduk. Bu temizlik ve rahatlık sa layan bir Türk gelene iy-di. Pencerelere perdeler asmı , geni bir divanı üzerinde a aç dalları i li kırmızı bir örtüyle kaplayarak evimizin mütevazı görünümünü imdilik tamamlamı tık.

Evin hali imdiden de i mi ti. çinden rüzgâr geçen bu yapıyı evim haline getirebilece ime inanmaya ba lamı ve artık çok da ıssız bulmamaya ba lamı tım. Ama yine de yeminlerine uyup bu evde ya amaya gelmesi gerekiyordu, çünkü belki de yalnızca onun için bu kadar uzakla mı tım bütün dünyadan!

Eyüp'te biraz da semtin ımarık çocu u gibiydim. Samuel'e de fazlasıyla de er yeriliyordu.

Önceleri benden çekinen kom ularım *Allah* tarafından gönderilen, nereden geldi ini bilmedikleri, her eyi gizemli bu sevimli yabancıyı benimsemeye ba lamı larđı.

Dervi Hasan Efendi iki saatlik bir ziyaretin sonunda u sonuçlara varmı tı: "E i benzeri olmayan bir delikanlısın. Yaptı ın her ey garip! Çok gençsin ya da en

azından öyle görünüyorsun ama olgun adamların bile sa layamadı ı büyük bir ba ımsızlık içinde ya ıyorsun. Nereden geldi ini bilmiyoruz. Neyle geçindi in hakkında hiçbir fikrimiz yok. Dünyanın be kıtasını ba tan sona dola mı sın. Ulemamızdan daha büyük bir bilgi birikimine sahipsin. Her eyi biliyorsun, her eyi görmü sün. Yirmi, yirmi iki ya ındasın ama gizemli geçmi ine bir ömür yetmez. Pera'daki Avrupalılar arasında el üstünde tutulurdun ama sen garip bir Yahudi serserişiyle birlikte Eyüp'te ya amayı seçiyorsun. Seni görmekten mutluluk duyuyorum ve aramıza ho geldin diyorum."

XXI

Eylül 1876

Surre i Hümayun töreni. Padi ahın hediyelerinin Mekte'ye hareketi.

Sultan her yıl kutsal ehre hediyelerle dolu bir ker van gönderir.

Dolmabahçe Sarayı'ndan yola çıkan alay, Üsküdar'a geçmek üzere Tophane'den gemiye biner.

Önde bir Arap grubu, altın eritler sarılmı uzun sı rıklarını havada sallayarak, davul sesleri e li inde raks ederler.

Altın ve de erli ta larla süslü büyük ba lıklarından tüyler yükselen develer a ır a ır ilerler. Sırtlarına en de erli hediyeleryüklenmi tir.

Halifenin ba ı larının kalan kısmı, altın i lemeli

kırmızı kadifeden sandıklar içinde arkadan gelen katırlar tarafından ta mır.

Ulemayla, ileri gelenler atlarla arkadan gelir ve yol boyu iki kenarda askerler dizilidir.

istanbul ve kutsal ehir arasında yaya olarak kırk günlük yol vardır.

XXII

Eyüp, Kasım gecelerinde son derece yaşlı bir dünyaydı. Bu inziva evinde geçirdi im ilk gecelerde kalbim sıkıntıyla ve garip duygularla doluyordu.

Hava kararıp, kapımı ilk kez kapattı ımda, üzerime derin bir hüznün kefen gibi kapanmı tı.

Dı arı çıkmak istedim. Fenerimi yaktım. (stanbul'da fenersiz dola anları tutukluyorlar.)

Ama ak am saat yediden sonra Eyüp'te her yer kapanıyor ve sessizli e bürünüyordu. Türkler gün batınca yatıyor ve kapılarını sürgülüyorlardı.

Uzaklarda, bir pencere kafesinden sızan bir ı ık kaldırım ta larına yansiyorsa, kapı aralı ından bakmamak gerekirdi. Bu lamba üzerinde sarıkların bulundu u büyük mezarları aydınlatan bir türbe lambası olabilirdi ancak. Kafesli pencerenin önünde bo azlansanız kimsenin ruhu duymazdı. Sabaha kadar titreyen bu lambalar bile karanlıkta insanın içini rahatlatırdı.

istanbul'da her soka ın bir kö esinde böyle bir türbeye rastlanırdı.

Oralarda, hemen yanı ba ınızda, sokakların bitti i

verde, sizi soydukları yere gömüveren ve Türk zaptiyesi-
nin kıllarına dokunmadı ı haydutların ya adı ı mezar-
lıklar ba lardı.

Bir gece bekçisi, kendisine anlamsız ve hatta garip
görünen gezintimin nedenini sorduktan sonra evime gir-
mem gerekti ini söyledi.

Allah'tan gece bekçileri arasında babacan adamlar
vardı. Bu rastladı ım özellikle iyi biriydi. Zamanla evi-
me gizemli ziyaretler oldu unu gördü ünde de inanıl-
maz bir ho görü gösterecekti.

XXIII

Bir arkada bulunur ama sadık bir dost bulmak ko-
lay de ildir.

Bütün dünyayı dola sanız da, tek dost bulamadı ı-
nız olur...

Eski bir Do u iirinden alıntı

XXIV

LOTI'DEN BRIGHBURY'DEK KIZKARDE İNE

Eyüp, 1876

...Sana kalbimi açmak git gide güçle iyor çünkü her ge-
çen gün bakı açılarımız birbirinden daha da uzakla ı-
yor. Hıristiyanlık dü üncesi uzun süre aklımı kurcaladı,
artık ona bile inanmıyorum. Oysa belirsiz ama rahatlatı

cı bir çekicili i vardı. Bugün ise tamamen anlamını yitirdi. O kadar bo , o kadar yalan, o kadar kabul edilemez bir ey daha dü ünemiyorum.

Hayatımda çok korkunç anlarım oldu, çok deh etli acılar çektim.

Sana söylemi oldu um gibi, evlenmek istemi tim. Ailemize ve ya lı annemize layık bir genç kız bulma i ini sana bırakmı tim. Artık bu konuyu dü ünmemeni rica ediyorum: Evlenece im kadını da mutsuz edece imge, haz pe inde ko tu um bu hayatı sürdürmeyi tercih ederim.

Sana Eyüp'teki hüznü evimden yazıyorum. Kendimi konu ma zahmetinden kurtarmak için hareketlerle anla maya alı tırdı im Yusuf adlı küçük bir o lan dı ında, evimde tek bir canlıyla tek kelime konu madan uzun saatler geçiriyorum.

Kimsenin sevgisine inanmadı ımı söylemi tim sana, bu gerçek. Fazlasıyla sevgi gösteren birkaç arkada ım var ama onlara da inanmıyorum. Yakın zamanlarda beni terk eden Samuel belki içlerinde bana en ba lı olanları. Yine de fazla hayale kapılmıyorum. Onunki de büyük bir çocuksu heyecan olmalı. Güzel bir günde, her ey du man olup uçacak ve ben kendimi yapayalnız bulaca ım.

Senin sevgine gelince karde im, buna belli ölçüde inanıyorum. En azından alı kanlık var, zaten bir eylere de inanmam gerekiyor. Söyledi in gibi beni gerçekten seviyorsan, göster bana... Birine ba lanmaya ihtiyacım var. Sevgin gerçekse, inanabilmem için bir ey yap. Ayaklarımın altından topra ın çekildi ini hissediyorum ve dipsiz bir sıkıntı içindeyim...

Sevgili ya lı annemiz hayatta oldu u sürece, bugün

kü durumumu görüntüde de olsa korumaya devam edece im. O öldükten sonra, sana da veda edecek, arımda en ufak bir iz bırakmadan ortadan kaybolaca ım...

XXV

LOTI'DEN PLUMKETT'E

Eyüp, 15 Kasım 1876

Varolu umu çevreleyen bu Do u'ya özgü görüntülerin, Arif Efendi'nin arkasında, kalbinde sıklıkla ölümcül bir so uk hisseden hüznü bir delikanlı var. Do ası gere i fazlasıyla içine kapalı bu gencin içini dökebildi i çok az insan var ve bunlardan biri de sizsiniz. Çok çabaladım Plumkett ama mutlu de ilim. Hiç bir ey beni avutamıyor. Kalbim bezginlik ve acı dolu.

Bu inziva hayatı içinde, Selanik rıhtımlarından bulup getirdi im bu serseriye, Samuel'e çok ba landım. Kalbi son derece hassas ve tertemiz. Rahmetli Raoul de Nangis'in deyi iyle, demirle kaplı i lenmemi bir elmas. Üstelik o kadar de i ik biri ki, birlikteyken daha az sıkılıyorum.

Size kı günbatımlarının hüznü saatinde yazıyorum. Yakınlarda bir yerlerde *Allah* adına asırlık arkısını söyleyen müezzinin hüznü sesinden ba ka bir ey duyulmuyor. Geçmi ten görüntüler kalbimi de en bir netlikle geliyor gözümün önüne. Çevremdeki nesnelere acı nası ve üzücü. Eyüp'ün bu kayıp kö esinde ne yapmaya geldi imi soruyorum kendi kendime.

Ama o burada olsaydı... O, Aziyade!..

Hâlâ onu bekliyorum ama ne yazık ki karde An ne'in bekleyi i gibi...

Perdelerimi kapatıyor, lambamı ve ate i yakıyorum: Dekorla birlikte dü üncelerim de de i iyor. Mektubuma bir kürk kaftana sarılmı , keyifli bir ate in ba ına kurulmu , aya ımı uzun tüylü bir Türk halısına uzatmı halde devam ediyorum. Bir an için de olsa kendimi bir dervi in yerine koyuyorum ve bu durum beni çok e lendiriyor.

Sizi e lendirmek için hayatıma dair ne anlatabilirim bilemiyorum Plumkett. Konu acak çok ey var ama seçmek zor. Zaten geçmi geçmi tir de il mi? Sizi ilgilendirmez artık.

Hiç birini sevmemi birçok metres, birçok olay, atla ya da yaya çıkılmı , da lar, vadiler a ılmı birçok seyahat, birçok yabancı, umursamaz ve sevimsiz yüz, birçok borç, pe imde Yahudiler, tepeden tırna a altın i lemeli giysiler, ruhta ölüm ve bo bir kalp.

Bu ak am, 15 Kasım'ın saat onunda, i te durumum:

Kı vakti, so uk bir ya mur ve iddetli bir rüzgâr hüzünlü evimin camlarını dövüyor, onların gürültüsünden ba ka bir ses i itilmiyor ve ba ımın üzerinde asılı duran eski Türk lambası bu saatte Eyüp'te yanan tek ık. slam'ın kalbi Eyüp karanlık bir ülke. Sultanların kılıç ku andı ı kutsal cami burada. Di erlerinden daha Müslüman ve daha tutucu olan bu semtin sakinleri çekingen ya lı dervi ler ve kutsal mezarların bekçileri...

Dostunuz Loti'nin evinde yalnız, tilki kürkü kaftanına sarılmı bir dervi oldu unu hayal etmekte oldu unu söylemi tim.

Kapılarının sürgülerini sürmü , kendi evinde olmanın bencilce keyfini sürüyor. Bu fırtınada, pek güvenli ve dost olmayan bu ülkede dı arıda olmaktansa evde olmak oldukça rahatlatıcı.

Bütün ola anüstü eski eyler gibi, Loti'nin odası da garip dü ler ve derin dü ünelere sürüklüyor insanı. Oymalı me e tavan bir zamanlar çok özel konuklar barındırmı , birçok drama tanık olmu olmalı.

Genel görünüm ilkel rengini koruyor. Zemin, mekânın tek lüksü olan kalın örtüler ve halılar altında kaybolmuş ve Türk gelenekleri gere i, eve girerken ortalı ı kirletmemek için ayakkabılarımızı çıkarıyoruz. Çok alçak bir divan ve yerlere atılan minderler, Do u halklarının ehvete olan dü künlü ünü yansıtan odanın yegâne mobilyalarını olu turuyor. Duvarlarda çok eski silahlar ve dekoratif nesnelere asılı. Her yerde çiçek ve garip hayvan desenleri arasında *Kur'an'dan* ayetler yazılı.

Yan taraf *harem*, yani kadınların dairesi. Bo duruyor. O da, sözünü tutmuş olsa, imdi çoktan yanımda olması gereken Aziyade'yi bekliyor.

Benimkinin yanındaki bir ba ka küçük oda da bo duruyor: Burası ye il gözlü genç kadından haber getirmek için Selanik'e gitmiş olan Samuel'in odası. Ve haber gelmedi i gibi, kendisi de ortalarda yok.

Aziyade gelmezse, bugünlerde yerini bir ba kası alabilir. Ama o benim için çok farklı. Seviyorum sanırım onu, onun u runa Türk oldum.

XXVI

KIZKARDE N DEN LOTI'YE

Brightbury, 1876

Sevgili a abeyim,

Dünden beri mektubunuzun neden oldu u bir umutsuzluktan kurtulamıyorum... Ortadan kaybolmak istiyorsun!.. Bir gün, sevgili annemizin bizi bırakaca ı günde ortadan kaybolmak, beni sonsuza dek terk etmek istiyorsun. Bütün anılarımızın silinmesi, geçmi imizin yok olması, Brightbury'deki toprakların satılması, gözü-müz gibi baktı ımız e yalarımızın da ıtılması ve senin aslında ölmemi olman... Bilmedi im bir yerlerde b lis'in pençesinde sürünmeye devam edeceksin demek. Ya landı mını ve acı çekti ini hissetmeyi sürdürece im!.. Tanrı'dan dile im seni bundan önce öldürmesi! Böylece senin için a larım, böylece yoklu unu hisseder, kabul eder, acımı çeker, boyun e erim.

Söylediklerin beni isyan ettiriyor ve içimi parçalıyor. Demek bu söylediklerini yapacaksın. Böyle korkunç ve lanetli bir yol izlemek istedi ine, senin varolu unda bir anlamım kalmadı ina göre, so uk bir ifade, katıla - mı bir kalple yapacaksın bunu... Senin hayatın benim hayatımdır. Benim varlı ımda kimsenin sızamadı ı, sana ait bir yer var ve sen beni terk etti inde burası bo ka- lıp, beni yakıp kavuracak.

A abeyimi kaybediyorum. Üstelik bu konuda uya rıldım. Bu bir zaman meselesi, birkaç ay daha var belki. A abeyim zaman ve sonsuzluk içinde kaybolmu , imdi

den binlerce kez ölmü sanki. Ve her şey çöküyor, her şey parçalanıyor, i te o sevdi im çocuk dipsiz bir uçuruma, uçurumların uçurumuna sürükleniyor! Acı çekiyor, nefes alamıyor, ıktan, güne ten mahrum ama gücü yok, gözleri ve ayakları dibe çakılı kalmı , artık ba ını da kaldırmıyor, yapamıyor, karanlıkların prensi engel oluyor... Yine de bazen direnmek istiyor. Uzaklardan bir ses i itiyor, çocuklu undan kopup gelen bir ses ama prens ona öyle diyor: "Yalan, bo vaat, çılgınlık!" Zavallı çocuk ba lanmı , iplerle sarmalanmı , uçurumun dibinde kanlar içinde, çılgına dönmü , efendisinden kötüye iyi ve iyiye kötü demeyi ö renmi ne yapıyor?.. Gülümsüyor.

Ezilmi ve yüklenmi zavallı ruhundan gelen hiç bir şey, eytan'ın gülümseyi i bile a ırtmıyor beni... Böyle olması gerekiyordu!

Zavallı karde im, bana sözünü etti in dürüstlü ü bile kaybettin. Çocuklarının annesi olacak tatlı, mütevazı, genç, efkatli, güzel, sevimli ve sevebilece in küçük bir arkada bile istemiyorsun artık. Onu eski salonda, eski portrelerin altında otururken görebiliyordum...

Yozla mayla dolu bir rüzgâr esmi üzerinden. Kalbi sevgi olmadan çarpamayan, sevgiye acıkan, sevgiye susayan a abeyim artık saf ve temiz duygular istemiyor. Ya lanacak ama onunla ilgilenecek ve ne esini yerine getirecek kimsesi olmayacak. Metresleri onunla alay edecek, onlardan daha fazla bir şey istenemez zaten. Ve sonra terk edilmi , umutsuz halde öylece ölüverecek!

Ne kadar mutsuz, alt üst olmu , sarsılmı , vazgeçmi olursan o kadar seviyorum ben seni. Ah! Sevgili a abeyim, canım, ke ke tekrar hayata ba lanmak istesen!

Ke ke Tanrı istemeni sa lasa! Ke ke kalbimdeki umutsuzlu u görsen, dualarımın sıcaklı ını hissetsen!..

Ama korku, dinden dönmenin sıkıntısı, Hıristiyan âleminin garip korkuları... Dinden dönme, ne i reñç sözcük!.. Sıkıcı vaazlar, garip insanlar, can sıkıcı bir kuralcılık, renksiz, ı ksız bir ciddiyet, büyük sözler, Kenan ülkesi! Bütün bunlar senin aklını çelebilir mi? Ama bütün bunların sa olmadı ını ve senin inandı ın sa'nın bildi in ve taptı ın ı k saçan efendi olmadı ını görüyorsun. Ona kar ı ne korku, ne sıkıntı ne de uzaklık duymayacaksın. Çok acı çekiyor, yanıp kavruluyorsun... O seninle a layacaktır.

Sürekli dua ediyorum canım. Kalbim hiç bu kadar seninle dolu olmamı tı... ster on yıl, ister yirmi yıl alsın, sonunda bir gün senin de inanaca ını biliyorum. Belki ben hiç göremeyece im belki yakında ölece im ama her zaman umut ve dua edece im!

Biraz fazla uzun yazdım sanırım. Bu kadar sayfa! Okuması zor olacak! Sevgili a abeyim beni umursamamaya ba ladı. Mektuplarımı okumayaca ı günler de gelecek mi?...

XXVII

" htiyar Hayrullah, bana kadın getir!" dedim.

htiyar Hayrullah tam önümde yere oturmu tu. Kö-tücül ve tiksindirici bir böcek gibi tortop olmu tu. Kel ve sivri kafası lambamın ı ı nda parlıyordu.

Saat sekizdi, bir kı gecesiydi ve Eyüp semti bir mezar kadar karanlık ve sessizdi.

ihhtiyar Hayrullah'ın gözünden sakınarak büyüttü-ü, Joseph adında, on iki yaında, melekler kadar güzel bir o lu vardı, ihtiyar, o lu dı ında ki konularda son derece sefil bir adamdı, istanbul'da dü kün bir ihtiyar Yahudi'nin yapabilece i her türlü pis i i yapar, bu saye- de Yüzba ı Süleyman ve birçok Müslüman dostumla ba lantısını korurdu.

Bununla birlikte, herkes tarafından tanındı ından her deli e girip çıkar ve her yerde ho görölürdü. Sokak- ta rastlayanlar, " yi günler Hayrullah!" der, hatta uzun kıllı parmaklarının ucuna dokunmayı bile göze alırlardı.

ihhtiyar Hayrullah iste imi uzun süre dü ündü ve öyle cevap verdi: "Mösyö Marketo, u aralar kadınlar çok pahalı. Ama daha az pahalı e lenceler de var. Hemen bu gece böyle bir e lence düzenleyebilirim sizin için... Örne in biraz müzik ho unuza gidecektir sanırım..."

Bu gizemli konu madan sonra fenerini yaktı, kürkü- nü ve ayakkabılarını giyerek çıkıp gitti.

Yarım saat kadar sonra, odamın kapısı kırmızı, ma- vi, ye il ve turuncu kürklü kaftanlara bürünmü altı Ya- hudi o lan için açılmı tı. Yanlarında Hayrullah ile ondan daha da i renç bir ba ka ihtiyar vardı. Hepsi selamlar ve- rerek yere oturdu unda ben bir Mısır tanrısı kadar tepki- siz ve hareketsiz kalakalmı tım.

Bu çocukların altın yaldızlı küçük harpları vardı, yalancı yüzüklerin ı lıdadı ı parmaklarını müzik aletle- rinin üzerlerinde gezdirmeye ba ladılar. Birkaç dakika sessizce dinledi im de i ik bir müzik yayıldı odaya.

"Ho unuza gittiler mi Mösyö Marketo?" diye sordu Hayrullah kula ıma e ilerek.

Durumu çoktan anlamı , herhangi bir a kınlık belirtisi göstermemi tim. Yalnızca insan mizacı üzerine olan gözlemlerimi biraz daha ileri götürmek istiyordum.

"ihtiyar Hayrullah, senin o lun bunlardan daha güzel" dedim.

ihtiyar Hayrullah bir an dü ündü ve cevap verdi: "Mösyö Marketo, yarın tekrar konu alım..."

... Bu kalabalı ı uyuz hayvanlar sürüsü gibi kovaladıktan sonra, ihtiyar Hayrullah'ın kapımın perdesini sessizce kaldırarak kafasını uzattı ını gördüm.

"Mösyö Marketo! Merhamet edin bana! Evim çok uzak ve herkes üzerimde altın oldu unu dü ünüyor. Beni bu saatte kapıya koyaca nıza kendi ellerinizle öldürün daha iyi. zin verin evinizin bir kö eci inde uyuyayım. Gün do madan gitmi olaca ıma yemin ederim" dedi.

Kimse öldürmezse, so uktan ve korkudan ölece i belli olan bu ihtiyarı soka a atacak cesareti bulamadım. Ona evin bir kö esini gösterdim. Buz gibi geceyi, ya lı bir tespihböce i gibi tortop olup, eski kürküne sarınarak geçirdi. Titredi ini duyabiliyordum. Gö sünden hırıltıya benzer öksürük sesleri yükseliyordu. O kadar acıdım ki, örtü niyetine kullanaca ı bir seccadeyi üzerine attım.

Gökyüzü a armaya ba ladı nda yok olmasını, bir daha da kapımın önünden bile geçmemesini, yoluma çıkmamasını emrettim.

üç
EYÜP'LE BERL KTE

I

Eyüp, 4 Aralık 1876

"Geldi!" demi lerd i. ki günden beri bekley i ate iyle yanıp kavruluyordum.

Hatice (Selanik'te Aziyade'ye kayı ında e lik ederek, hanımı için hayatını tehlikeye atan zenci kadın) "Bu ak am bir kayıkla Eyüp iskelesine, senin evin önüne gelecek" demi ti.

Saat üçten beri bekliyordum.

Gün çok güzel ve aydınlıktı. Haliç'te alı ılmı ın dı ında bir hareketlilik vardı. Eyüp iskelesine binlerce kayık yana ıyor, i leri gere i stanbul'un kalabalık merkezlerine, Galata ya da büyük çar ıya giden Türkler'i sakin semtlerine geri getiriyordu.

Eyüp'te beni tanımaya ba lamı lardı.

" yi ak amlar Arif, kimi bekliyorsunuz böyle?" diye soruyorlardı.

Ağımın Arif olamayacağını, Batı'dan gelen bir Hıristiyan oldu umu biliyorlardı ama Do u fantezim kimseyi endi elendirmiyor, beni seçti im adla ça ırmakta sakınca görmüyorlardı.

II

Hadi! Göklerin me alesi! Hadi! Senin elin benim!

ALFRED DE MUSSET, *Portia!*

Azapkapı'dan hareket eden son kayık yana tı ında güne batalı iki saat olmu tu. Kürekte Samuel vardı. Arkada, minderlerin üzerine ba ı kapalı bir kadın oturuyordu. O oldu unu anladım.

Kıyıya ula tıklarında cami meydanı ıssız, gece so-
uktu.

Tek söz etmeden elini tuttum ve eve do ru sürüklemeye başladım. Oldu u yerde öylece kalakalan zavallı Samuel'i unutmumtum...

Ve olanaksız dü gerçekte tikten sonra, orada, kendisi için hazırlanmış odada, demir parmaklıklı iki kapının ardında benimle yalnız kaldıktan sonra, kendimi yere atıp dizlerini öpmekten başka bir şey yapamadım. Onu çılğınca istedi imi hissediyordum: Tükenmiş gibiydim.

te o sırada sesini duydum. İlk kez o konu uyor ve ben anlıyordum. Bu da bilmedi im bir mutluluktu! Onun için ö rendi im Türk dilinde söyleyecek tek sözcük bulamıyordum. Ona İngilizce olarak kendim bile anlamadım karmakarışık cevaplar veriyordum!

"*Severim seni Loti'm!*" diyordu bana.

Bu sonsuzluk sözlerini Aziyade'den önce de söyleyenler olmu tu ama a kın bu tatlı müzi i ilk kez Türk dilinde çarpıyordu kulaklarıma. Unuttu um bu ho müzik, bir genç kadının masum kalbinin derinliklerinden öylesine bir kendinden geçi le kopup geliyordu ki, daha önce hiç duymadı mı dü ündürüyor, bezgin ruhumda ilahi bir ezgi gibi yankılanıyordu.

Bunun üzerine onu kollarıma aldım, doya doya bakmak için ba ını ı ı ın altına getirdim ve bir Romeo gibi, "Bir daha tekrarlar! Tekrar söyle!" dedim.

Ve ona anlaması gerekti ini dü ündü üm bir eyler söylemeye ba ladım. Türkçe cevap veriyordu. "Cevap ver bana!" diyerek ardı ardına sayısız soru yöneltiyordum.

O kendinden geçmi gibi bana bakıyor ama aklının ba ında olmadı ını, bo lukla konu tu umu görüyordum.

"Aziyade, beni i itmiyor musun?" diye sordum.

"Hayır" diye cevap verdi. Ve tatlı ama yabanıl bir sesle ekledi: "*Loti! Senin lafyemek isterim!*" (A zından çıkan sözleri yutmak isterdim!]

III

Eyüp, Aralık 1876

Aziyade az konu uyor, sık gülümsüyor ama hiç gülmüyor. Yürürken hiç ses çıkarmıyor, hareketleri yumu ak, uyumlu, sakın ve sessiz. Gün do unca ortadan kaybolan,

gecenin cinler ve hayaller saatinde getirdi i gizemli küçük bir yaratık i te.

Biraz hayali görüntülere benziyor, geçti i yerleri aydınlatıyor sanki. Çocuksu ama ciddi yüzünün çevresinde kutsal bir hale arıyor insan ve her türlü ekillendirme çabasına ayak direyerek yanaklarını ve alnını tatlılıkla çevreleyen saçlarında buluyor gerçekten de.

O ise kısacık saçlarını uygunsuz bir ey kabul ediyor ve her sabah bir saatini onları yatırmaya çabalayarak geçiriyor. Bu ve tırnaklarını portakal kırmızısına boyama i i ba lıca iki u ra nını olu turuyor.

Türkiye'de yeti mi bütün kadınlar gibi tembel. Bununla birlikte nakı i lemeyi, gülsuyu hazırlamayı ve adını yazmayı biliyor. Duvarların her yanına, çok ciddi bir i yapıyormu edasıyla adını yazıyor ve kur unka-lemelerimin uçlarını tüketiyor.

Aziyade dü üncelerini a zıyla oldu undan çok gözleriyle aktarıyor. Yüz ifadesi a ırtıcı derecede de i ken ve hareketli. Bakı larıyla ortaya koydu u pantomim o kadar güçlü ki, çok daha az konu abilir, hatta tamamen sessiz kalabilir.

Bazı durumlara Türkçe arkılardan pasajlar söyleyerek cevap verdi i oluyor. Bir Avrupalı kadında tatsız olacak bu ifade biçimi, onda Do u'ya özgü bir çekicili e kavu yuyor.

Sesi çok genç ve taze olmakla birlikte ciddi, ço unlukla bas tonları kullanıyor ve Türk dilinin söyleyi biçimleri bazen iyice bo ukla masına neden oluyor.

Aziyade on sekiz ya da on dokuz ya ında. Kendi kendine ve aniden son derece önemli kararlar alma ve bunları ölüm pahasına uygulama kapasitesine sahip.

IV

Bu çılgın dü ü, bir zamanlar Selanik'te, Aziyade'yle bir saat geçirebilmek için Samuel'le hayatlarımızı tehlikeye attı m zamanlarda kurmu tum: Do u'nun bir yerinde, zavallı Samuel'in de bizimle gelece i unutulmu bir kö-ede, onunla birlikte ya amak istiyordum. Müslüman-ların dü üncelerine her açıdan aykırı olan bu rüyayı ne-redeyse gerçe e dönü türdüm.

stanbul böyle bir eyin denenebilece i tek yerdi. Bir zamanların Paris'i gibi gerçek bir insan çölüydü. Her-kesin kendi istedi i gibi ve kontrol edilmeden ya adı ı, Loti, Arif ve Marketo gibi de i ik ki iliklerin bir arada var olabilece i birçok büyük ehir gibiydi.

...Bırakalım kı rüzgârı esip geçsin. Bırakalım Ara-lık fırtınaları kapımızın sürmelerini, pencerelerimizin parmaklıklarını sarssın.

A ır asma kilitlerin korumasında, dopdolu bir silah ambarı ve Türk evlerinin girilmezli iyle, bakır mangalın önünde, evimizde nasıl da rahatız küçük Aziyade!

de i ecek. Benim için bir genç kız seçerseniz, size olan sevgimden dolayı onu sevmeye ve ona ba lanmaya çalışacağım.

Sana Aziyade'den söz etti ime göre, buraya geldi ini de söyleyebilirim. Beni bütün kalbiyle seviyor ve onu sonsuza kadar terk edebilece imi dü ünüyor bile. Samuel de geldi. kisi beni öylesine bir sevgiyle sarmalıyor ki, bütün geçmi i, nankör insanları, yanımda olmayanları unuttum.

VI

Arif Efendi'nin evi yava yava mütevazı olmaktan çıkıp atafatlı hale gelmeye başladı: ran halıları, zmir kapı perdeleri, fayanslar, silahlar. Bütün bu e yalar tek tek, oldukça büyük zahmetlerle geldi ve bu ekilde bir araya gelmeleri daha da çekici bir hal almalarına neden oldu.

Rulet sayesinde Saray'dan çıkma, kırmızı güller i li, mavi saten perdeler edindim. Bir zamanlar çıplak olan duvarlar artık ipekle kaplı. Bir inziva evinde saklı bu halı, lüks dü ler âlemi görüntüsü yaratıyor.

Aziyade her ak am yeni bir ey getiriyor. Abeddin Efendi'nin evi eski ama de erli e yalarla dolu bir çıftı çar ısı gibi ve Aziyade kadınların haremde istediklerini alıp kullanmaya hakları oldu unu söylüyor.

Rüya sona erdi inde hepsini alıp geri götürecektim bana ait olanlarsa satılacak

VII

Do u hayatımı, özgür ve açık havada geçen hayatımı, amaçsız uzun yürüyüşlerimi ve İstanbul'un gürültüsünü bana kim geri verecek?

Gece Eyüp'e ulaşmak üzere sabah Atmeydanı'ndan yola çıkmak, elde tespih camileri dolaşmak, bütün kahvelerde, türbelerde, kabirlerde, hamamlarda ve meydanlarda durmak, bakır ayaklı minicik mavi fincanlardan Türk kahvesi içmek, güneşte oturmak ve nargilenin dumanıyla a r r a r sarho olmak, dervişlerle, gelip geçenlerle sohbet etmek, hareket ve ı k dolu bu tablonun bir köşesinde kendin olmak, özgür, kaygısız ve yabancı olmak, akşam sevgilinin seni bekleyeceği evi hayal etmek.

Ne eli ve hep hayal âleminde olan, halkın içinden gelen ve son derece air ruhlu, her koşulda gülen ve bana ölecek kadar bılı dostum Ahmed nasıl da tatlı bir yol arkadaşı!

Eski İstanbul'un içlerine girdikçe, kutsal Eyüp semtine ve büyük mezarlıklarına yaklaştıkça tablo kararıyor. Mavi Marmara'nın, Asya adaları ve dağlarının manzaraları çıkıyor karşımıza ama ortalıktaki insan sayısı azalmı ve evler hüzünleniyor. Eski püskü, gizemli yapılar ve ya lı Türkiye'nin yabancı öykülerini anlatan görüntüler çarpıyor göze.

Herhangi bir yerde, Ahmed'in mutfağına girip kullanılan malzemelerin temizliğini ve hazırlanış biçimini bizzat denetlediği küçük Türk lokantalarından birinde akşam yemeğimizi yiyip Eyüp'e vardığımızda gece tamamen çökmüş oluyor.

Eve, çekici olması biraz da uzaklığından gelen, o kaybolmuş gibi görünen, huzurlu eve ulaşmak için fenerlerimizi yakıyoruz.

VIII

Dostum Ahmed, ihtiyar babası İbrahim'in hesabına göre yirmi, ihtiyar anası Fatma'nın hesabına göre yirmi iki yaşında. Türkler yaşlarını bilmiyor. Dış görünüşüyle, kısa boyuna rağmen Herkül gibi yapılı oluştuktan dolayı komik bir çocuk. Onu tanımayan, zayıf ve güneş yanığı yüzüne, gagaya benzeyen küçük burnu ve küçük ağızına bakarak narin bir yapısı olduğunu sanabilir. Zaman zaman hüznüyle bir yumuşaklıkla bakan yaş da ne e ve zekâyla parıldayan küçük gözleriyle kendine özgü bir çekiciliği vardır.

Bu özel çocuk bir kula kadar ne elidir. En komik düşünceleri bile farklı bir biçimde ifade eder. Dürüstlük ve ahlak kavramlarını abartır. Okumayı bilmez ve hayatını hayal âleminde geçirir. Kalbi gibi eli de açıktır: Kazancının yarısını sokaktaki yaşlı dilencilere dağıtır. Bütün serveti kiraya verdiği iki atıdır.

Ahmed'in kim olduğunu anlaması iki gün sürmüştü ve gerektiğinde onun hiçbir şeyden haberi olmadığını söylemem konusunda söz vermişti. Zaman geçtikçe kendini dostum olarak görmeye başlamıştı ve evde kendine bir yer edinmişti. Taptığı Aziza'nın hem uşağı hem koruyucusuydu. Onun adına, ondan daha fazla kıskançlık gösteriyor ve beni yaşlı bir polis ustasıyla izliyordu.

Bir gün bana " u pis hırsız Yusuf'un yerine beni al hizmetine. İla para ödemen gerekiyorsa, ona verdi ini bana verirsin. U akli ım biraz yalandan olacak ama se nin evinde kalaca ım ve bu da ho uma gidecek" dedi.

Ertesi gün Yusuf'a yol verdim ve Ahmed onun yerini aldı.

IX

Bir ay sonra, âdeta bir sabır timsali olan Ahmed'e, biraz da utanarak iki mecrediye aylık verdim. Öfkeden mosmor kesildi. Hemen iki cam kırdı ve ertesi gün paralarını ödeyerek yaptıraca ını söyledi. Ücret sorunu böylece çözülmü oldu.

X

Onu bir ak am, odamda öylece dikilmi , ayaklarını yere vururken buldum.

"Sen çok eytan Loti!. Anlamadım seni!"

Geni kollu beyaz gömle inin içinde kolunu öfkeyle sallıyordu. Küçük kafası fesinin ipek püskülünü delice dans ettiriyordu.

Kalmamı sa lamak için Aziyade'yle kafa kafaya vermi , unu planlamı lardı: Servetinin yarısını, yani atlarından birini bana ba ı layacaktı. Bu teklifi gülerek reddettim. Bu nedenle de, "çok eytan" ve anla ılmaz olmu tum.

O ak amdan itibaren onu içtenlikle sevmeye ba ladım.

Sevgili küçük Aziyade! Bütün mantı ını ve bütün gözya larını beni stanbul'da tutabilmek için harcamı tı. Gidece im fikri, mutlulu unun üzerinden bir kara bulut gibi geçiyordu.

Bütün yolları denedikten sonra, "*Benim can senin Loti! Ruhum senindir. Sen benim Allah'ım, karde im, dostum, sevdi imsin. Sen gitti inde Aziyade için her ey bitmi olacak. Gözleri kapanacak, Aziyade ölecek. İmdi ne istiyorsan öyle yap. Sen, sen biliyorsun!*" dedi.

Sen, sen biliyorsun! Bu çevrilmesi olanaksız cümleyle söylemek istedi i a a ı yukarı uydı: "Ben seni anlayamayacak kadar küçük, zavallı bir yaratı ım. Kararın önünde e iliyor ve sana tapıyorum."

Sen gitti inde, ben de da larda uzaklara gidecek ve senin için söyleyece im arkımı:

*eytanlar, cinler,
Kaplanlar, dü manlar,
Aslanlar vb.*

eytanlar, cinler, kaplanlar, aslanlar, dü manlar dostu-
mun uza ından geçsin... Ve senin için arkılar söyleye-
rek, da larda açlıktan ölüp gidece im.

Ve her gece tatlı bir sesle söyledi i arkı, uzun, tek-
düze, garip bir ritm arasında garip aralıklar ve Do u ar
kılarındaki hüznün verici sonlanımlarla olu turulmu
arkı geliyordu ardından.

Ben istanbul'u terk etti imde, ondan sonsuza kadar
uzakla tı ımda, Aziyade'nin arkısını uzun süre i itme-
ye devam edecektim.

XI
KIZKARDE N DEN LOTI'YE

Brightbury, Aralık 1876

Sevgili karde im,

Mektubunu tekrar tekrar okudum! u an için söyleyebilece im tek ey bu ve bir de Sunam'ın karısı gibi "Her ey yolunda!" diyebilirim.

Pusulatsız sürüklenen bütün kalpler gibi, senin kalbin de çeli kilerle dolu. Umutsuzluk çı lıkları atıyor, her eyin elinden kayıp gitti ini söylüyor, hararetle efkat diliyorsun benden. Ama sevgim hakkında güvence verdi imde, yanında olmayanları unuttu unu ve cennet hayatının sonsuza dek sürmesini diledi in Do u'nun bu kö esinde ne kadar mutlu oldu unu söylüyorsun. Ama ben buradayım, yerimden kıyıdamıyorum. Bu tatlı çılgınlıklarını unutup yerine yenileri geldi inde de beni burada bulacak ve belki u anda dü ündü ünden daha çok de er vereceksin.

Sevgili karde im, sen bana, sen Tanrı'ya, sen bize aitsin. Belki de yakınlarda bir gün cesaretine, güvenine ve umuduna tekrar kavu acı ını hissediyorum. Bu hatanın ne kadar tatlı ve ho , de erli ve iyi oldu unu göreceksin. Ah! Beni ya atan, pi manlık ve korku duymadan öldürecek olan, asırlardan beri dünyayı yöneten, ehitler alan, büyük halklar yaratmı olan, yası ne eye dönü türen, her yerde "A k, özgürlük ve merhamet!" diye ba ıran bu binlerce kez kutsanmı yalan!

XII

Bugün 10 Aralık. Padi ahı ziyaret.

Dolmabahçe Sarayı'nın avlularında her ey, hatta toprak bile kar gibi bembeyaz: Mermer rıhtım, mermer yol, mermer merdivenler. Bu inanılmaz beyazlık üzerinde sultanın lal rengi üniformalı muhafızları, altın sırmalı gök mavisi giysileriyle bando takımı, elma ye ili üzerine latinççe i sarısı elbiseleriyle u aklar garip bir zıtlık yaratıyor.

Sarayın çe itli yerlerindeki çıkıntılar martılar, karabataklar ve güvercinler için tünek olu turuyor.

çerideyse büyük bir ihti am.

Merdivenlerdeki mızraklılar takımı, büyük tüylü apkaları altında yaldızlı mumyalar gibi dizilmi duruyorlar. Biraz da Alaaddin gibi giyinmi subaylar i aretlerle emirler ya dırıyor.

Sultan ciddi, solgun, yorgun, sanki yıkıımı .

Kısa bir kabul töreni, a ırba lı selamlar, yere kadar e ilip geri çekiliyoruz.

Bo aziçi'ne bakan büyük bir salonda kahve ikram ediliyor.

Diz çöken u aklar sedef ve de erli ta larla süslü yakla ık iki metre uzunlu undaki ocakları uzun çubuklarla yakıyor.

Zarflar (kahve fincanlarının ayakları) gümü i lemeli. Büyük kızıl elmaslarla ve birçok de erli ta la süslü.

XIII

Abeddin Efendi'den daha talihsiz bir kocayı arasan bütün islam aleminde bulamazsın. Bu ihtiyar hep uzaklarda Asya'da bir yerlerde. Garip de olsa, birbirleriyle usta hırsızlar kadar iyi anlaşılan ve olan biten her şeyi sıralayan, en büyüğü otuz yaşında dört karısı var.

Aziyade, en gençleri ve en güzelleri olmasına rağmen tepki toplamıyor, büyükleri onu ele vermiyor.

Aslında bu benim anlayamadığım bir gelenektir. O da diğerleri gibi karı ve eşi sıfatını taşıyor ve diğerleriyle eşit konuma sahip.

XIV

Aziyade'ye, "Efendinin evinde ne yapıyorsun? Haremdeki uzun günleri neyle geçiriyorsun?" diye sordum.

"Ben mi?" diye cevap verdi. "Sıkılıyorum. Seni düşünüyorum Loti. Senin portrene bakıyorum. Saçlarına dokunuyorum. Bazen de yanımda götürdüğüm sana ait eşyalarla oyalanıyorum."

Birinin saçlarına ve resmine sahip olmak Aziyade için çok özel, şimdiye kadar benden başka kimse için hayal etmediği bir şeydi. Resim Müslüman inançlarına aykırı, gâvurlara özgü bir yenilikti ve Aziyade bunda dehşetle karışık bir çekicilik buluyordu.

Saçlarından bir tutam almama izin vermesi için beni çok sevmesini beklemek gerekmişti. Bu tutam tekrar uzamadan ölme ve bir kâfir tarafından kesilmi saçlarla

öteki dünyaya gitme dü üncesi onun tepeden tırna a titremesine neden oluyordu.

"Peki ben Türkiye'ye gelmeden önce ne yapıyordun Aziyade?" diye sordum.

"O zamanlar Loti, küçücük bir kızdım ben. Seni ilk gördü ümde, Abeddin'in haremine gireli on ay olmamı tı. Henüz sıkılmaya ba lamamı tım. Kendi dairemde kalıyor, divanın üzerinde oturup tütün ya da ha ha içiyor, hizmetçim Emine'yle kâ it oynuyor ya da Hatice'nin anlattı ı siyah adamların ülkesine ait garip öyküleri dinleyerek e leniyordum.

Fenzile Hanım bana nakı i lemeyi ö retirdi. Ba ka haremelerin hanımlarını ziyarete gitmemiz ve onları kabul etmemiz gerekirdi.

Efendimiz için yapmamız gereken i ler de vardı. Üstelik bizi gezdirecek bir araba emrimize amadeydi. Kocamızın arabası her gün birimize aittir ama biz birlikte çıkmayı ve hep beraber gezmeyi severiz."

"Gerçekten çok iyi anla ıyoruz.

"Beni çok seven Fenzile Hanım, haremim hem en ya lı hem de en saygın hanımıdır. Besme öfkeli, bazen büyük olaylar çıkarır ama kolay sakinle ir, öfkesi uzun sürmez. Ay e aramızda en hainidir ama bizlere ihtiyacı oldu undan, üstelik aramızda en suçlusu oldu undan hep yumu ak davranır. Bir keresinde sevgilisini kendi dairesine getirecek cesareti bile göstermi ti!.."

Yalnızca ve yalnızca sevdi imin ya adı ı yer hakkında bir fikir edinmek için Aziyade'nin dairesine girebilmeyi ben de sık sık hayal etmi tim. Bu proje üzerinde çok tartı mı , hatta Fenzile Hanım'ın görü ünü bile al

mı ama gerçekte tirmeye yeltenmemi tik. Türkiye'nin geleneklerini örendikçe, bunun ne kadar çığgınca bir plan oldu unu daha da iyi anlıyordum.

Aziyade, "Haremimiz, kar ılıklı sabrımız ve birbirimizle çok iyi anla mamız nedeniyle her yerde örnek gösteriliyor" diyordu.

"Yine de hüznü bir örnek! stanbul'da bu tür çok harem var mı?"

Bu hareme kötülük ilk olarak güzel Ay e Hanım aracılı ıyla girdi. ki yıl içinde o kadar hızla yayıldı ki, bu ihtiyarın evi bütün hizmetçilerin dahil oldu u entrikalar yuvası haline geldi. Sıkı parmaklıklarla örülü, son derece dayanıklı görünen bu büyük kafes, gizli kapı ve merdivenleriyle bir tür hileli kutuya dönü tü. çinde hapis olan ku lar kimseye fark ettirmeden dı arı çıkabiliyor ve gökyüzünde istedi i yöne kanat çırpabiliyordu.

XV

stanbul, 25 Aralık 1876

Son derece aydınlık, yıldızlı ama so uk, güzel bir Noel gecesiydi.

Saat on bir gibi, *Deerhound'dan* üzerinde ayın hilal ekliyle parıldadı ı eski Fındıklı camisinin rıhtımına ayak bastım.

Ahmed orada beni bekliyordu. Elimizde fenerlerle Türk mahallelerinin biçimsiz sokaklarından Pera'ya do ru tırmanmaya başladık.

Köpekler tela içindeydi. Gustave Doré'nin çizdi i fantastik bir masalda dola ıyor gibiydik.

Ülkenin dört bir yanında düzenlenenlere benzer bir Noel ölenine katılmak üzere Avrupa ehline davet edil mi tim.

Ah ah! Çocuklu umun Noel geceleri... Nasıl da ke-yifli anılar hatırlıyorum!...

XVI

LOTI'DEN PLUMKETT'E

Eyüp, 27 Eylül 1876

Sevgili Plumkett,

te zavallı Türkiye, Me rutiyet ilan ediyor! Nereye gidiyoruz? Size soruyorum; Hangi asırda ya ıyoruz? Me rutiyetçi bir sultan. Bu konudaki bütün dü üncele-rim alt üst oluyor.

Bu olay Eyüp'te üzüntü yarattı, bütün inançlı Müs-lümanlar Allah'ın onları terk etti ini ve padi ahın aklını yitirdi ini dü ünüyor. Her türlü ciddi olayı, özellikle de politikayı alaya alan ben, bu olayın özgünlü üne, Türki-ye'nin bu yeni sistemle varolan düzenini kaybedece i dü ünmesine takılıp takılıyorum.

Bugün, Kanuni Sultan Süleyman'ın türbesinde bir-kaç dervi le otuyordum. Söze *Kur'an'dan* ba layıp, bi-raz politika konu tuk ve ne o lu Mustafa'yı bo duran bu büyük hükümdar ne de burnu kalkık e i Hürrem Sul tan'ın Me rutiyet'i içlerine sindiremeyece inden söz et

tik. Türkiye, parlamento rejimiyle mahvolacak, buna üphe yok.

XVII

istanbul, 27 Eylül.
7 Zillice 1293 Hicri

Sa ana ın geçmesini beklemek için Beyazıt camisi yakınında bir Türk kahvesine sınınmı tım.

Bu kahvede ihtiyar sarıklılar ve beyaz sakallılar dışında kimse yoktu. Bu ihtiyarlardan (hacı *babalar*) bazıları gazete okuyor bazılarıysa bu ulanımı camların ardından ya mur altında kolu turanları izliyordu. Aniden bastıran ya mura yakalanan Türk kadınlar kayan terlikleri ve pabuçları izin verdi ince hızlı kaçıyorlardı. Sokakta büyük bir karga a ya anıyor, herkes birbirini itip kakıyordu. Ya mur bardaktan bo anırcasına ya ıyordu.

Çevremdeki ihtiyarları inceliyordum: Giysi tarzları çok eski zamanlardakinin aynıydı. Büyük gümü gözlüklerine, yüzlerindeki ihtiyar çizgilere kadar, her eyleri eskiydi. Antik anlamına gelen ve biraz da saygıyla söylenen bu eski sözcü ü, Türkiye'de eski gelenekler için oldu u gibi, eski giysi ya da eski kuma lar için de kullanılıyordu. Türkler geçmi e, hareketsizlik ve dura anlı a â ıktı.

Birden Seraskerlik tarafından top atı ları duyuldu. İhtiyarlar anlamlı ifadeler ve gülümseyi lerle birbirlerine baktılar.

"Mithat Pa a'nın Me rutiyet'i ad olsun!" dedi içlerinden biri alaycı bir edayla e ilerek.

Bir ba ka ye il sarıklı mırıldandı: "Mebuslar! Bir Kanun i Esasi! Bir zamanlar halifeler mebuslara ihtiya duymazdı."

"Voy voy voy! Allah'ım! O zamanlar kadınlarımız sokaklarda effaf örtülerle ko u mazdı. Müminler ibadetlerine daha ba lıydı. Moskoflar da daha az küstahtı!"

Bu top atı ları Müslümanlar'a padi ahlalarının onlara bütün Avrupa me rutiyetlerinden daha geni ve daha liberal bir me rutiyet bah etti ini bildiriyordu. Bu ihtiyar Türkler hükümdarlarının bu hediyesini çok isteksiz karılıyordu.

Rusya Elçisi Ignatiev'in bütün gücüyle direnerek geciktirdi i bu olay uzun süreden beri bekleniyordu. O günden itibaren Babâli ve Çar arasında tek söz edilmese de sava ilan edilmi kabul edildi ve sultan iddetle silahlanmaya ba ladı.

Alaturka saate göre saat yedi buçuktu (ö le vakti), ilan Topkapı'da okunmu tu ve ben de bir insan tufanı arasında oraya ko tum.

Vezirler, pa alar, generaller, bütün memurlar, bütün yetkililer, hepsi üniforma ve yaldızlar içinde, saray mızıkacılarının da bulundu u büyük Topkapı meydanında toplanmı lardı.

Gökyüzü karanlık ve fırtınalıydı. Durmadan ya mur ve dolu ya ıyor ve herkes ıslanıyordu. Bu sa nak altında halka Kanun i Esasi okunuyordu ve sarayın tabloyu çevreleyen eski mazgallı duvarları istanbul'un ortasında bu ihtilalci sözleri duymaktan çok a kın görünüyordu.

Bu garip tören çı lıklar, "ya asın" ba ırılı ları ve mızıkacı takımının gürültüleriyle sona erdi ve iliklerine kadar ıslanan katılımcılar büyük bir hızla da ıldı.

Aynı saatte, İstanbul'un bir başka ucunda, Bahriye Sarayı'nda, uluslararası konferans üyeleri toplanıyordu.

Bu özellikle planlanmış bir çakı maydı: Top sesleri Saffet Pa'nın delegelere söylevi sırasında i itilecek ve sonuca bala lamasına yardımcı olacaktı.

XVIII

**Do u! Do u! Ne görüyorsunuz orada airler?
Ruhlarımızı ve gözlerinizi Do u'ya çevirin!
"Yazık!" diye cevap verdi uzun süre i itilmeyen sesleri,
"Esrarlı bir gün görüyoruz orada!"**

Belki de ak amı afak sanıyorlar."

VICTOR HUGO, Alacakaranlık Ezgileri

İstanbul'un tam ortasında yükselen, Saray bahçelerinin üzerinden uzaklardaki Asya tepelerine kadar manzarası olan büyük Seraskerlik Meydanı'nın o geceki görünümünü hiçbir zaman unutmuyacağım. Arap tarzı kemerler, garip görümlü yüksek kule büyük bayram akamlarında oldu gibi ıklandırdı. Gündüz yaanan fırtına meydanı tüm bu ate çizgilerinin yansıdı bir göle çevirmişti. Geni ufku çevresinde camilerin kubbeleri ve sivri minareleri, üzerlerinde ık taşları bulunan uzun dallar gibi göe yükseliyordu.

Meydanda ölüm sessizliği hâkimdi, gerçek bir çöle benziyordu.

Belli belirsiz bir rüzgârın yaladı ık aydınlık gökyüzünden iki kara bulut kümesi geçiyor, ay gelip üzerlerine

mavimsi gölgesini bırakıyordu. Do anın halkların tarihinde büyük bir olay meydana geldi inde aldı ı ola an dı ı görünümünden biriydi.

Büyük bir gürültü, ayak ve insan sesleri i itildi. Orta kapıdan ellerinde fenerler ve bayraklarla bir softa sürüsü giriyordu. "Ya asın Sultan! Ya asın Mithat Pa a! Ya asın Me rutiyet! Ya asın sava !" diye haykırıyorlardı. Bu adamlar kendilerini özgür sanarak âdeti sarho olmu lardı, ancak geçmi i hatırlayan bazı ya lı Türkler bu heyecanlı kalabalı ın ko u turmasına bakıp omuz silkiyordu.

"Hadi gidip Mithat Pa a'yı selamlayalım!" diye ba ırdı softalar.

Ardından, birkaç hafta sonra sürgüne gitmek zorunda kalacak olan ama o sıralarda son derece güçlü büyük vezirin mütevazı konutuna gitmek üzere sol taraftaki تنها dar sokaklara saptılar.

Yakla ık iki bin kadar softa hep beraber büyük camiye (Süleymaniye Camii) giderek dualar ettiler ve Halic'i geçip Dolmabahçe'ye, Aldülhamid'i alkı lamaya ko tular.

Sarayın parmaklıkları önünde, bütün toplulukların temsilcileriyle büyük bir halk grubu me rutiyetçi hükümdarı heyecanla kutlamak üzere toplanm tı.

Bu gruplar büyük Pera Caddesi'nden stanbul'a inmi , yol boyunca, kısa bir süre sonra popülerli ini yitirecek olan Lord Salisbury'yi, ngiliz ve Fransız Büyükelçiliklerini selamlamı lardı.

"Atalarımız bu ülkeyi bundan dört asır önce birkaç yüz ki iyle fethettiler! Biz yüz binlerce ki iyken, yaban

cıların istilasına izin mi verece iz? Ey Müslümanlar ve Hıristiyanlar, onursuz ko ullarda ya amayı kabul etmekense, hepimiz Osmanlı vatanı için ölelim" diyordu söylevler çeken hocalar.

XIX

Fatih Sultan Mehmed'in camisi bizi, Ahmed ve beni, gri ta tan büyük kapılarının önünde, güne in altında, insanların konu tu u hiç bir dille ifade edilemeyecek kararsız dü ler içinde otururken görüyordu sık sık.

Eski stanbul'un yukarı kısmındaki Sultan Mehmed Meydanı'nda, ka mir kaftan giymi , ba nda beyaz sarıklar ta ıyan adamlar dola ırdı. Tam ortada yükselen cami stanbul'un en büyük ve en kutsal camilerinden biriydi.

Geni meydan, arı kovanı sıralarına benzeyen ta kubbe sıralarının yükseldi i gizemli duvarlarla çevrelenmi ti. Bunlar kafirlerin asla içeri alınmadı ı, yalnızca softaların kalabildi i konutlardı.

Bu semt Do u'ya özgü hareketin merkeziydi: Develer tekdüze çingiraklarını ıngırdatarak sakın sakın a ardı meydanı. Derviler dini sohbetler yapmak üzere gelip otururdu kenarlarında. Batı'nın hiçbir parçası ula mamı tı henüz buraya.

XX

Bu meydanın hemen yanında, lo , kimsenin gelip geçmedi i, ye il otlar ve yosunların yeti ti i bir sokak vardı.

te Aziyade'nin evi de buradaydı. Buranın çekicili inin sırrı buydu. Varlı ndan yoksun oldu um uzun günleri, bu sokaklarda dola arak, ondan daha az uzakta, kimseye gözükmeyen ve her türlü üpheden uzak geçirdim.

XXI

Aziyade ço u zaman oldu u gibi sessizdi, gözleri hüznü bakıyordu.

"Neyin var Loti? Neden hep karamsarsın? Sen gittiğinde ölece ime göre, asıl benim ne esiz olmam lazım" dedi.

Sonra gözlerini içine i lemek istermi çesine benimkilere dikti ve bu bakı ların ısrarı kar ısında ba ımı çevirmek zorunda kaldım.

"Sevgilim! Sen burada oldu un sürece hiçbir ikâyetim olamaz. Bir kraldan bile mutluyum ben" dedim.

"Senden daha çok sevilen var mıdır Loti? Kimi kıskanabilirsin? Sultana bile imrenebilir misin?"

Bu do ruydu: Sultan, Osmanlılar için yeryüzündeki en mutlu ki i olması gereken adam, kıskanabilece im biri de ildi. Yorgun ve ya lıydı, üstelik bir me rutiyet hükümdarıydı.

"Dü ünüyorum da Aziyade, padi ah benim özgürlü üme ve gençli ime sahip olmak için her eyini, hatta

Kanun i Esasi'sini ve parlamentosunu bile verirdi" dedim.

"Sana sahip olmak için!" demek istiyordum ama ku kusuz padi ah, ne kadar çekici olursa olsun, bir genç kadına fazla önem vermezdi. Bir opera komik nakarati söylemekten korktum. Zaten giysilerim bu i için yeterince uygundu. Aynaya baktı ımda kendimi oldukça itici buluyor ve bir Auber parçasıyla hayranlık toplamaya hazırlanan genç bir tenora benzetiyordum.

Kendimi Türk rolümde ciddiye alamadı ım zamanlar oluyordu. Arifin sarı ının altından Loti kendini gösteriyordu ve iç karartıcı, dayanılmaz bir sıkıntıyla kendime dönüyordum.

XXII

Setre ve siyah apka ta ıyan herkese kar ı sert ve küstah davranırdım. Bu ki iler benim için yeterince parlak yeterince soylu de ildi. E itlerimi fazlasıyla a a ılar, arkadaş larımı ince eleyip sık dokuyarak seçerdim. Burada ise halktan bir ki i, Eyüplü bir yurtta haline gelmi tim. Kayıkçılar ve balıkçıların mütevazı ya amı, onların toplum kuralları ve zevklerini benimsemi tim.

Ak amları, Samuel ve Ahmed'le birlikte kahveci Süleyman'ın kahvesine gitti imde, ate in çevresindeki halkayı geni letiyorlardı. Sırayla herkesin elini sıkıyor ve kı geceleri masallar (sekiz gün süren ve cinler ve perilerle dolu hikâyeler) anlatan meddahı dinlemek üzere oturuyordum. Kendimi onların arasında rahat hissediyor, ülkemden çok uzakta oldu umu unutuyordum.

Arif ve Loti çok farklı iki ki ilikti. *Deerhound'un* yola çıkaca ı gün, Arifin evinden çıkmaması yeterli olabiliirdi. Kimse gelip de burada aramazdı onu. Yalnızca Loti kaybolmu , sonsuza dek kaybolmu olurdu.

Aziyade'ye ait olan bu fikir zaman zaman garip bir biçimde cazip görünüyordu gözüme.

istanbul'da de il ama deniz kıyısındaki küçük bir Türk kasabasında onunla birlikte olmak, güne ve açık havada, alacaklılar ve gelecek kaygısı olmadan ya amak! Ya adı ımdan çok bu hayat için yaratılmışım. Beden ve kasla yapılmayan her türlü i ten, bilimden i reniyor, her türlü geleneksel yükümlülükten, Batı ülkelerinin toplumsal zorunluluklarından nefret ediyordum.

Türkiye'nin güneyinde, gökyüzünün lekesiz ve güne in her zaman sıcak oldu u bir yerlerde yaldızlı ceket giyen bir balıkçı olmak...

Bu gerçeikle ebilir bir dü tü ve orada, ba ka bir yerde oldu umdan daha az mutsuz olaca ıma üphe yoktu.

"Sana yemin ederim Aziyade, adım, mevkiimi ve ülkemi senin için hiç pi manlık duymadan terk edebilirim. Dostlarıma gelince, zaten dostum yok! Ama ya lı bir anam var" dedim Aziyade'ye.

Aziyade aslında bunun hiç de imkânsız olmadığını anlamı tı ama beni te vik etmek için tek kelime etmedi. Hiç sahip olmadığını bir evladın kaybının bir anne için ne anlama geldi ini hissetmi ti. Cömertlik ve fedakârlık duyguları onun için her eyden daha de erliydi çünkü bunları kendi kendine, kimsenin baskısı olmadan edinmi ti.

XXIII
PLUMKETTEN LOTIYE

Liverpool, 1876

Sevgili Loti,

Figaro bir dahiydi: O kadar çok gülerdi ki, a lamaya hiç zamanı olmazdı. Temel prensibi, olabileceklerin en iyisiydi. Bunu gayet iyi biliyorum, çünkü ben de uygulamaya çalı ıyor ve iyi kötü ba arılı da oluyorum.

Ne yazık ki çok uzun süre aynı ki i olarak kalmak hep zor oldu benim için. Figaro'nun ne esi çok sık terk ediyor beni ve bahtsızlıklar peygamberi Yeremya ya da Davud ele geçiriyor. Konu mak yerine, çı lıklar atıyor, kükrüyorum! Yazmıyor, kalemimi kırmaktan ve mürekkep hokkamı fırlatmaktan ba ka bir ey yapamıyorum. Hayali bir varlı a, ideal bir günah keçisine yumruk göstererek büyük adımlarla yürüyor, bütün acılarımın nedeninin o oldu una inanıyorum. Olabilecek her türlü saçmalığı yapıyorum. Kapalı kapılar ardında anlamsız sözler haykırıyor, sonra sakinle ip belki daha çok yorulup duruluyor, aklımı ba ıma topluyorum.

Yine garip bir adam oldu umu, belki de deli oldu-umu söyleyeceksiniz, kim bilir? Buna tek cevabım: "Evet ama sandığınız kadar de il. Örneğin sizin kadar de il" olabilir.

Hakkımda bir yargıya varmadan önce beni biraz daha tanımanız, biraz olsun anlamanız ve aklı ba ında bir insanı u anda oldu um garip yaratı a dönü türen ko

ulları ö renmeniz gerekiyor. Gördü ünüz gibi kalıtım-
sal iki ö enin ürünüyüz biz: Hayat sahnesine çıkarken
beraberimizde ta ıdıklarımızla, dokundu u her eyin
izini ta ıyan plastik bir madde gibi, bizi de i tiren ve bi-
çimlendiren ko ulların bir ürünü. Bu ko ullar benim
için hep acılı oldu. u bilinen tanımıyla, ben felaketler
okulunda yeti tirildim. Bildi im her eyi kaybettikle-
rimden ö rendim. O yüzden de çok iyi bilirim ve bazen
biraz fazla sert bir biçimde ifade ederim. Bazen çok kesin
konu uyorsam, çok acı çekmi oldu um için benden da-
ha az acı çekenlerden daha çok ey bildi imi ve bu konu-
larda onlardan daha iyi konu abilece imi dü ündü üm
içindir.

Bu dünyada benim için umut yok. lahi bir yaratıcı-
nın adaletine güvenerek, hayattaki mücadelelerin orta-
sında onları güçlü kılabilecek ate li bir inancın huzuru-
na sahip olanlardan da de ilim.

Ama yine de, lanetler okumadan ya ayıp gidiyo-
rum.

Bu ardı arkası kesilmeyen çatı malar ortasında
gençlik hayalleri, heyecanı ve tazeli ini koruyabildim
mi? Siz de biliyorsunuz ki, hayır. imdiden bana uygun
olmaktan çıkan, ya ima yara ır hazları reddettim. Genç
bir adamın görünümünü, davranı biçimini kaybettim ve
artık amaçsız, umutsuz ya ıyorum... Sizinle aynı nokta-
ya dü tü üm, hiçbir eyden zevk alamaz hale geldi im,
erdemini inkâr etti im, dostlu u inkâr etti im, bizi ilkel
bir varlıktan ayırdeden her eyi inkâr etti im söylenebi-
li mi? Birbirimizi tanıyoruz dostum. Bu noktalarda siz-
den farklı dü ünüyorum. Bu dünyadaki deneyimlerime

(umarım bu kadar çok deneyim ya amazsınız çünkü insana pahaliya patlıyor!) ra men, hâlâ bütün bunlara ve daha birçok eye inanıyorum.

Londra'dayken Georges bana sizden aldı ı bir mektubu okuttu.

Mektubunuza ayrıntılı ama ho tanımlarla bir Türk kadına olan a kızı anlatarak ba lıyorsunuz. Georges ve ben, Do u'ya özgü büyük bir karınca yuvasının görüntü oyunlarıyla dolu dehlizleri arasında izliyoruz sizi. Çizdi iniz tablolar kar ısında a zımız açık kalıyor. Üç hançerinizi Akhilleus'un Homeros tarafından özenle anlatılan kalkanı gibi hayal ediyorum! Sonunda, belki de gözünüze bir toz parçası kaçtı ndan, belki mektubunuzun sonuna do ru lambanız tütmeye ba ladı ndan, belki de daha basit bir nedenden, geçen yüzyılda kullanılan alı ilagelmi bir seri sözle tamamlıyorsunuz mektubunuzu! Varolan her eyin yok olmasıyla sonuçlanacak materyalizmin safsatalarındansa cahil beyinlerin bo sözlerine inanmayı tercih ederim. Bu materyalist görü ler 18. yüzyılda kabul görüyordu: Tanrı bir önyargıydı, ahlak becerikli adamların geni bir pazara dönü türdü ü iyi tasarlanmı bir çıkar aracıydı. Bütün bunlar yenili i ve en ahlaksız edimlerin bile kabul edilmesini sa ladı ı için insanları fazlasıyla ba tan çıkarıyordu. Hiçbir engelin bulunmadı ı, herkesin her eyi yapabildi i mutlu bir ça dı o. Her eye, hiç de komik olmayan olaylara bile gü lünebiliyordu. Sonunda Devrim bıça ıyla o kadar çok kelle uçuruldu ki, kellelerini kurtarmayı ba aranlar dü ünmeye ba ladılar. Nihayet ahlak veremine tutulmu , me rutiyet hastalı na yakalanmı , tanımadı ı bir geçmi

in özlemini çeken, anlamadı ı o güne lanetler okuyan, tahmin edemedi i gelece i üpheyle bekleyen bir ku a- in ortaya çıktı ı bir geçi dönemi geldi. Hayatlarını gü- lerek, a layarak, dua ederek, küfürler savurarak, bir gün beyinlerine bir kur un sıkılmak üzere can sıkıcı ikâyetle- ri her tondan haykıran küçük delikanlılar ku a ı.

Dostum, bugün insanlar daha mantıklı, çok daha pratik: Adam olmak için acele etmiyor, önce bir tür adam ya da özel bir hayvan haline geliyorlar. Her ey üzerine kendi durumuyla ba lantılı görü ler ya da ön- yargılar geli tiriyorlar. Belli bir toplulu a dahil oluyor, o toplulu un fikirlerini benimsiyorlar. Böylece içinde ya- anılan çevreyle uyumlu bir dü ünçe biçimine kavu u- yor ve ba ka bir ifadeyle, bir tür aptallık geli tiriyorlar. nsanlar onları anlıyor, onlar insanları anlıyor, böylece özel bir birlik olu turuyor ve bütünü gerçekte bir parçası oluyorlar. nsanlar böyle banker, mühendis, bürokrat, bakkal, asker... ya da bir eyler oluyor. Böylece bir eye ba lanıyorlar, sonuçsuz hayallerin pe inde kaybolup git- miyorlar. Hiç bir eyden üphe etmiyorlar, çünkü kendi- lerine verilen rolü yerine getirmek için izlemek zorunda oldukları bir yol oluyor. Felsefe, din, politika hakkında- ki ku kular, çocuksu ve dürüst uygarlık kibarlıkları akıl- larını me gul etmek için bulunuyor. Uygarlık insanı içi- ne alıyor, büyük toplumsal makinenin bin bir çarkı insanı yakalıyor, uzayda savrulup gidiyorsunuz. Zaman içinde ya lanarak sersemliyorsunuz. En az sizin kadar aptal olacak çocuklar yapıyorsunuz. En sonunda, Kili se'nin kutsamalarıyla donanmı halde ölüyorsunuz. Kutsal suyla yıkanmı tabutunuzun çevresinde mum

ı ıkları arasında arı vızıltısı gibi Latince bir eyler oku nuyor. Sizi görmeye alı kın olanlar, hayattayken iyi bir insansanız sizi özlüyor, hatta birkaçı içtenlikle a lıyor. Ama sonunda, mirasınız kapı ılıyor.

Hayat böyle devam edip gidiyor!

Bütün bunlar dostum, dünya üzerinde yürekli in sanlar, her eyiyle dürüst, yapısı gere i iyi, yalnızca ken di ki isel tatmini için iyilik yapan insanlar oldu u gerçe ini de i tirmiyor. Bu insanlar ceza almayacaklarından emin olduklarında bile çalmıyor, öldürmüyor, çünkü tutkularının hâkim olamayaca ı eylemlerini sürekli ola rak kontrol altında tutan bir vicdanları var. Bu insanlar sevebiliyor, bedenlerini ve ruhlarını adayabiliyor. Tanrı ya inanan ve Hıristiyanlık kurallarını uygulayan rahip ler, birkaç zavallı hastayı kurtarmak için salgınların üze rine yüreklilikle giden doktorlar, zavallı yaralıları tedavi etmek için orduların ortasına dalan iyiliksever rahibeler, servetinizi emanet edebilece iniz bankerler, servetinin yarısını size ba ı layabilecek dostlar, fazla ötede arama ya gerek yok, bütün küfürlerinize ra men mesela ben, si ze sevgi ve sınırsız bir sadakat sunabilirim.

Dolayısıyla bırakın bu çocuksu ikâyetleri. Bunlar dü ünmeğe yerine hayaller kurmanızdan, mantık yerine tutkunun pe inden gitmenizden kaynaklanıyor.

Böyle konu tu unuzda kendinize de iftira ediyorsu nuz. Mektubunuzun sonundakilerin do ru oldu unu ve sizi kendinizi anlattı nınız biçimde kabul etti imi söyle yecek olsaydım, bana yalnızca itiraz edecek, bütün bu korkunç dü üncelerin bir tek sözcü üne bile inanmadı nınızı, di erlerinden daha duyarlı olan bir kalbin mey

dan okumalarından, acıyla sarmalanan duyguların katıla mak için gösterdi i acılı çabadan ibaret olduklarını yazacaktınız.

Hayır, hayır dostum, size inanmıyorum. Zaten siz bile inanmıyorsunuz kendinize. yi kalpli, sevimli, hassas ve nazıksınız. Yalnızca acı çekiyorsunuz. Sizi affediyor ve seviyorum. Dostluk, çıkar gözetmeme, sadakat konularındaki umutsuzlu unuza canlı bir itiraz olarak varolmaya devam edece im.

Bütün bunları inkâr eden kendini be enmi yanınız, siz de ilsiniz. Yaralanan gururunuz hazinelerinizi saklıyor sizden, "gururunuz ve sıkıntınızın yarattı ı sahate yaratık" keyifle kendini gösteriyor.

PLUMKETT

XXIV

LOTI'DEN WILUAM BROWN'A

Eyüp, Aralık 1876

Sevgili dostum,

Size hayatta oldu umu hatırlatmak isterim. Arif Efendi adıyla, Eyüp'teki Kuruçe me Soka ı'nda oturuyorum. Bana hayatta oldu unuzu gösterecek birkaç satır yazarsanız çok sevinirim.

Konstantiniye'ye stanbul tarafından çıkarsanız, dört kilometre, kadar pazarlar ve camiler arasından yürür, çocukların ta atarken onlara yabancı gelen takkenizi ni an aldıkları kutsal Eyüp semtine gelirsiniz. Kuru

çe me Soka r'nı kime sorsanız gösterir. Bu soka ın sonunda, badem a açları altında mermer bir çe me bulacaksınız. te bu çe menin hemen yanındaki ev benim evimdir.

Burada, bir ara size sözünü etti im ve fazlasıyla sevmekte oldu um Selanik'teki u genç kadınla, Aziya de'yle birlikte ya ıyorum. Geçmi i ve nankörleri unutm halde, neredeyse mutlu bir hayat sürüyorum.

Beni Do u'nun bu kö esine getiren ko ulları ya da Türk dili ve geleneklerini, hatta bu ipek ve sırmadan güzel giysilerini nasıl benimsedi imi anlatmayaca ım.

Yalnızca, bu 30 Aralık ak amında, durumumu tasvir edece im. Dı arıda so uk ama güzel bir hava, dolunay var. Dervi ler tekdüze bir sesle bir eyler okuyorlar. Bu alı ılmı ses her gün kulaklarımda çınıyor. Kedim *Kedi Bey* ve u a ım Yusuf, biri di erinin kuca ında yandaki dairelerine çekildiler.

Bir Do ulu kız gibi halılar ve minderler üzerine oturan Aziyade tırnaklarını portakal kırmızısına boyuyor, bu onun en önemli u ra ı. Ben ise sizi, Londra'daki hayatımızı, bütün o aptallıklarımızı dü ünüyor ve bana cevap vermeniz umuduyla bu mektubu yazıyorum.

Mektubumun ba kısmından dolayı dü ünebileceğiniz gibi henüz Müslüman olmadım. Yalnızca iki farklı ili i birlikte ya ıyorum. Resmi olarak ama mümkün oldu unca az süreyle Deniz Te meni Loti'yim.

Adresimi Türkçe olarak yazmak size zor gelebileceğinden, *Deerhound* ya da Britanya Büyükelçili i'ne gerçek adımla yazabilirsiniz.

XXV

istanbul, 1 Ocak 1877

'77 yılı a irtıcı bir günle, bir bahar gününüyle başladı. Gündüz Pera'daki yabancı topluluk arasında Batı geleneklerinden içimde kalanları yerine getirip birkaç ziyaret yaptıktan sonra, akşam Mezarlıklar ve Kasımpaşa üzerinden Eyüp'e atla dönüyordum. Peşinde çok sayıda Hırvat korumayla Konferans'tan dönen korkunç Ignatiyev'in arabasıyla karşılaştım. Az sonra Lord Salisbury ve İngiliz Büyükelçisi geçti, ikisi de birbirinden heyecanlıydı. Toplantıda kavga etmişler, her şey çok kötü gidiyor.

Zavallı Türkler onlara dayatılan şartları umutsuzluktan vermiş bir enerjiyle reddediyorlar. Ceza olsun diye yasalarını sürüklemeye çalışıyorlar zavallıları.

Bütün büyükelçiler Avrupalı halka "Canını kurtaran kaçsın!" diye bağırarak çekip gidecekler. Bundan sonra korkunç olaylar, büyük bir kargaşaya anaacak, çok kan dökülecek.

Tanrı bu felaketi bizden uzak tutsun!

Belki de hemen yarın Eyüp'ü bir daha dönmek üzere terk etmek zorunda kalacağım.

XXVI

Muhte em bir gecede Unkapanı yoku undan a a ı ini-yorduk.

istanbul'un alı ılmadık bir görüntüsü vardı. Hocalar bütün minarelerden garip makamlardan bilinmedik dualar okuyorlardı. Gecenin bu sessiz saatinde çok yukarılardan yankılanan bu tiz sesler insanı kaygıya dü ürüyordu. Kapılarının önünde toplanan Müslümanlar gökyüzünde korkunç bir eye bakıyor gibiydiler.

Ahmed de onların bakı larını takip etti ve deh et içinde elime sarıldı: Az önce Ayasofya nın kubbesi üzerinde olanca parlaklı ıyla gördü ümüz ay neredeyse sönüp gitmi gibiydi: Artık kırmızı, sönük, kanlı bir lekeye benziyordu.

Gökyüzünden gelen i aretlerden daha etkileyici bir ey dü ünemiyorum. Yıldırım hızıyla aklıma dü en ilk duygu deh et oldu. Uzun süredir takvime bakmayı ihmal etti imden bu olayı beklemiyordum.

Ahmed bunun ne kadar vahim ve korkunç bir durum oldu unu anlatmaya çabalıyordu: Türk inanı larına göre ay bu sırada onu yok etmeye çalı an bir ejderhayla sava maktaydı. Ancak Allah'a yalvararak ve canavar üzerine kur un ya dırarak yardım edilebilirdi.

Bütün camilerde durumla ilgili dualar ediliyordu, istanbul'da yaylım ate i ba lamı tı. Bütün pencerelerden, çatılardan, bu korkunç olayı mutlu sona kavu turmak için aya do ru ate ediliyordu.

Eve gitmek üzere Fener'den kayı a bindik. Yolda durdurulduk. Haliç'te, yarı yolda, zaptiyelerin kayı ı

önümüzü kesti. Ayın tutuldu u gecede kayıkla dola mak yasaktı.

Sokakta yatamazdık. Konu tuk, tartı tık, yukarıdan tavrımız ve küstah sözlerimiz sayesinde bir kez daha olaydan ba arıyla sıyrıldık.

Sonunda Aziyade'nin hü zün ve korkuyla bizi bekledi i evimize vardık.

Köpekler durumu daha da vahimle tiriyor, ba larını aya dikmi yürekler acısı bir ekilde uluyorlardı.

Ahmed ve Aziyade, mistik bir havaya bürünerek, köpeklerin bazı özel durumlarda onlara verilen ve insanların göremeyecekleri gizemli bir ekme i istemek için Allah'a seslendiklerini anlatıyorlardı.

Yaylım ate ine ra men ay tutulması normal seyrini izliyordu, dolunay, atmosferdeki özel durum nedeniyle ola anüstü bir kırmızıya bürünmü tü.

Olayı okullarda kullanılan eski yöntemle, bir mum, bir portakal ve bir ayna yardımıyla anlatmayı denedim.

Aklıma gelen her yola ba vurdum ama ö rencilerime bir ey anlatmayı ba aramadım. Dünyanın yuvarlak oldu u gibi tamamen kabul edilemez bir varsayım kar ısında Aziyade sessizce durdu ve beni ciddiye almayı kesinlikle reddetti. Kendimi bir pedagog gibi görmeye ba lamı tım. Bu korkunç dü ünçe kar ısında deli gibi gülmeye koyuldum. Portakalı yedim ve açıklamalarımı bir son verdim.

Bu salak bilim aslında ne i e yarıyordu? Onları bu kadar sevimli kılan batıl inançlarından kurtaracaktım da ne olacaktı?

Biz de pencereden, pırıl pırıl yıldızlar arasında,

göklerin en güzelinde kanlı görüntüsünü koruyan aya üç el ate ettik!

XXVII

Ahmed, tedavinin başarıyla sonuçlandığını bildirmek için saat on birde doğru uyandırdı bizi. ay *eyu yapılmı* (iyi olmu tu).

Gerçekten de büsbütün iyile en ay Do u'nun güzel gökyüzünde muhte em mavi bir lamba gibi parlıyordu.

XXVIII

"Behice Annem" eski pa alardan birinin kızı, bir di erinin dul e iydi. *Kur'an'dan*, hatta Müslüman ve eriat yasalarından daha sert dü ünceleri vardı. Seksen ya nda yatalak bir ihtiyardı.

Behice Hanım'ın e i merhum evket Davud Pa a, Sultan Mahmut'un gözdelerinden biriyimi ve bir yeniçeri katliamına katılmı . O dönemde padi ah huzuruna çıkan Behice Hanım bütün gücüyle onu bu konuda te vik etmi .

htiyar Behice Hanım Taksim'in yüksek kesimlerindeki bir Türk semti olan Cihangir'in dik yoku larından birinde oturuyordu. Uçurumların kıyısındaki evinde, di budak a açlarından özenle yapılmı kafeslerle çevrili iki cumba vardı.

Buradan Fındıklı mahalleleri, Dolmabahçe ve Çıra

an sarayları, Sarayburnu, Bo aziçi, mavi bir örtü üzerine konulmuş bir ceviz kabu una benzeyen *Deerhound* ve bütün Asya yakası görünüyordu.

Behice Hanım günlerini bir koltu a oturup bu manzarayı seyrederek geçiriyor ve Aziyade de sık sık ayakları dibinde oluyordu. Aziyade, ihtiyar dostunun en küçük bir hareketini bile gözden kaçırmadan, sözlerini bir kehanetin tanrısal kararları gibi dinliyordu.

Bu genç kadınla, soylu bir aileden ve zengin bir evden gelen, ehirli, sert ve gururlu ya lı kadının yakınında garip bir yan vardı.

Behice Hanım'ı bana anlatılanlardan tanıyordum: Kâfirler evine kabul edilmiyordu.

Aziyade'nin söyledi ine göre, seksen ya nda olmasına ra men hâlâ "güzel kı geceleri kadar güzeldi".

Aziyade'nin her yeni dü ünçe, tamamen bilgisi dışındaki olaylar üzerine net ve derin bir yorum ifade etti i günler ona sorardım: "Kim ö retti bunları sana sevgilim?" Aziyade cevap verirdi: "Behice Annem."

"Annem" ve "Babam" Türkiye'de ya lı insanlardan söz ederken kullanılan saygı sözleriydi. Bu insanların size tamamen yabancı ya da sizi hiç tanımıyor olmaları durumu de i tirmezdi.

Behice Hanım aslında Aziyade için bir anne gibi dildi. Belki yalnızca, çocu unun körpe hayal gücünü korkunç bir biçimde galeyana getirmekten endi e duymayan ihtiyatsız bir anne olabilirdi.

Çocu unu öncelikle dini konularda kı kırtıyordu. Öyle ki, zavallı kız yalnız kaldı nda bir kâfire duydu u a ktan dolayı zehir gibi gözya ları döküyordu. Sonra ha

yal gücünü kı kırtıyordu. Aziyade'nin o sevgili körpe dudaklarıyla bana aktardı ı, zekâ ve ate le yo rulmu öyküler anlatıyordu. Bunlar uzun fantastik öyküler, Cengiz Han'ın ya da eski çöl kahramanlarının maceraları, cinlerin kötülük ettiği genç prenslerin sadakat ve cesaretle mucizeler yarattığı Pers ya da Tatar efsaneleriydi.

Ve hayal gücü her zamankinden daha canlı olan Aziyade akam geldi inde, gayet kendimden emin, "Sevgili küçük dostum günü Behice annesinin yanında geçirmi !" diyebiliyordum.

XXIX

Ocak 1877.

Boaziçi'nin yukarı kısmında, Karadeniz giri inde, Büyükdere'de sekiz gün. *Deerhound* muhafız köpekleri gibi Rusya'nın karısında pusuya yatan Türk kruvazörlerinin yanında demir attı. *Deerhound'un* benistanbul'dan uzakla tıran bu konumu ihtiyar Abeddin'in evinde geçirdi i bir dönemle çaktı. Böylece her ey yolunda gitti ve bu ayrılık sayesinde ihtiyatlı davranmı olduk.

Hava so uk. Ya mur ya ıyor. Günler Belgrad ormanlarında geçiyor. Ormanda yaptım bu gezintiler beni çocuklu umun mutlu günlerine götürüyor.

Ya lı a açlar, çobanpüskülleri, yosunlar ve e relti otları sanki Yorkshire'ın bitkileri. Bir de aylar olmasa, insan kendini vatanının ya lı ormanlarında sanacak.

XXX

Samuel kedilerden korkuyor. Gündüzleri kediler aklına garip fikirler getiriyor, kedilere gülmeden bakamıyor. Geceleri ise daha saygılı oluyor ve mesafeli duruyor.

Elçilik balosuna katılmak için giyiniyordum. Uyumak üzere yanımdan ayrılan Samuel birden geri dönerek kapıma vurdu.

"Bir madame kedi qui portate ses piccolos dormir com Samuel!" [Bir anne kedi yavrularıyla birlikte Samuel'in yanında uyumaya geldi] diyordu korkmu bir sesle.

Ve tarifsiz bir ciddiyetle çevresine bakıp "Bizim evde kedileri rahatsız edenler o ay içinde ölürlür. Mösyö Loti, ne yapaca ız?" diye ekledi.

Hazırlanmam bitince, arkada ima yardım etmeye karar verdim ve odasına gittim.

Gerçekten de Samuel'in yastı ının tam ortasına bir hanım kedi yerle mi ti. Çok güzel sarı tüyleri olan, iman, sa lıklı görünümde bir kedydi. Büyük bir vakar ve zafer edasıyla malum yeri üzerine oturmu , bir kaskatı kesilmi Samuel'e bir de örtünün üzerinde oyna an yavrularına bakıyordu.

Bir kö eye çöken Samuel uykudan bitkin halde kaderine boyun e mi , bu aile sahnesini izleyerek yardımına ko mamı bekliyordu.

Bu hanım kediyi tanıımıyordum. Bununla birlikte boynuma asıldı ve çocuklarıyla birlikte dı arı çıkarırken güçlük çıkarmadı. Sonunda Samuel yata ını özenle silkeledi ve yatmaya hazırlandı.

O gece geri dönmemeyi planlıyordum. Yine de saat iki civarında eve dönmeye karar verdim.

Samuel odasının penceresini ardına kadar açmı ve yatak takımlarını kedi kokusundan arındırmak için ipe asmı tı. Kendisi de benim yata ıma yerle mi , çocuklara ve lekesiz vicdanlara özgü derin bir uykuyla uyumaktaydı.

Ertesi gün bu hanım kedinin fes kalıpçısı bir Yahudi komunun fazlasıyla sevilen ama oldukça sürtük kedisi oldu unu ö rendik.

XXXI

Rumlar'ın Noel'iydi. Eski Fener mahallesi bayram havasındaydı.

Çocuklar ellerinde rengârenk çe it çe it fenerler ve amdanlarla gruplar halinde dola ıyorlardı. Sırayla bütün kapıları çalıyor, davul e li inde korkunç serenatlar yapıyorlardı.

Benimle birlikte dola an Ahmed, kâfirlere özgü bu e lencelere büyük bir a a ılamayla bakıyordu.

Eski Fener, bu gürültünün ortasında bile hüzünlü havasından kurtulamıyordu.

Yine de, zamanın etkisiyle yıpranmı Bizans stili küçük kapıların teker teker açıldı ı, azametli e iklerinde Parisliler gibi giyinmi genç kızların müzisyenlere bakır paralar attıkları görülüyordu.

Galata'ya vardı ımızda çok daha beteriyle kar ıla tık. Dünyanın hiçbir ülkesinde, bundan daha ölçsüz bir gürültü patırtı, bundan daha sefil bir manzara görülemezdi.

Ço unlu u Rumlar'dan olu an hayal etmesi güç bir

kozmopolit kayna ma söz konusuydu. Rum halkı kalabalık kitleler halinde dört bir yana saldırıyordu. Bütün genelev sokakları, bütün kahveler, bütün tavernalar onlarla dolup ta ıyordu. Ne kadar çok sarho erkek ve kadın oldu unu, her birinin nasıl da esrik naralar, iç sıkıcı çı lıklar attıklarını tasvir etmek olanaksızdı.

Bir kenarda durup Hıristiyanların bu haline gülmek, o dokunaklı söylevleriyle Avrupa'nın kaderlerine üzülmesini salamı olan bu halkın peygamberlerinin do umunu nasıl kutladı nını görmek için gelmi birkaç iyi Müslüman da vardı.

Me rutiyetin hak etmedikleri vatanda sıfatını vermesiyle Türkler gibi sava mak zorunda kalmaktan delice korkan bütün bu adamlar, arkı söylemek ve içmek için bütün varlıklarını ortaya koyuyorlardı.

XXXII

Bayku un Haliç boyunca kayı ımızı takip etti i o geceyi hatırlıyorum.

So uk bir Ocak gecesiydi. Dondurucu bir sis stanbul'un azametli gölgesini puslandırıyor, üzerimize ince bir ya mur olarak dü üyordu. Bizi Eyüp'e götüren kayıkta Ahmed ve ben nöbetle e kürek çekiyorduk.

Zifiri karanlık gecede, kazıklar, enkazlar ve kıyıya ba lanmı binlerce kayı nın arasından Fener iskelesine yana tık.

Bizans istanbul'unun o saatte tek bir canlının ayak basmadı ı eski surlarının eteklerinde bulunuyorduk. ki

kadın, bize tanıdık olan karanlık bir kö eye, harabeye dönmü bir evin balkonu altına gizlenmi , beyaz ba lı iki gölge, iki kadın bizi bekliyordu. Bu Aziyade ve ihtiyar, sadık Hatice'ydi.

Aziyade kayı ımıza oturur oturmaz yola koyulduk.

Fener iskelesinden Eyüp'e hâlâ uzun bir yol vardı önümüzde. Uzaklardan, Rum evlerinden sızan nadir ı ıklar suya sarı bir erit gibi yansyordu. Onun dı ında her yer kapkaranlıktı.

Demir parmaklıklı eski bir evin önünden geçerken bir orkestra ve balo gürültüsü duyduk. Eski Rumlar'ın, Fenerliler'in dı ı siyah içi ihtiyamlı, zenginliklerini, elmaslarını ve Paris'ten aldıkları tuvaletlerini sakladıkları büyük konaklardan biriydi.

...Sonra e lence gürültüsü sisin arasında yitip gitti ve yeniden sessizlik ve karanlı ın ortasında kaldık.

Kayı ımızın çevresinde bir ku a ır a ır uçuyor, tekrar tekrar üzerimizden geçiyordu.

"Bu fena!" dedi Ahmed ba ını sallayarak.

"Bayku mu?" diye sordu Aziyade her yanını örtmü , sarıp sarmalanmı haliyle.

Batıl inançlar ya da dini inanı ları söz konusu oldu-unda, ikisi beni hiç hesaba katmadan kendi aralarında konu urlardı.

"Bu çok fena Loti! Ama sen bilmezsen!" dedi sonunda benim elimi tutarak.

Bu hayvanın bir kı gecesinde uçtu unu görmek en azından garip bir durumdu. Üstelik Fener iskelesinden Eyüp'e gelene kadar geçen bir saat boyunca aralıksız bizi izlemi ti.

O gece Haliç üzerinde korkunç bir akıntı vardı. Sürekli olarak ince ve dondurucu bir ya mur ya ıyordu. Fenerimiz sönmü tü. Devriye gezen ba ibozuklar tarafından tutuklanabilirdik ve bu üçümüzün de sonu olurdu.

Balat önlerinde Yahudilerle dolu kayıklara rastladık. Halic'in iki kıyısında, Balat ve Piripa a'da oturan Yahudiler ak amları birbirlerini ziyarete gider ya da büyük sinagogdan dönerlerdi. Haliç boyunca geceleri hareket olan tek yer burasıydı.

Yanlarından geçerken Yahudi dilinde acıklı bir arki söylediklerini duyduk. Bayku ba ımızın üzerinde uçmaya devam ediyordu ve Aziyade hem so uktan hem de korkudan a lıyordu.

Derin karanlı ın içinde sessizce Eyüp iskelesine yana tı ımızda nasıl da rahatladık! Tahtaların üzerinden sekerek (zemini ezberle biliyor, gözü kapalı gidebiliyoruz) çamura basmadan ilerlemek, küçük ıssız meydanı geçmek, sürgüleri ve kilitleri sessizce açmak ve üçümüzün ardından tekrar kapatmak; giri katındaki geni odaları, merdiven altını, mutfa ı, fırının içini kontrol etmek, çamur içindeki ayakkabılarımızı ve ıslak giysilerimizi çıkartmak, beyaz örtüler üzerinden çıplak ayakla çıkmak, odasına çekilen Ahmed'e "iyi geceler" dilemek, odamıza girmek ve anahtarı kilitte çevirmek, beyaz ve kırmızı Arap i i perdeyi üzerimize kapatmak, sabahtan beri yanan ve tatlı bir sıcaklık, saray macunlarıyla amber kokusu yayan bakır mangalın önünde kalın halılar üzerine oturmak... En azından yirmi dört saat için, birlikte olmanın güvenli i ve sonsuz mutlulu u anlamına geliyordu!

Ama bayku bizi izlemi ve penceremizin altındaki çınarın üzerinde ötmeye koyulmuştu. Ve yorgunluktan bitap dü en Aziyade sıcak gözyar ları dökerek, bayku un yaşlı sesiyle uykuya daldı.

XXXIII

"Madamları" bütün Avrupa'yı dola mış , her türlü mesleği yapmış ya lı bir yosmaydı. "Madamları" (Samuel ve Ahmed'in madamları, bu kadını *bizim madam* diye ça ırıyorlardı) birçok dil konu uyor ve Galata semtinde batakhane tarzı bir kahve i letiyordu.

"Madamları"nın kahvesi gürültülü bir caddeye açılıyordu. Derinlemesine uzanıyordu, oldukça da geni ti. Galata rıhtımlarının adı kötüye çıkmış ıssız sokaklarından birine açılan bir arka kapısı vardı. Birçok batakhane bu soka a açılırdı. Bu kahve özellikle de hırsızlık ve kaçakçılık yaptıklarından üphe edilen bazı talyan ve Maltalı denizcilerin u rak yeriydi. Birçok i burada ba lanırdı. Ak amları silahsız gelmek ihtiyatsızlık sayılırdı.

"Madamları" bizi, Samuel, Ahmed ve beni çok se verdi. leri nedeniyle sıklıkla bu mahallede dolanan iki dostumu hep o doyorurdu. "Madamları" bize kar ı anaç duygularla doluydu.

"Madamları"nda, ilk katta, benim kılık de i tirmek için kullandı ım küçük bir oda ve bir dolap vardı. Bura ya büyük kapıdan Avrupalı giysileriyle girer, küçük kapıdan Türk giysileriyle çıkardım.

"Madamları" talyan'dı.

XXXIV

Eyüp, 20 Ocak

Konferansçıların uluslararası oyunu, dün farenin sıçan do urmasıyla sona erdi. Hiçbir ey beceremeyen Ekselansları çekip gitmeye karar verdi. Büyükelçiler bavullarını topluyor ve Türkler yasadı ı ilan ediliyordu.

Herkese iyi yolculuklar! Biz kalanlar mutluyuz. Eyüp'te insanlar, son derece sakin ve kararlı. Ak amları, en mütevazıları dahil bütün Türk kahvelerinde, zengin ve yoksul ayrımı gözetilmeden, pa alar ve halktan insanlar, herkes bir araya toplanıyor... (Ey E itlik! Bizim demokratik ulusumuzca, batı cumhuriyetlerince bilinmeyen e itlik!) Bir bilge günlük gazeteleri okuyor, herkes sessizlik ve inanç içinde dinliyor. Bizim küçük köy kahvemizde, biralı ve absentli gürültülü tartı malar ya anmıyor. Eyüp'te politika samimiyet ve saygıyla yapılıyor.

nançlarını ve dürüstlü ünü bu kadar iyi korumu bir ulustan umudumuzu kesmemeliyiz.

XXXV

Bugün, 22 Ocak itibariyle, bakanlar ve imparatorlu un yüksek memurları Babıali'de muhte em bir toplantıda bir araya gelerek, Avrupa'nın yaptı ı ve altında kutsal Rusya'nın pençesini gördükleri teklifi reddetmeye oybir

ligiyle karar verdiler. İmparatorluğun dört bir yanından, bu umutsuz kararı alan devlet büyüklerine tebrikler gönderildi.

Daha önce görülmemiş bir olayın ya andı ı bu toplantıda milli coşku çok büyüktü. Hıristiyanlar, Müslümanların yanı başında oturuyordu. Dervişler ve şeyhülislam'ın yanında Ermeni papazlar bulunuyordu. Muhammed'e inanan ağızlardan ilk kez "Hıristiyan kardeşlerimiz" gibi olağanüstü sözler döküldü ü görüldü.

Osmanlı İmparatorluğunun farklı dini grupları arasında, ortak bir tehlike karşısında, bir kardeşlik ve birlik ruhu doğuyordu. Katolik Ermeni papaz toplantıda şu garip savaşı söylevi verdi:

"Efendiler!

Atalarımızın kemikleri başıdır bu vatan topraklarında yatıyor. En önde gelen görevimiz bize miras kalan bu toprakları korumaktır. Ölüm doğa kanunları gereğidir. Tarih, dünya sahnesine çıkan ve kaybolan birçok büyük devletle doludur. Tanrı vatanımızın varlığını sona ermesine karar vermişse, bu karar karşısında boyun eğmekten başka yapacak bir şeyimiz yoktur. Ama, utanç içinde yok olacağımıza, şerefli bir son yaratırız. Bir katil kurunuyla ölüp gideceksek, sırtımızdan deşil göğsümüzden vurulma şerefinden mahrum olmamalıyız. En azından ülkemizin adını tarihe zaferle yazdırmış oluruz. Yakın zamana kadar cansız bir varlık gibiydik. Bize bahsedilen Kanun'un Esası bu cansız bedeni canlandırdı ve güçlendirdi. Bugün, bu tür bir toplantıya ilk kez çağırılmış bulunuyoruz. Hametli Sultan'a ve Yüce Divan'a teşekkür ederiz! Bundan böyle din konusu vicdan alanının

dı ına çıkmasın! Müslüman camisine, Hıristiyan kilisesine gitsin! Ama ortak çıkarlarımız, halkımızın dü manları kar ısında, bir ve birlik olalım!"

XXXVI

Mümin Müslüman kadınların giydi i topuksuz, sarı maroken deriden küçük *pabuç* giyen Aziyade haftada üç çift eskitiyordu. Evin her kö esinde yedek bir çift bulunuyordu. Ahmed ve benim alabilece imiz bahanesiyle hepsinin içine adını yazıyordu.

Hizmetini tamamlamı pabuçlar korkunç bir cezaya mahkûm ediliyordu: Gece yarısı, terasın üzerinden bolu a fırlatılıyor ve Halic'e yollanıyorlardı. Bu i e *pabuçların kurban edilmesi* adını veriyordu.

Aydınlık ve so uk gecelerde, ayaklarımız altında gırcırdayan tahta merdivenlerden çatı katındaki terasa çıkmak ve ay ı ının altında, *mahitapta*, herkesin uyudu una ikna olduktan soma kurban törenini gerçekle tirmek ve mahkûm edilen pabuçları birbiri ardına havaya fırlatmak büyük bir keyifti.

Suya mı dü ecek, çamura mı saplanacak yoksa hırsızlı a çıkmı bir kedinin ba ına mı isabet edecekti?

Derin sessizli in ortasında duyulan dü me sesi hançimizin do ru tahminde bulundu unu ve bahsi kazandını gösteriyordu.

Burada, bu kadar yükseklerde, evimizde yalnız, insanlardan uzak, bu kadar sakin, sıklıkla beyaz bir kar örtüsünün üzerinden geçerek ve uyuyan stanbul'a yukarı

dan bakarak ya amak güzel bir duyguydu. Gün ı ı ında kol kola dola mak gibi insanların de erini bilmedikleri rahatlıkların keyfini çıkarmaktan mahrumduk. Bizim gezinti yerimiz bu terastı. Güzel kı gecelerinin saf ve temiz havasını solumak için buraya tırmanıyor, bazen kâfirlerin ülkeleri üzerine a ır a ır inen, bazen do udan kıpkızıl yükselerek uzaklarda Üsküdar ya da Pera'nın si-luetini ortaya çıkaran ayı izliyorduk.

XXXVII

Bu bir son mu bayım yoksa ba langıç mı?

VICTOR HUGO, *afak ezgileri*

Bo aziçi üzerinde büyük bir hareketlilik vardı. Sava a gidecek askerlerle dolu araçlar gelip gidiyordu. Her yerden, Asya'nın derinliklerinden, ran sınırlarından, hatta Arabistan'dan ve Mısır'dan askerler ve redifler gelip gidiyordu. Tuna üzerine ya da Gürcistan kamplarına gönderilmek için aceleyle silahlandırılıyorlardı. Her gün bando ezgileri, tüyler ürpertici "Allah Allah!" sesleri arasında selamlanarak çıkıyorlardı. Türkiye bu kadar silahlı insanı, bu kadar kararlı ve cesur adamı bir arada görmemi ti. Bunca insanın sonunun ne olaca ını bir Allah biliyordu!

XXXVIII

Eyüp, 29 Ocak 1877

Hayatımı alt üst etmi olsaydı, Ekselansları'nın diplomatik safsatalarını affetmezdim.

Bu küçük inziva evinde kendimi bulmaktan mutluyum ve bir an bile ayrılma dü üncesi beni korkutuyor.

Gece yarısı, kâ ıdımın üzerinde ayın mavi ı ı ı geziniyor ve horozlar gece arkılarına ba lıyorlar. Eyüp'te insan hem benzerlerinden uzak hem fazlasıyla huzurlu oluyor. Arif Efendi'nin ben oldu uma bazen kendim bile güçlükle inanıyorum ama yirmi yedi yıl içinde kendimden o kadar bıkmı ım ki, ba kası gibi davranmaktan ho lanıyorum.

Aziyade Asya'da. Haremiyle birlikte zmit'teki bir ba ka haremi ziyarete gittiler, be gün soma dönecekler.

Samuel yanımda, yerde, küçük bir çocu unki kadar huzurlu bir uyku uyuyor. Gündüz bo ulmu bir adam görmü , adam o kadar çirkinmi ki bizimki çok korkmu . Her ihtimale kar ı iltesini ve yorganını benim odama tımak istedi.

Yarın sabah, sava a giden redifler afakla birlikte tantanaya ba layacak ve camide büyük bir kalabalık toplanacak. Seve seve onlara katılıp, Sultan'ın hizmetinde ölüme gidebilirim. Ölmek istemeyen bir halkın mücadelesi çok güzel ve sürükleyici bir ey; Türkiye için, kendi ülkem yok olma tehdidi altında olsa duyaca ım heyecanı hissediyorum,

XXXIX

Ahmed'le birlikte Sultan Selim Camii'nin meydanında oturuyorduk. Gri minareler boyunca kıvrılarak yükselen eski ta arabeskleri ve tertemiz havaya sarmallar çizerek yükselen nargile dumanlarını gözlerimizle takip ediyorduk.

Sultan Selim Meydanı birbirine uzak sivri biçimli kapıların açıldığı eski bir duvarla çevrilidir. Fazla gelip geçen olmaz. Servilerin altında birkaç mezar vardır. Burası gerçek bir Türk semtidir ve iki asır öncesinin havasını solumak insanı artırır.

Ahmet sinirli bir tavırla, "Sen gidince ne yapacağımı biliyorum Loti. Kendimi e lenceye verecek, her gün kafa çekeceğim. Arkamda hep bir laternacı olacak ve sabahtan ak ama kadar benim için müzik çalacak. Paramı tüketeyeceğim ama *zararı yok*. Ben de Aziyade gibiyim, sen gittiğinde Ahmed için her şey bitmiş olacak" diyordu.

Aklını barmına toplaması için yemin ettirdim ama bu hiç de kolay olmadı.

"Sen de bana bir yemin eder misin Loti?" diyordu. "Evlendiğinde ve zengin oldu unda, gelip beni bulacaksın ve orada senin uşağın olacağım. Bana İstanbul'dakinden daha çok para vermene gerek yok ama senin yanında olacağım, i te bütün istediğim bu."

Ahmed'e çatım altında ona da yer ayıracağım ve çocuklarımı ona emanet edeceğime söz verdim.

Bebeklerimi büyütme ve kafalarına fes geçirme fikri bile onu keyiflendirmeye yetti. Bütün akşamı son derece ilginç yöntemleri tasarlayarak geçirdik.

XL

PLUMKETT'TEN LOTIYE

Sevgili dostum,

Size yazmıyordum çünkü söyleyecek bir şeyim yoktu. Böyle durumlarda susmayı tercih ederim.

Zaten ne anlatabilirdim ki? Hiç de hoş olmayan şeylerle uğraştım, gerçek hanım tarafından içinden çıkılması oldukça güç bir şekilde sarmalandım, denizlerin ve sömürgelerin efendilerinin ortasına oldukça acıklı bir biçimde süründüm, sevimli ve güzel olan her şeyi aramdaki gizemli insanların kopmuş olduğunu anlatabildim belki.

Bu durumu çok iyi anladığınızdan eminim, çünkü sizi birçok kez benzer durumların ortasında gördüm.

Mizacınız bana çok benziyor. Sizi neredeyse ilk gördüğümde hissettim büyük sempati de buradan kaynaklanıyor. Kural: İnsan baskılarında en çok kendini sever. Bir baskı ile karşılaştığında, içimdeki güç artıyor, benzer güçler birleşiyor ve benim için sempati, mutluluk anlamı olan bu güç birleşimi duyulan istek, eylem haline dönüşüyor. İsterseniz buna *büyük sempati paradoksu* adını verebiliriz.

Biraz edebi bir stilde konuşuyorum sizinle. Bunun gayet farkındayım. İyi yazarlarınkinden farklı, dinamik ve güçlü bir sözcük dağarcığı kullanıyorum ama bu andaki düşüncelerime bu uygun düşüyor.

İnsan sevgiyi çok derinliklerimizde hisseder. Siz

müzisyenler, söyler misiniz siz nasıl hissediyorsunuz? Bir ses nedir? Havanın kulak zarımıza ve duyma sinirimize ilettiği titreşimden doğan bir duygu değil mi? Beynimizde neler oluyor? Bu garip olaya bakın: Bir dizi ses sizi etkiler, hoşunuza giden melodik bir cümle duyarsınız. Peki neden hoşunuza gider? Çünkü dizinin oluşturduğu müzik aralıkları, baka baka bir deyişle ses çıkaran titreşimlerin sayısal oranları belli rakamlarla ifade edilir. Rakamları da belirli aralıklarda sempatiniz tahrik edilemez artık, bu kez uyumsuz sesler dizisinden baka baka bir şey olmadıklarını düşünürsünüz. Aynı anda birçok ses duyar, mutluluğa ulaşamaz ya da hüznü kapılırsınız. Sizin dünyanızda bir olgunun güzellik oranları olan bu rakamlar arasındaki durum sizde duyarlılık yaratır.

Siz ve bazı ses dizileri, siz ve bazı ılımlı renkler, siz ve bazı ılımlı yansımalar, siz ve bazı satırlar, bazı biçimler arasında gerçek bir zaaf söz konusudur. Bütün bu farklı şeylerle aranızdaki baka baka ılımlılık oranları, aynı müzik gibi ifade edilmesi oldukça karmaşık bir durumdur ama vardır.

Bir kadını neden severiz? Sıklıkla burnunun kıvrımı, kollarının çizdiği yay, yüzünün ovali nedendir değil mi? Herhangi bir şeyi sizdeki herhangi bir şeye denk düşer ve hayal gücünüzde eşitansız bir etki yapar. İtiraz etmeyin! Çoklukla aklınız sizde bundan ötesine ulaşmaz.

Bu kadında aklınızın gerçek nedenini oluşturmayan manevi bir çekicilik, hoş bir duygusallık, sağlam bir karakter olduğunu söylüyorsunuz... Yazık! Onda olanlarla kendinizde olanları karıştırıyorsunuz. Bütün yanılsama

nız bu: Aslında kendi içinizde olanı ho unuza giden ba ka birine atfediyorsunuz. Sevdi imiz bir kadını yü- celtmek ve dostunuz sanmak gibi.

Milo Venüsü ve Corregio'nun bir perisine â ık ol- mu tum. Beni ona çekenin konu malarının ho lu u ve entelektüel alı veri imizden aldı m zevk de ildi üphe- siz, hayır, eskilerin bildi i tek a k, sanatçıları sanatçı ya- pan fiziksel çekimdi. Günümüzde her ey o kadar karma ık bir hal aldı ki, neye ba lanaca nı bilemiyor insan. nsanların onda dokuzu neler olup bitti ni anla- mıyor.

Bütün bunları açıkça ortaya koyduktan sonra, sizin tanımınıza geçelim Loti. Dünyanın düzeni ve sizin ara- nızda bir ba lantı var. Sanatsal ve entelektüel zevklere aç yaratılı nızı ve sonsuz ihtiyaçlarınızı tatmin edebile- cek her eyle mutlu olabilirsiniz. Bütün bu heyecanların ortasında, sizin için mutlu olmak mümkün de il. Bu he- yecanları sa layabilecek ortamlar dı nda, zavallı bir sürgünden ba ka bir ey olamazsınız. nsanların büyük ço unlu unun hissedemedi i bu yüksek heyecanları hissetme yetene ine sahip olan ki i, bu isteklerin altında olan eylemlerden pek de etkilenmeyecektir. Bu durumda iyi bir ak am yeme i, bir av partisi, iirler okurken ken- dini tatlı bir melodiye kaptırıp hayranlıkla gözya ı dö- ken, dü ünçe içermeyen, yalnızca sözcüklerle ifade edi- lemeyecek bir duygu dünyasına dalan güzel bir kızın çekicili i ne olabilir?

O halde aptallı ın bütün nüanslarının çizildi i, ba- ya ı yüzlerin siyah pantolonlar ya da elbiselerin içine tı- kı tırılmı orantısız bedenlerin kirli duvarlar, çamurlu

kaldırımlar, pencereler ve butikler çevresinde dolaşmalarını görmek ne zevk verebilir?

Aklınız sıkı ır ve dü ünce beyninizde hareketsiz hale gelir...

Dü ünceleriniz ve ifade edilenler arasında uyum yoksa, çevrenizdekilerin konuları sizin üzerinizde nasıl bir etki yapar?

Dü ünceniz zaman ve uzayda salınırsa, güneşin çevresinde dönen bir gezegen de il, uzayın ortasında kendine özel bir merkez olu turan bir dünya üzerinde geçen olayların sonsuz zamanda lı ıyla örtü ülse, bu zamanda sonsuzluk bulundu unuz noktadan bakıla size farklı görünen sonsuzluktan farklı bir sonsuzluk anıysa, bütün bunların nedeninin, bütün bunların özünün size yabancı oldu unu dü ünüyor ve aklınızı bu sonsuzluk problemlerine yoruyor, "bütün bunlar nedir?", "bu sonsuzlu un ortasında neyim ben?" diyorsanız, çevrenizi saranlarla entelektüel ileti imde olmanız oldukça zor demektir.

Onların konuları, a ının bir kısmını mahveden bir toz süpürgesini anlatan bir örümcekten ya da kolaylıkla içine sınılabilece i bir alçı y ının miras aldığı haberini veren bir karakurba adan daha fazla etkilemeyecektir. (Bugün bir adam bana hasadın kötü gitti ini ve kendisine köyde bir ev miras kaldı ını söylüyordu.)

Â ıktınız, belki hâlâ â ıksınız. Çok özel bir hayat tarzı oldu unu, her eyin sizin için yeni bir görünüme büründü ü, yalnızca size özel bir durum ya ayabilece inizi hissediyorsunuz.

Bir tür açılım olu mu gibi, ikinci bir kez dünyaya

geliniyor sanki, çünkü insanın varlığı ya adıkça fonksiyon kazanıyor. çimizde düşünce, duygu namına ne varsa uyanıyor ve alevlenen bir punç ateşi gibi canlanıyor (gelecek edebiyat!).

Kısacası insan kendini ortaya koyuyor, mutlu oluyor ve bu mutluluğun ardında kalan her şey bir tür gecede kaybolup gidiyor. İnsan kendini cennette hissediyor, genç bir adamdan çok küçük bir çocuk gibi yaşıyor.

İnsan âşık oldu unda içinden geçen duyguları ancak hissettiği anda tanımlayabilir ve ben de anda buna benzer hiçbir şey hissetmiyorum. Ama yine de, bütün bu düşüncelerle sarmalandığımda heyecanlanıyorum, aklım bafımdan gidiyor, nerede oldu umu bilmez hale geliyorum!.. Sevmek ve sevilmek ne kadar güzel bir şey! Özel bir doğanın sizinkini anlamayı bilmek, bir insanın bütün düşüncelerini, bütün eylemlerini size yönelttiğini bilmek, sizinki kadar karmaşık bir yapıya sahip bir bakışı için ya anacak, düşünülecek ve hareket edilecek bir merkez, bir amaç olmak! İşte bu insanı güçlü kılar. İşte bu insanı bir dahi haline getirebilir.

Bir de, gerçekten çok hayal gücümüzün yarattığı en saf ürün olan sevdiğimiz kadının tatlı görüntüsü, daha önce hissettiğimiz ruh hallerinden hatırladığımız tarifî olanaksız etkiler, maddi ve manevi duygulanımların bir karışımı, gizemli bir birleştirmenin sonucu sevdiğimize ait en küçük bir nesnenin, adını yazıtmanın, yalnızca bir parça kâğıt üzerinde yazılı görmenin bile tekrar ortaya çıkarabileceği duygular ve belki de dünyadaki bin bir güzel sersemlik daha.

Ve daha ciddi, daha sağlam temellere dayanan, içi

mizdeki en yüksek duygulan, tamamen entelektüel yanı-
mızı temel alan dostluk. Birinin sizi *belirli bir yere kadar*
de il, *sonuna kadar* anladı nı söyleyebilmek, birinin
cümlelerinizi duda nınızın ucuna gelen sözcüklerle tamam-
laması, bu sözlerin dü üncelerinizde fırtınalara, dü ün-
celer tufanına neden olabilmesi ne büyük bir mutluluk.
Dostunuzun tek bir sözü bile size cümleler ifade edebilir
çünkü onunla birlikte dü ünmeye alı mı sınızdır. Bu
sözcü ü söylemesine neden olan bütün duyguları anlarsınız,
o da bunu bilir. Birbirine eklenen ve birbirini tamamlayan iki zekâ gibisinizdir.

Size bütün bu sözünü ettiklerimi bilen ve eksikli ini hissedenele üphesiz acıamak gerekir.

Sevgi yok, beni dü ün kimse yok... Kimseye söyleyemeyeceksem dü ünceler geli tirmek neye yarar? Dünyanın kalan kısmından daha çok önemsedim im biri yoksa neye yarar yetenekli olmak? Anlamayacak ki iler arasında zekâ neye yarar?

Her eyi oluruna bırakmak gerek. Hayal kırıklıkları ya adık, her gün yenilerini ya ıyoruz. Bu dünyada hiçbir eyin kalıcı olmadığını, kesinlikle hiçbir eye güvenemeyece imizi gördük: Her eyi inkâr ettik. Sinirlerimiz gergin, artık daha az dü ünüyoruz, ki ili imiz o kadar zayıfladı ki, yalnız oldu umuzda uyuyor muyuz uyanık mıyız diye sormak zorunda kalıyoruz kendi kendimize. Hayal gücümüz duruyor. O halde atolar yok artık ispanya'da. Dolayısıyla umut da yok. Bo övünçlere kapılıyor insanlar, bir çok ey anlatılıyor, kimisi gülüyor kimisi a lıyor.

Hiç bir ey sevilmiyor ve yine de, hepimiz sevmek

için yaratıldık: Hiç bir şey inandırılmaz ama belki de her şey inandırılabilir. Her şey için iyi olabilirdik ama hiç bir şeyi yapamıyoruz.

insanın içinde her türlü yeteneği barındırması ve buna rağmen bağırsızlık hissi yaşamaması, acıyı duyarlılık, duygu yüklenmesi hissetmesi ve ne yapacağını bilememesi. Bu korkunç! Bu koşullar altında hayat, her gün yepyeni bir acıdan başka bir şey de ildir: Bazı hazların bir an için oyalayıcı (akrobat kadını, odalıyı Aziyade ve diğer Türk kaltaklar) olabileceği bir acı ama hep yeniden düşecek ve hep biraz daha yaralanacaksınız.

İnançlarınızın size yazan bu garip adam tarafından ayrıntılandırılması, geliştirilmesi ve fazlasıyla yüceltilmiş hali.

Anlaşılması oldukça güç bu uzun laf kalabalığının özünü: Belki de ölümden daha fazlası olabileceğini inandırdım için size karşı büyük bir ilgi duyuyorum.

Sizi kurtarabilecek tek yanınızı öldürecek bu beden gücünüzle çalışmaya ilişkin acınızı dindireceğine nereden karar verdiniz? Siz bir palyaço, bir akrobat, bir keskin nişancısınız. Büyük bir sanatçı olmanız daha iyi olurdu sevgili Loti.

İnanıldım bu düşünceye sizi de ikna etmek istedim: Çaresi olmayan bir manevi acı yoktur. Sorunun niteliğine ve kişinin mizacına uygun çareyi bulmak ve uygulamak bizim mantığımızdır.

Umutsuzluk büsbütün anormal bir durumdur. Başka hastalıklar gibi, onun da tedavi edilmesi mümkündür. Ne kadar kötü durumda olursanız olun, felaketin istila etmesine izin vermediğiniz küçük bir köşeyi bulundurun

içinizde. Bu küçük kö e sizin ilaç kutunuz olacaktır.
Amin!

PLUMKETT

Bana stanbul'dan, Bo aziçi'nden, üç kuyruklu pa alardan vb söz edin. Odalıklarınızın ellerinden öpüyorum. Sizi seven dostunuz.

PLUMKETT

XLI

LOTI'DEN PLUMKETT'E

Size mutsuz oldu umu söylemi miydim sevgili dostum? Sanmıyorum. Üstelik bunu söylemi sem bile, yanılmı olmalıyım. Aksine bu ak am eve dünyadaki en mutlu varlıklardan biri oldu umu ve bu dünyanın da fazlasıyla güzel oldu unu dü ünerek geldim. Güzel bir Ocak ö le sonrasında atla dönüyordum eve. Batan güne kara servileri, stanbul'un eski mazgallı duvarlarını ve Aziyade'nin beni bekledi i ıssız bir diyardaki evimin çatısını yaldıza boyuyordu.

Gülsuyu dökülmü bir mangal odamı ısıtıyordu. Kapımın sürgüsünü sürdüm ve ba da kurup oturdum. Siz bu oturu un keyfini bilmezsiniz. U a ım Ahmed hem kendisi hem benim için birer nargile hazırladı ve içinde saray baharatları yanan bir bakır mangalı ayaklarımın dibine yerle tirdi.

Aziyade metal ziller takılı tamburuna vurarak, ciddi bir sesle cinler arkısını söylemeye koyuldu, duman ha

vada mavi sarmallar çizmeye ba lamı tı. Bu üç dost ve sevilesi yüze, metresimin, u a ımın ve kedimin yüzüne bakarken, yava yava , hayat bilincimi, hüznü hayatımı unuttum.

Dı arıdan kimsenin rahatsız etmesi, beklenmedik ya da istenmeyen ziyaretçiler gelmesi mümkün de il. Bazı Türkler davetim üzerine ziyaretime geliyor, arkadaş larım ise evimin yolunu kesinlikle bilmiyor. Üstelik di budak dalları pencerelerimi o kadar özenle koruyor ki, günün herhangi bir saatinde meraklı bir bakı ın içeri süzülmesi mümkün görünmüyor.

Do ulular dostum, evlerinde yalnız olmayı biliyorlar. Siz gelen geçen herkese açık Avrupalı evlerinizde, burada sokakta gezenler gibi, kızgın ve saygısız arkadaş larınızın gözü önünde olursunuz. Ev içlerine kimsenin ula amamasının huzurunu, bu gizemin çekicili ini bilemezsiniz.

Mutluyum Plumkett. Size göndererek komik duruma dü tü üm bütün ikâyetlerimi geri alıyorum... Ama yine de kalbimde kırılanlardan dolayı acı çekiyorum: Bugünün yazgımda bir soluklanma ânı oldu unu, gelece imin ölümcül bir eylerin gölgesinde kaldı ını, bugünün mutlulu unun korkunç bir yarın getirece ini biliyorum. Burada, o yanımdayken bile, çocuklu umda gece yakla ırken kapıldı ım açıklaması olmayan bo untulara benzer, derin hüznün anlarım oluyor.

Mutluyum Plumkett. Hatta kendimi gençle mi hissediyorum. Artık o her eyi tüketmi , her eyi ya amı ve aklına gelebilecek her ülkede olabilecek her türlü serilerli i yapmı yirmi yedi ya ındaki genç de ilim.

Ahmed, Aziyade ya da Samuel'den hangisinin daha çocuk oldu una karar vermek zor olurdu. Ben ise ya lı ve üpheciydim, onların yanında, yüzünde yılların izini ta imadan on insan hayatı ya ayan ve yirmi ya ındaki bedenlerinde yorgun bir ihtiyar ruh ta ıyan Buldwer'lere benziyordum.

Ama onların gençlikleri benim kalbimi de tazeledi ve haklısınız, artık hiç bir eye inanamayaca ını sanan ben, belki yine de bir eylere inanabilirim.

XLII

Ocak ayında bir ö leden sonra, stanbul üzerinde gökyü-zü kapkaranlıktı. So uk bir rüzgâr ince kı ya murunu kovuyordu ve hava ngiltere'deki kadar soluktu.

Ata binmi , kenarında otuz ayak yüksekli inde, düz, parlak, hapishane duvarları kadar aılmaz bir duvarın uzandı ı uzun ve geni bir yoldan ilerliyordum.

Yolun bir noktasında, tam üzerimden, gri mermerden kubbeli bir köprü geçiyordu; garip bir biçimde oyulmu mermer sütunların üzerinde yükselen köprü, sa ve sol taraftaki hüznü binalar arasında ba lantı sa lıyordu.

Anlattı ım duvarlar Çıra an Sarayı'na aitti. Bir tarafta bahçeler, di er tarafta Saray ve kö kler vardı. Bu mermer köprü güzel sultanların dı arıdan kimse tarafından fark edilmeden bir taraftan di erine geçmesine olanak sa lıyordu.

Sarayın dı duvarlarında aralarında uzun mesafeler bulunan üç kapı vardı yalnızca, üzerlerinde altın yıldız

lı ve oymalı demir kanatların bulundu u, gri mermerden yapılmış üç kapı.

Bunlar, duvarların tekdüzeli i ardında nasıl bir zenginli in gizli oldu unu tahmin etme olana ı veren yüksek ve ihti amlı kapılardı.

Bu yasak giri ler, askerler ve siyahi harem a aları tarafından korunuyordu. Kapıların üslubu bile bu e i i a manın tehlikeli oldu una i aret eder gibiydi. Arap üslubunda oyulmuş mermer sütunlar ve frezler garip çizimler ve gizemli sarmal bezeklerle kaplıydı.

Kubbesi ve altın hilalleri bulunan beyaz mermer bir cami sırtını yabancı otların yeti ti i karanlık kayalara dayamı tı. Bu kardan beyazlı ı çevresindeki kır görüntüsü ve sert do a kar ısında saygıyla e ilen bir perinin, tek bir çubuk dokunu uyla yarattı ı dü ünülebilirdi.

Tanımadı ım üç Türk kadını ta ıyan görkemli bir araba geçti, içlerinden biri, effaf örtüsünün altında e ine az rastlanır bir güzelli e sahip gibi görünüyordu.

Arkalarından atla gelen iki harem a ası, bu kadınların kibarlar âleminden oldu una i aret ediyordu.

Sokaklarda Avrupalılar'a son derece cesaret verici ya da son derece alaycı bakı lar atmaktan kaçınmayan di er kibar *hanımlar* gibi, bu üç Türk kadın da oldukça edepsizce davranıyordu.

Özellikle de güzel olanı bana öyle bir rahatlıkla gülümsemi ti ki, pe lerine takılmak için hemen atımı çevirdim.

Böylece, güzel hanımın arabasının açık penceresinden bana olabildi ince tatlı gülümseyi ler gönderdi i iki saatlik uzun bir gezinti ba ladı. Araba tam hızla ilerli

yordu ve ben de yol boyu bazen atımı dört nala ko turup öne geçerek bazen yava latıp biraz arkada kalarak e lik ediyordum. Harema aları (opera komiklerde korkunç olabilen) bu oyunu anlayı la ho görüyor ve tam bir al dırmazlıkla yollarına devam ediyorlardı.

Dolmabahçe, Salıpazarı, Tophane, gürültülü Galata semti ve tabii stanbul Köprüsü, hüzünlü Fener semti ve karanlık Balat'ı geçtik. Sonunda Eyüp'te, eski bir Türk soka nda, zengin ama iç karartıcı görünümlü eski bir kona ın önünde durduk, üç kadın arabadan indi.

Güzel Seniha (adını ertesini gün ö rendim) evine girmeden önce bana son bir gülücük atmak için arkasına döndü. Cesaretimden etkilenmi ti ve Ahmed bu maceramı hiç de hayra yormadı....

XLIII

Türk kadınları, özellikle de kibarlar âleminin kadınları e lerine borçlu oldukları sadakati çok hafife alıyorlar. Bu kadınlarla ba a çıkabilmek için bazı erkeklerin uyguladı ı ciddi denetim ve deh etli cezalar bo una olmayabilir. i gücü olmayan, sıkıntıdan kıvranan, haremlerin yalnızlı nda fiziksel olarak hasta dü en kadınlar ilk gele ne, elleri altında bulunan u aklara ya da güzelse ve ho larına gitmi se, kendilerini gezdiren kayıkçılara teslim olurlar. Hepsi Avrupalı gençlere fazlasıyla meraklıdır. Avrupalı gençler bunu bilse, cesaret edebilse ya da daha uygun ko ullar yaratabilse denemekten çekinmeyeceklerdir. stanbul'daki konumum, dillerini ve Türk gele

neklerini biliyor olu um eski kilitleri çı t çıkarmadan dönen, gözlerden irak evim bu tür giri imler için oldukça elveri li eylerdi, isteseydim evim, haremlerin i siz güçsüz güzellerinin u rak yeri olabilirdi.

XLIV

Birkaç gün kadar sonra huzurlu evimin üzerinde, benimle hâlâ sevmekte oldu um kadın arasında büyük bir fırtına bulutu dola ıyordu. Aziyade ona sundu um ahlaksız teklife iddetle isyan ediyordu. Benimkini etkisi altına almak isteyen bir irade gücüyle direniyor, gözlerinde tek bir gözya ı sesinde en ufak bir titreme görünmüyordu.

Ertesi gün için kendisini istemedi imi, birkaç gün-lü üne yerini bir ba ka kadının alaca ını söylemi tim. Daha sonra geri gelebilir ve bu olay olmamı gibi davranarak beni sevmeye devam edebilirdi.

Skandalları ve bunlardan dolayı ceza görmeyi iyle ünlü Seniha'yı tanıyordu. Behice Hanım'ın büyük ele tiri-ler yöneltti i bu yaratıktan nefret ediyordu. Bu kadın yüzünden kovalanıyor olma dü üncesi bile içini acı ve utançla dolduruyordu.

"Bu konuda karar verildi Loti" diyordu. "Bu Seniha geldi inde, i bitmi olacak ve ben artık seni sevmeyece-im. Ruhum senindir, ben sana aidim, istedi in gibi davranmakta serbestsin. Ama Loti, her ey bitmi olacak, belki kederimden ölecek ama seni bir daha asla görme-yece im.

XLV

Ve bir saatin sonunda, bu akıldışı plana aklı yüzünden boyun eğmek zorunda kaldım. Gidiyor ve öteki gittikten sonra ve ben çağırtır çağırtmaz geleceğine yeminler ediyordu.

Aziyade yanakları al al, gözleri kuru halde gitti. Arkasından yürüyen Ahmed bir daha geri gelmeyeceğini söylemek üzere son bir kez arkasına baktı. Odamın kapısını oluşturan Arap stili örtü üzerlerine kapandı ve terliklerinin halılar üzerinde merdivene kadar sürüklendiğini duydum. Aziyade basamaklara çökmüştü gözyaşlarına boğulmuştu ve hıçkırıklarının sesi gecenin sessizliğinde bana kadar ulaşıyordu.

Yine de odamdan çıkmadım ve gitmesine izin verdim.

Ona, kendisine taptığıımı ve Seniha'yı hiç sevmediğini söylemiştik ve bu doğruydü. Yalnızca aklım çelimsizti ve beni esrimelerle dolu bir bilinmeze sürüklüyordu. Yine de sıkıntı içindeydim. Beni bir daha görmek istemezse, harem duvarlarının ardına çekildi mi, sonsuza kadar kaybederdim onu. Hiçbir insan gücü onu geri almama yardım edemezdi. Evin kapısı üzerlerine kapanırken tarifsiz bir iç sıkıntısı duydum. Ama kanımı ateş verecek o yaratığın düğünceyle orada öylece kaldım ve onları geri çağırmadım.

XLVI

Ertesi akşam evim, tamamen iyi niyet gösterisi olarak mütevazı evimi ziyaret etmek isteyen kibar hanımefendiyi ağırlamak üzere süslenmiş ve kokularla boyanmış ulmu tu. Güzel Seniha, İstanbul için çok geç bir saat olan sekizde büyük bir gizlilik içinde geldi.

Bağcı örtüsünü ve ihtiyaten giydi, halktan sıradan bir kadın gibi görünmesini sağlayan gri yün feracesini çıkardı ve görüntüsü hiç de hoşuma gitmeyen bir Fransız tuvaletini yere bıraktı. Zevkli oldu, üpheli ama son derece pahalı ve modern olan bu tuvalet Seniha'ya hiç yakışmamıştı. Düğünçüleri fark etti. Stedi etkisi yaratamamasına rağmen kendinden emin bir biçimde oturdu ve konu mayaya koyuldu. Sesi çekicilikten yoksundu. Gözleri merakla odamda dolaşıyor, hoşunu ve özgünlüğünü övüyordu. Özellikle de hayatımın oldukça garip olduğunu konusunda ısrar ediyor ve bana cevap vermekten kaçındığı bir sürü soru soruyordu.

Bense Seniha Hanım'a bakıyordum...

Körpe ve kadife tenli bedeni, aralıklı kırmızı ve nemli dudaklarıyla muhteşem bir yaratıktı. Dik tuttuğu gururlu bakanı hâkim güzelliğinin bilinciyle arkaya doğru atıyordu.

Azıcının gülümseyişinde, kirpikten saçaklar altında yarı kapalı duran kara gözlerinin ağız hareketlerinde yakıcı bir zevket vardı. Kokular içindeki odamın ılık yalınzlığında, hemen yanı başımda, isteklerime amade, daha güzel bir kadın görmemi tim daha önce. Yine de, içimde beklemedik bir mücadele vardı. Duyularım, ta

nımlanması daha güç olan ruhla sava yor, ruhum duyularıma direniyordu. O sırada, kovmu oldu um sevgili küçü üme tapıyordum. Kalbim onun için efkat ve pi-manlıkla dolup ta ıyordu. Yanı ba ımda oturan bu güzel yaratık ise a ktan çok tiksiniye yaratıyordu. stemi tim, o da gelmi ti. Ona sahip olmak tamamen bana kalmı bir i ti. Artık istemiyordum, varlı ı bile beni rahatsız ediyordu.

Konu ma uzuyordu. Seniha'nın komik tonlamaları vardı. Git gide kendime kar ı daha da sertle yor, bu kadının içimdeki mücadeleyi kazanamayaca ına iyice ikna oluyordum.

Türkçe olarak, "Madam, çok daha geç olmasını umdu um üzücü ayrılma ânı geldi inde, size e lik etmeme izin verir misiniz?" diye sordum.

"Te ekkürler. Bir adamım var" dedi.

htiyatlı bir kadındı: Hanımının kaçamaklarına alı - kın oldu una üphe olmayan babacan bir harema ası her ihtimale kar ın evimin kapısının önünde bekliyordu.

Hanımfendi evimin e i inden geçerken kanımı beynime çıkaran kötü bir kahkahasını duydum ve kendisini durdurmak için koluna yapı acak gibi oldum.

Yine de kendimi sıkmamam gerekti ini dü ünerek sakinle tim. Üstelik oynadı ımız roller arasında asıl komik olanın benimki olmadı ına üphe yoktu.

XLVII

Bir daha geri dönmeyeceğini söyleyen Ahmed ertesi gün saat sekiz gibi görüldü.

Yüzünü fena halde asmı tı ve beni so uk bir edayla selamladı.

Az sonra Seniha Hanım'ın hikayesiyle fena halde keyiflenmişti. Her zamanki gibi *çok eytan* oldu uma karar verdi ve daha rahat gülmek için bir kenara çöktü.

Sonraları atla ırken Seniha Hanım'ın arabasıyla kar ıla tı ımızda, Ahmed öylesine alaycı bir tavır almaya başladı ki, onu azarlamak ve davranışını düzeltmesi konusunda yemin ettirmek zorunda kaldım.

XLVIII

Ahmed'i Unkapanı'na Hatice'nin yanına gönderdim. Görevi, bu güvenilir maymuna Seniha Hanım'ın nasıl ırlandı ını anlatmak, Aziyade'ye affını diledi imi ve bu ak am de erli varlı ını rica etti imi söylemesini iletmekti.

Aynı zamanda üç çocu u kırlara yollayıp bana ye il dallar, çiçekler, nergis ve fulyalarla dolu sepetler getirmekle görevlendirdim. Eski evin o gün alı ılmamı bir ne e ve bayram havasına bürünmesini istiyordum.

Aziyade ak am eve ayak bastı ında, kapının e i inden odamızın giri ine kadar çiçeklerden yapılmış bir halıyla kar ıla tı. Saplarından koparılmış fulyalar zemini kalın bir kokulu örtüyle kaplamış tı. Bu tatlı kokuyla sar

ho olmu tuk. Üzerinde a ladı ı basamaklar görünmez olmu tu.

Pembe a zından ne bir söz ne bir sitem duyuldu. Çiçeklere bakarken gülümsüyordu yalnızca. Sözcükler kullanmadan söylemek istediklerimi ilk bakı ta anlayacak kadar zekiymi ve ya larla dolan gözleri derin bir sevinçle ı ıldıyordu. Çiçeklerin üzerinden kaybetti i krallı na kavu an küçük bir kraliçe ya da Hint tanrılarının yitik cennetinde dola an Apsara gibi a ır, sakın ve gururlu yürüyordu.

Gerçek Apsaralar ve huriler bile ondan daha güzel ya da körpe, daha çekici ya da sevimli olamazdı...

Seniha Hanım konusu kapanmı tı, üstelik bizim birbirimizi daha çok sevmemize neden olmu tu.

XLIX

Bir kı ak amı, ak am namazı vaktiydi. Müezzin ilahi arkısını söylüyordu, ikimiz Eyüp'teki gizemli evimize kapanmı tık.

i te yine sevgili küçük Aziyade, bizden sonra Yahudilerin olacak kızıl mavi halının üzerine, Asya ipe i pantolonuyla ba da kurmu , dik ve ciddi bir edayla oturuyordu. Son derece genç yüzü ve dü üncelerinin saflı ıyla fazlasıyla çeli en, peygamberlere özgü bir ifadesi vardı. Bu, sıklıkla sorgulanmaz ve kar ı çıkılmaz olması gerekti ine inanılan bir Do u inanı na dayanan, kendine özgü bir mantı a beni de ikna etmek istedi i zaman aldı ı ifadeydi.

"*Bak Loti'm!*" dedi gözlerini gözlerimin içine diki-
rek "*Kaç tane parmak burada var?*"

Parmaklarını açmı , elini gösteriyordu.

Ben gülerek cevap verdim: "Be Aziyade."

"Evet Loti, yalnızca be . Ama yine de hiçbiri birbiri-
ne benzemiyor. *Bu bundan bir parça küçük.* Bu ba par-
mak di erinden biraz daha kısa, ikincisi üçüncüsünden
kısa ve sonuncusu hepsinden kısa."

Gerçekten de Aziyade'nin küçük parma ı çok kü-
çüktü. Tırna ının dibi, etten çıkan kısmı, di er tırnakları
gibi kınayla boyanmı tı.

" te bunun gibi, hatta daha da belirgin olarak, Al-
lah'ın sayısız yaratı ı da birbirine benzemez. Bütün ka-
dınlar, bütün erkekler aynı de ildir..."

Amacı, bir zamanlar bana â ık olan kadınlar beni
unutabilmi , dostlar beni aldatmı ya da terk etmi se bi-
le, bunlardan yola çıkarak bütün kadınlar ve bütün er-
kekleri yargılamamın hata olaca ını söylemekti. Aziyade
ba kaları gibi de ildi, beni unutamazdı. Ahmed de üp-
hesiz sonsuza kadar sevecekti beni.

"Demek ki Loti, bizimle kalacaksınız..."

Sonra gelece i dü ündü, dü üncelerini bulandıran
bilinmez ve karanlık gelece i.

Çok uzak olan ya lılı ı pek hayal edemiyordu...
Ama neden birlikte ve birbirimizi sevmeye devam ede-
rek ya lanmayacaktık. Bu hayatta ve ötesinde birbirimizi
sevebilirdik...

öyle diyordu: "*Sen koca (ihtiyar), ben koca...*"

Bu son cümleyi yarım bırakıyor ve her zamanki gibi
konu maktan çok mimiklerle ifade ediyordu kendini.

"Ben ihtiyar olaca ım" demek için genç sesini çatallan dırıyor, birkaç saniye için genç ve körpe bedenini öne e erek ihtiyar bir kadın gibi iki büklüm oluyordu. Vardı ı sonuç uydı: "*Zarar yok Loti. Birbirimizi her zaman sevece iz.*"

L

Eyüp, ubat 1877

Dü ünürsek hikâyemizin ba langıcı oldukça garipti!

Bir ay boyunca imkânsız bir sona ula mak için üst üste yapılmı bir dolu ihtiyatsızlık, bir dolu beceriksizlik.

Selanik'te, biraz dikkatli bir gözün, en azından ay rıntılarını mükemmelli i yüzünden fark edebilece i bir kıyafetle bir Türk gibi giyinmek, yoldan geçen birinin yöneltece i herhangi bir soruyla kâfiri im ortaya çıkabilece k ve mahvıma neden olabileceken sokaklarda do la mak, Türkiye'de benzeri görülmemi bir cesaretle bir Müslüman Türk kadınına cumbasının altından kur yapmak, üstelik bütün bunları Tamı biliyor ya, a k için cesaret göstermekten çok hayattan duyulan sıkıntıyı gidermek, i siz güçsüz arkadaş ların gözüne ilginç görünmek, varolu unla meydan okumak için yapmak.

Ve bu son radedeki ihtiyatsızlı ın, macerayı trajediye dönü türece k araçların kullanılmasına ra men ba arıyla taçlandırılması.

Bu durum son derece çılgın eylerin de iyi sonla

noktalanabilece im, çılınlar için de bir ans oldu unu, gözü peklerin de bir tanrıları oldu unu kanıtıyordu.

...Onun kalbinde ilk uyanan duygular merak ve endi e olmu tu. Ba langıçta a kta n çok a kılık ifade eden o koca gözlerini balkonun parmaklıklarına dayamasına neden olan meraktı.

Öncelikle, Proteus'un biçim de i tirmesi gibi kılık de i tirerek, Arnavutlar gibi sırmalar içinde gelip pencesinin altına yerle en bu yabancı için ilk onun içi titre mi ti.

Ve sonra onu, satın alınmı bir köle olan hazin kader li Aziyade'yi yalnızca hayranlıkla izleyebilmek için hayatını gözünü kırpmadan tehlikeye atan bu adamı sevmesi gerekti ini dü ünmü tü. Zavalh küçük kız yüzü bu kadar genç olan bu delikanlının hayatta her eyi fazlasıyla sö mürmü ve özgün bir yenili in pe inden ko an bezgin bir kalp ta ıdı ndan hiç ku kulanmamı tı. Bu biçimde sevilmenin iyi bir ey olaca nı söylemi ti kendine ve yava ça kaymı tı gâvurun kollarına götürece k yola.

Kendini kendisine kar ı korumasını sa layacak herhangi bir ahlak ilkesi ö retilmemi ti ona. Yava yava yüzüne okunan bu ilk a k iirinin çekicili ine, bu tehlikenin ürkütücü çekicili ine kaptırmı tı kendini. Manastır yolundaki yalının parmaklıkları arasından elini uzatmı tı önce, sonra da penceresini açarak dudaklarını, en sonunda, gençli ine ve körpe masumlu una sahip oldu u Marguerite gibi bahçeye inmi ti.

Marguerite'in ruhu gibi, onun ruhu da saf ve bakirdi. Bir ihtiyar tarafından satın alınmı bedeni el de me mi ti.

LII

Artık bütün Türk geleneklerini, stanbul'un dolambaçlı yollarını, gizlenme sanatının bütün inceliklerini biliyor ve daha güvenli ve dü ünceli davranıyoruz. Hâlâ randevula ırken titriyoruz. Selanik'teki o ilk ayların anısı rüya gibi geliyor.

Sık sık ate in önünde oturup, büyüüp aklını ba ına alan çocuklar gibi konu uyor, Selanik'teki o çılgın zamanlarımızı, tek bir dü üncemizi birbirimize ifade edemedi, tek söz söyleyemedi, nereye gidece ini bilemeyen suçlular gibi kırlarda ya da denizde dola tı ımız o fırtınalı günlerden söz ediyoruz.

Öykünün en garip yanı da u ki, onu seviyorum. "Masum a kımın küçük mavi çiçe i" bu genç ve yakıcı tutkuyla birlikte yeniden açtı kalbimde. Ruhumun daha derinlerinde, onu seviyor ve ona tapıyorum...

LIII

Ocak ayının güzel bir pazar günü, keyifli bir kı güne i altında eve dönerken, bizim mahallede be yüz ki inin ve tulumbaların toplandı nı gördüm.

"Neresi yanıyor?" diye sordum sabırsızlıkla.

Her zaman evimin yanaca ına ili kin bir önsezim olmu tu.

"Çabuk ko Arif!" diye cevap verdi ihtiyar bir Türk, "Çabuk ko Arif! Senin ev yanıyor!"

Böyle bir heyecanı daha önce hiç ya amamı tım.

Yine de birbirimiz için, onun benim, benim onun için onca a kla hazırladı ımız bu küçük eve aldırılmaz bir havayla yakla tım.

Geçti im yerlerde dü man ve tehditkâr bir kalabalık aralanıp bana yol açıyordu. Öfke içindeki ya lı kadınlar erkekleri kı kırtıyor ve bana lanetler ya dırıyordu. Kü-kürt kokusu duymu , ye il alevler görmü lerdı, beni bü-yücülükle suçluyorlardı. Eski ku kular yalnızca uykuya çekilmi ti. imdiyse kimse tarafından tanınmayan, endi-e uyandıran ve tuhaf bir adam olmanın meyvelerini topluyordum.

Evimize yava yava yakla tım. Kapılar çökmü , cam-lar kırılmı , çatıdan dumanlar yükseliyordu. stanbul'da karga a dönemlerinde ortaya çıkan o korkunç kalabalıklardan biri tarafından istila edilen evimde her ey ya malan mı tı. çeri girdim, isle karı ık siyah bir su, yanmı alçı ve alevli tahtalardan ba ka bir ey görünmüyordu...

Aslında ate söndürülmü tü. Bir oda, bir zemin, iki kapı ve bir duvar tamamen yanmı tı. Büyük bir so uk-kanlılıkla durumu gözden geçirdim. *Ba ibozuklar*, ya -macıların elindeki malları geri almı , meydanı bo altmı ve kalabalı ı da ıtmı tı.

iki silahlı zaptiye kırılan kapının önünde nöbet bekliyordu. E yalarımı onlara emanet ettim ve Galata'ya gitmek üzere kayı a bindim. Ahmed'i bulacaktım: O ne yapılaca mını bilirdi, üstelik bu karga a ortasında dost birinin varlı ı benim için çok de erliydi.

Bir saat kadar sonra, bu gürültü patırtı ve kahveler merkezine ula tım. Bo yere *Madamları'na* ve bütün ba

takhanelere baktım: O ak am Ahmed'i bulmak mümkün de ildi.

Kapısız penceresiz odamda, ölümcül bir so ukta, is kokan nemli örtülere sarılıp uyuyacak gücü buldum kendimde. Az uyudum. Dü üncelerim çok karamsardı. O gece hayatımın en kötü gecelerinden biri oldu.

LIII

Ertesi sabah Ahmed'le birlikte hasar tespiti yaptık. Yine de fazla zarar olmadı ı söylenebilirdi. Üstelik onarılması kolay bir hasar söz konusuydu. Harap olan oda bo tu ve kullanılmıyordu. Laf olsun diye bir yangın çıkarsak ancak böyle olurdu. Ufak tefek e yalar dört bir yana saçılmı ama kirlenmekten ba ka bir ey olmamı tı.

Ahmed hummalı bir çalı maya giri ti. Üç ihtiyar Yahudi her eyi temizleyip yerine yerle tiriyor ve çok komik sahneler ya anıyordu.

Ertesi gün her ey süpürülmü , yıkanmı , kurutulmu ve tertemiz yerli yerine konmu tu. ki odanın yerinde dev bir kara delik vardı. Bu ayrıntı bir yana, ev ve benim odam her zamanki özgün zarif görünümünü almı tı.

Evim, hemen o ak am düzenledi imiz büyük bir davet için hazırdı. Çok sayıda tepsinin üzerine nargileler, lokumlar ve kahve konulmu tu. Bir orkestra, iki müzisyen, bir davul ve bir obua bile vardı.

Bütün bu i leri Ahmed istemi ve bir mizansen hazırlamı tı: Saat yedide, kaderime karar verecek olan yetkilileri ve ileri gelenleri a ırılıyordum.

Kimli imi açıklamak ve İngiliz elçili inden yardım istemek zorunda kalmaktan endişeleniyordum: Ziyaretçilerimi beklerken a kınıktan ne yapacağımı bilemiyordum.

Bu maceranın sonunda elçili e başvurmak, yukarıdan gelen bir emirle İstanbul'daki hayatımın sona erdirilmesi anlamına gelebilirdi ve bu sonuçtan, Osmanlı adaletinden daha çok korkuyordum.

Hâlâ bütün o insanları, ev sahibim, semtin ileri gelenleri, komşular, yargıçlar, polis ve dervişlerden oluşan beş yirmi kişiyi büyük bir ciddiyetle halılarımın üzerinde otururken görür gibi oluyorum. Orkestra gürültüyle çalıyor, Ahmed kadehleri a zına kadar mastika ve kahve ile dolduruyordu.

Kundakçı ya da büyücü suçlamasından kurtulup kendimi aklamam, hapse girmem ya da Eyüp'ü yakmaya kalkıştıktan dolayı büyük bir para cezası, ev sahibime tazminat ödeyip, evin onarım masraflarını karşılamam söz konusuydu.

Türkiye'de insanın kendinden başkasına güvenecek kimsesi yoktur ama genellikle cesaretle başlanılan her işte başarılı olunur ve beceri her zaman bir başarı aracıdır. Bütün bir akşam, önemli bir kişi gibi tavır takınıp saldırgan ve gözü pek davrandım. Ahmed kadehleri hiç boş bırakmıyor, insanların çıkarlarına ve gizli sorunlara çomak sokuyordu. Rolünde mükemmeldi. Orkestra büyük bir gürültü yapıyordu. İki saatin sonunda, durum içinden çıkılmaz bir hal aldı: Konuklarım birbirlerini anlamıyor, kendi aralarında kavga ediyorlardı, ben konuyu ı kalmı tım.

Ahmet, "Bak Loti! i te hepsi kıvama geldi. Bu benim eserim. Koca istanbul'da Ahmed gibisini bulamazsın. Ben senin için gerçekten bir nimetim" dedi.

Durum oldukça karmaşık ve komikti. Ahmed çılgın ve bulaıcı bir neşe içindeydi. Bir akrobasi numarası yapmak için duydu mu dayanılmaz isteğe yenildim ve hiç beklenmedik bir anda ellerimin üzerinde zıplayarak, a kınlık nidaları arasında iki cambaz numarası yaptım.

Bu fikirle iyice heyecanlanan Ahmed bu a kınlık anından yararlandı, herkesi ayrı ayrı selamlayarak, ayak-kabıllarını, kürklerini, fenerlerini da ıttı ve toplantı hiçbir karar almamadan sona ermiş oldu.

Sonuç ve kıssadan hisse: Hapse gönderilmedim ve herhangi bir ceza ödemedim. Ev sahibim yarısını kendisine bıraktı ve için Allah'a şükrederek evini onarttı ve ben mahallenin şımarık çocuğu olarak kaldım.

iki gün sonra, Aziyade eve geldiğinde her şey yerli yerinde ve çiçeklerle bezenmiş halde buldu.

Kapalı bir evin kendi kendine nasıl ateş aldı ve açıklanması güç bir olaydı ve yangının başlangıç nedeni hep gizemli kaldı.

LIV

**Dinin özü unutu tur...
Okyanus'un ortasına dalanlar bu yok olu
içinde huzur bulurlar. Kalp burada varolmamak
dı ında bir ey bulamaz...**

FER DETT NATTAR, ranlı air

stanbul'un bir ucunda, zzeddin Ali Efendi'nin evinde kabul töreni vardı: Parfüm kokusu, tömbeki dumanı, bakır pullarla süslü tef ve dalgın bir edayla garip Do u ezgileri söyleyen erkek sesleri.

Önceleri bana garip bir barbarlık gibi gelen bu amlar yava yava alı kanlık haline gelmi ve daha sonraları benim evimde de tef sesi, parfüm ve dumanlarla sarho olunan benzer geceler düzenlenmi ti.

zzeddin Ali Efendi'nin davetlerine ak am gidilir, gün do arken çıkılır. stanbul'da mesafeler karlı bir gece için fazla uzundur ve zzeddin'in konukseverli i geni anlamda ya ar.

zzeddin Ali'nin evi dı arıdan eski ve harap görünür. Kara gizemli duvarlar Do u'ya özgü lüksün ihti amını barındırır. zzeddin Ali *eski* olan, geçmi teki özlem duydu u zamanları hatırlatan, bir zamanların izlerini taşıyan her eye a ırı dü kündür.

A ır demir kapıya vurulur. ki küçük Çerke cariyeye sessizce gelip kapıyı açar.

Fenerler söndürülür, ayakkabılar çıkarılır. Bu Türk geleneklerine göre çok önemli bir uygulamadır. Do u'da *ev içleri* dı arının çamuruyla kirletilmez. Çamur kapıda bırakılır ve atalardan torunlara miras kalan de erli halılara yalnızca terliklerle ve çıplak ayakla basılır.

Bu iki cariyeye sekiz ya ındadır, satılıktır ve bunu birler. Aydınlik yüzleri düzgün ve sevimlidir. Ba larının üzerinde toplanan bebek saçlarına çiçekler ili tirilmi tir. Saygıyla elinizi tutar ve alınlarına götürürler.

Bir zamanlar kendisi de küçük bir Çerke cariyeye olan Aziyade bu itaat ve a k ifadesini sürdürür.

ran halılarıyla kaplı, eski, lo merdivenler çıkılır; haremlik yava ça açılır ve sedef kakmalı bir kapının aralı ından kadın gözleri size bakar.

Halıların, bir Ka mir koyununun sırtında yürüdü ünüzü dü ündürecek kadar kalın oldu u bir büyük odada be altı delikanlı mutlu bir geveklilik ve dü ler âlemine özgü bir sakinlikle ba da kurarak oturmu tur. Köz dolu, i lemeli bakırdan büyük bir mangal, insanı uykuya daldıracak kadar a n, ılık bir hava verir. Oymalı me e tavandan sarkan amdanlarda çok sayıda mum yanmaktadır. Pembe, yumu ak ve gizemli bir ı ı ı renk renk yansımalarla sızdıran lale biçimli camlara kapatılmı larıdır.

Türk gecelerinde kadınlar gibi, sandalyeler de görölmez. Zengin Asya ipekleriyle kaplı çok alçak divanlardan ba ka bir ey yoktur; ayrıca brokar, saten ve sırma kaplama yastıklar, uzun yasemin çubuklarının yerle tirildi i gümü tepsiler görülür. Sekiz kö eli küçük sehpa ların üzerinde ucunda altın kakmalı büyük amber toplar bulunan nargileler durmaktadır.

zzeddin Ali'nin evine herkes kabul edilmez. çer dekiler seçilmi insanlardır. Paris bulvarlarında sürün mü , yapı kan ve alıkla mı pa a çocukları yoktur ama Batı'dan esen maden dumanıyla kirlenmi e itlikçi rüz

garlardan korunmu ; yaldızlı yalılarda büyümü , iyi yeti mi *eski Türkiye'den* çocuklar vardır. Bu gruplarda ate lilik ve gençlikle dolu bakı larıyla sempatik yüzler görülür.

Gündüzleri Avrupalı kıyafetleriyle dola an bu adamlar, ak amları dokunulmazlı ı olan ev içlerinde ipek gömlek ve içi kürklü uzun ka mir kaftanlarına geri dönerler. Gri palto, Asyalı yapılarına yakı mayan, geçici olarak giydikleri, zarafeti olmayan bir kılık olarak kalır.

...Kokulu duman ılık havada sürekli de i en, karma ık biçimler çizmektedir. Alçak sesle sohbet edilmekte ve sıklıkla da Ignatiev ve endi e verici "Moskof'lardan, Allah'ın Halife ve İslam için hazırladı ı korkunç kaderden söz edilmektedir. Arap stili kahve fincanları defalarca dolup bo almaktadır. Kendilerini göstermenin hayalini kuran harem kadınları kapı aralıklarından bakmakta ve güümü tepsileri almak için bizzat içeri girmektedir. Parmaklarının uçları, bazen bir gözleri ya da aceleyle geri çekilen bir kol görülür zaman zaman ama hepsi bundan ibarettir ve Türk saatine göre be te (onda), haremın kapısı kapanır, güzeller bir daha görünmez.

Kur'an'ın yasaklamadı ı beyaz zmit arabı tek bardak olarak ikram edilir ve gelene e göre herkes sırayla içer.

O kadar az içilir ki, bir genç kız bile daha fazlasını isteyecektir. Zaten arabın bundan sonra olacaklarla hiçbir ilgisi yoktur.

Bununla birlikte kafalar yava yava a ırla ır ve git gide belirginli ini yitiren dü ünceler bir dü âleminde birbirine karı ır.

zzettin Ali ve Süleyman elleriyle temenni alır nere
deyse yarı uykulu bir sesle Asya'ya özgü arkılar söyler.
Yükselen dumanlar, donukla an bakılar, parıldayan
sedefler, mekânın zenginlikleri git gide daha belirsiz gö
rünür. Ve yava yava sarholuk, bütün insanî eyelerin
unutulma ânı gelir!

Hizmetçiler yataklar getirir, herkes uzanır ve uyuk
lamaya başlar...

...Sabah edilir; di budak a açlarının ve ipek perde
lerin aralıklarından gün ı ı ı sızmaya başlar.

zeddin Ali'nin konukları, ngiltere'de kullanılma
ya zor cesaret edilecek i lemeli ve sırmalı havlularla, be
yaz mermer tuvaletlerde sırayla güne hazırlanır.

Bakır mangalın çevresinde toplanılarak bir sigara
içilir ve vedalaılır.

Uyanı keyifsizdir. nşan kendini sabah vakti stan
bul'un çamurunda, sokakların ve pazar yerlerinin hare
ketlili i içinde buldu unda *Binbir Gece Masalları*'nda
bir rüyaya gidip geldi ini hayal eder.

LV

stanbul gecelerinin bütün bu gürültüleri, hafızamda ba
na her zamanki garip açıklamalarını yaptı ı sesiyle ka
rı mı halde kaldı.

Hepsinden daha kötüsü *bekçilerin* yangını haber ve
ren o korkunç "*yangın var!*" ç ılıklarıydı. stanbul ma
hallelerinin o derin sessizli i içinde tekrar edip duran,
öylece uzayıp giden, iç karartıcı bir ç ılık.

Sonra, sabahları horozların müezzinlerin dualarından az önce gelen tan arkıları. Günü haber verdi i için ve yarın, tekrar ba a dönülece i, her eye, hayata bile yeniden ba layaca ı için hüznü bir arkı!

Eyüp'teki bu inziva evinde geçirdi i ilk gecelerden birinde, eski evin merdivenlerinden gelen bir gürültü ikimizi birden ürpertti ti. ikimiz de kapımıza bir cin grubunun dayandı nı ya da ellerinde kınlarından çıkartılmı büyük hançerler ve yata anlarla çürük basamakları tırmanan sarıklı adamlar güruhunun sesini duydu umuzu sanmı tık. Birlikteyken her eyden korkabilirdik ve titrememiz gayet do aldı.

Ama ses biraz daha belirgin ve daha az korkutucu bir halde tekrarlanmı tı. Yanlı anla ılacak bir yanı kalmamı tı:

"Sıçan!" dedi gülerek ve tamamen rahatlamı bir halde...

Büyük ev gerçekten de sıçanlarla doluydu ve geceleri çok sayıda ölümle sonuçlanan büyük sava lara giriyorlardı.

Aziyade sık sık, "*Çok sıçan var senin evde Loti'm!*" diyordu.

Bunun üzerine, güzel bir ak am bana yavru *Kedi Beyi* hediye etti.

Daha sonra devasa ve çok etkileyici bir kediye dönü ecek olan *Kedi Bey*, kocaman ye il gözleri olan, son derece obur, küçücük sarı bir yün yuma ıydı.

Bir ak am, okula giden Türk çocukların kullandı ı sırma i lemeli kadife keselerden birinin içinde bana sürpriz olarak getirmi ti onu.

Bu, Bo aziçi'nin Asya kıyısındaki bir köy olan Kan lıca'da, çıplak ayaklarla, ba ı açık halde okula gitti i zamanlarda kullandı ı kendi cüz kesesiydi. Aziyade bu hocanın derslerinden çok kısa süre yararlanabilmi ti ve yazısı çok kötüydü. Ama bu durum, çocuklu undan kalan dostunu, rengi atmı bu zavallı keseyi sevmesine engel de ildi...

Kedi Bey, bana hediye edildi i gün, bir ipek havluya sarılmı tı ve yolculu un korkusuyla içine her türlü münasebetsizli i yapmak zorunda kalmı tı.

Kedi Bey için altın pullarla süslü bir tasma i leyen Aziyade, ö rencisini bu kadar kötü bir durumda görünce büyük hayal kırıklı ına u radı. Ama kedinin o kadar garip bir hali vardı ki, o kadar canı sıkılan Aziyade bile, bu paketten çıkı kar ısında Ahmed ve benimle birlikte kahkahalara bo uldu.

Kedi Bey'in sunulu u hayatım boyunca unutamayaca ım anılardan biri haline geldi.

LVI

La ilahe illallah ve Muhammeden resullallah! [Allah bir dir ve Muhammed de onun peygamberidir!]

Asırlardır her gün aynı saatte, cami minarelerinin üzerinden, aynı notalarla i itilen bu cümle bizim eski evin üzerinde çınıyor. Tiz sesiyle müezzin, kendili inden geli en bir tekdüzellikle, ölümcül bir düzen içinde yayıyor bu cümleyi dört bir yana.

Artık bir avuç külden ibaret olanlar gibi, biz dün

do mu olanlar da aynı cümleyi, aynı yerden dinliyoruz. Aralıksız üç asırdan beri, kı sabahlarının puslu tan vak-tinde, yaz güne inin güzel do u anlarında, islam'ın kut-sal cümlesi horozların arkalarına ve uyananların ilk gü-rültülerine karı ıyor, i te o anda beyaz gecelerimizden, a k gecelerimizden hüzünlü bir uyanı , ölümcül bir ayrıl-ık ya anıyor. O sırada aceleyle vedala arak, bir daha gö-rü üp görü emeyece imizi bilmeden, ertesı gün bir ey-lerin ortaya çıkıp çıkmayaca ını, dört karısı tarafından aldatılan bir ihtiyarın intikamıyla birbirimizden ayrıl-mak, hiçbir insan elinin uzanamayaca ı haremlerin hü-zünlü dramlarına maruz kalıp kalmayaca ımızı bilme-den gitmek gerekiyor.

Sevgili küçük Aziyade, alt tabakadan bir kadın gibi, evde dikilmi gri yün örtüsüne sarınarak, esnek bedenini iyice e erek, bazen bir bastona dayanıp, yüzü kalın bir ya ma ın altında gizli çıkıp gidiyor.

Bir kayık onu pazarlarla dolu o kalabalık semte gö-türüyor ve Hatice'nin evinde kendi giysilerini giyiniş, gün iyice a arınca efendisinin haremine gidiyor ve bu gezintisinden, görünü ü biraz olsun kurtarmak için biraz çiçek ya da kurdele gibi bir eylerle dönüyor...

LVII

...Ahmed çok ciddi ve a ır bir tavır içindeydi: Birlikte gi-zemli bir sefere çıkmı tık ve Aziyade'nin ısrarı sonucu, beni istedi i yere götürmesine izin verece ime ve her söylenene itaat edece ime yeminler etmi tim.

Eyüp iskelesine geldi imizde Ahmed, Azapkapı'ya gitmek üzere bir kayıkçıyla pazarlı a giri ti. Fiyatta anla tıklarında, beni kayı a bindirdi. Ciddi bir edayla, "Otur Loti" dedi.

Ve yola çıktık.

Azapkapı'ya geldi imizde katran, eski makaralar ve tav an derisi satıcılarının doldurdu u çamurlu, karanlık, izbe sokaklarda ardından gitmek zorunda kaldım. Kapı kapı dola ıp ihtiyar Dimitri'yi soruyorduk. Sonunda karmakarı ık bir dükkânda bulduk adamı.

Bu, beyaz sakallı, haydut kılıklı, üstü ba ı paramparça ya lı bir Rum'du.

Ahmed ona üzerinde Aziyade'nin adı yazan bir kâ-ıt parçası verdi ve aralarında Homeros'un dilinde, anlamadı ım uzun bir konu ma geçti,

htiyar pis bir kutudan bir deste küçük kama çıkardı ve aralarından en sivri uçlularını seçmeye ba ladı. Yaptıkları pek güven verici görünmüyordu.

Ahmed'e artık anlayabildi im u sözleri söyledi: "Bana yerini gösterin."

Ahmed gömle imi kaldırarak parma ını sol tarafa, kalbimin tam üzerine koydu...

LVIII

İlem çok fazla acı vermeden tamamlandı ve Ahmed sanatçıya Aziyade'nin kesesinden gelen on kuru luk bir banknot verdi.

Ya lı Dimitraki Rum gemicilere dövme yapmak gibi

garip bir i le u ra ıyordu. Eli çok hafifti ve çizimleri büyük bir kendine güvenle gerçekle tiriyordu.

Gö sümün üzerinde, kapanıp kabukları döküldükten sonra güzel bir mavi renkle Aziyade'nin Türkçe adını ortaya çıkaracak olan, binlerce i ne batı ıyla olu tu rulmu acılı, kırmızı bir plaka ta ıyordum.

Müslüman inanı na göre, bedenimin herhangi bir yerinde ta ıdı m i aretler ya da kusurlar gibi, bu dövme de beni sonsuza kadar izleyecekti.

LIX

LOTI'DEN PLUMKETT'E

ubat, 1877

Ah, ne güzel bir geceydi... stanbul o kadar güzeldi ki Plumkett!

Deerhound'dan saat sekiz gibi ayrılımtım.

Uzun süre yürüdükten sonra Galata'ya vardı mda, geçerken Ahmed'i de almak için *Madamları'na* u radım ve birlikte, ıssız Müslüman mahallelerinden geçerek Azapkapı'ya vardık.

Orada Plumkett, önümüze iki yol çıkıyordu, Eyüp'e ula mak için birini seçmemiz gerekiyordu.

istanbul'a giden büyük vapur köprüsünü geçerek Fener, Balat ve mezarlıklar arasından yürüyerek gitmek dolaysız ve kolay bir yoldu ama burası ancak yanımızda dostumuz Samuel'in de oldu unda geçti imiz, geceleri tehlikeli olan bir yoldu.

O ak am, huzur içinde evimize ula mak için Kara köy'den kayı a binmi tik.

Havada en ufak bir esinti, suda bir kıpırtı, küçücük bir ses bile yoktu! stanbul kardan devasa bir kefenle örtülmü tü.

Güne ve mavi gökyüzünün kentinde beklenmeyen, görkemli bir kuzey manzarasıydı.

Binlerce küçük kara evle kaplı bütün bu tepeler gözümüzün önünde tekdüze ve korkunç bir beyaz renge karı mı , suskun uzanıyordu.

Kar altında kalmı bu insan yuvalarının üzerinde gri camilerin görkemli yapıları ve minarelerin sivri uçları yükseliyordu.

Bulutlar ardında kalan ay, belli belirsiz mavi ı ı nı her eyin üzerinde gezdiriyordu.

Eyüp'e vardı ımızda, pencerelerimizi örten kalın perdelerin, vitrayların ve kafeslerin ardından ık süzül dü ünü gördük: O oradaydı; evimize ilk o gelmi ti...

Görüyorsunuz Plumkett, size oldu u kadar ba kalalarına da açık olan Avrupalı evlerinizde, bütün yorgunluklar ve bütün tehlikelere de ecek bu ula ma mutlulu unu tahmin bile edemezsiniz...

LX

Bir zaman gelecek, bu a k rüyasından geriye hiçbir eyi kalmayacak, bir zaman gelecek, her ey bizimle birlikte dipsiz geceye gömülecek, ta ların üzerine kazıdı ımız adlarımıza kadar, bize ait olan her ey kaybolacak...

Sevdi im ve görmek istedi im bir ülke var: Karanlık da ları ve devasa ormanlarıyla Çerkezistan. Bu ülkenin hayal gücümdeki çekicili i Aziyade'den geliyor: Sevdi-im kanını ve canını oradan almı .

Hayvan kürklerine sarınmı yarı vah i, acımasız Çerkesler'in geçi ini seyrederken, bir eyler beni bu yabancılar a çekiyor çünkü damarlarında sevgilimle aynı kanı ta ıyorlar.

O ise, kıyısında do du unu dü ündü ü büyük bir göl, adını hatırlamadı ı, orman içinde kaybolmu bir köy, açık havada da lı çocuklarıyla birlikte oynadı ı bir plaj hatırlıyor...

insan zamanı a ıp sevdi inin geçmi ine dönmeyi, çocuk yüzünü, her ya taki yüzünü görmek istiyor. Küçük bir kızken de sevmeyi, ba ka kimse tarafından okanmadan, ba ka kimseye ait olmadan, dokunulmadan, görülmeden kollarında büyüü ünü izlemeyi diliyor. Geçmi ini, sizden önce ba kalarına verdi i her eyi kıskanıyor, kalbindeki en küçük bir duyguyu, a zından dökülüp de sizden önce ba kalarının duydu u her türlü sözü kıskanıyor. Bugün yetmiyor, bütün geçmi ve bütün gelece e de ihtiyaç duyuyor. Orada onunla el ele, gö üsler ve dudaklar birbirine dokunur halde dururken, aynı anda bedeninin her noktasına dokunmak, bütün hücreleriyle hissetmek, tek bir varlık olmak ve onun içinde eriyip gitmek istiyor...

'Aziyade, çocuklu undan ufak tefek hikâyeler anlat bana, Kanlıca'daki okuldaki ya lı hocandan söz et" diyorum.

Aziyade gülümsüyor ve aklını me gul eden yeni

dü ünceler ve garip ayrıntılar arasından bana anlatacak bir hikâye bulmaya çalı ıyor. Genellikle *hocaların* ba - rollerde oldu u bu hikâyeler arasından en çok en eskilerini, yarısı hafızasından silinmek üzere olan, ilk çocuklu un uçucu anılarını seviyor.

Sonra, "Sıra sende Loti! Devam et, on altı ya ında kalmı tık" diyor.

Heyhat!.. Ona Cengiz dilinde söylediklerimi, daha önce ba kalarına ba ka dillerde söylemi im! Bana söylediklerinin hepsini, ondan önce ba kalarından i itmi im! Ardı arkası gelmeyen, ho ama anlamsız, güçlkle duyulan bir sesle aktarılan bütün bu sözleri, Aziyade'den önce ba kaları tekrarlamı bana!

Kalbimde anıları ölmü di er genç kadınların çekicili i altında, ba ka ülkeleri, ba ka ehirleri, ba ka mekânları ve bütün bir geçmi i sevmi im!

Bu sonsuz a k dü ünü ba ka biriyle görmü tüm: Birbirimize taptıktan sonra, damarlarımızda kan aktı i sürece birlikte olaca ımıza, sonunda aynı mezara gömülece imize ve üzerimizi aynı topra ın örtece ine, küllerimizin sonsuza dek birbirine karı aca ına yeminler etmi tik. Ama bütün bunlar geçti, silindi, yok oldu!.. Hâlâ gençim ve onu neredeyse hatırlamıyorum bile.

Bir sonsuzluk varsa, orada kiminle ya ayaca ım? Onunla mı seninle mi küçük Aziyade?

Bu açılanması olanaksız esrimelerde, bu insanı alt üst eden kendinden geçi llerde, neyin ehvetten neyin duygulardan geldi ini kim söyleyebilir? Yeniden yaratılmak ve yeniden ya amak isteyen ruhun tanrıya dönük çabası mı, do anın kör gücü müdür? Ya ayan herkesin

kendine sordu u bu soru o kadar çok tekrarlanmı tır ki, yinelemek sayıklamaya benzer.

Birbirimizi sevdi imiz için madde dı ı ve sonu olmayan bir birle meye inanıyoruz. Ama ku aklar boyu binlerce yıl kim bilir kaç bin insan inandı buna, kaç bini birbirini sevdi ve umutla içi aydınlanarak, ölümün aldattıcı serabı içinde birbirine güvenerek uykuya daldı? Heyhat! Yirmi yıl soma, hatta belki iki yıl sonra, kim bilir nerede olacağız Aziyade? Topra a gömülen iki adsız ceset olacağız belki. Belki de mezarlarımız arasında yüzlerce kilometre olacak, peki kim hatırlayacak birbirimizi sevdi imizi?

Bir zaman gelecek, bu a k rüyasından hiçbir ey kalmayacak. Bir zaman gelecek, ikimiz de gecenin derinli inde kaybolacağız, bizden hiçbir iz kalmayacak, adlarımızı kazıdı ımız ta a kadar her ey silinip gidecek.

Küçücük Çerkes kızları do dukları da lardan stanbul haremlerine gelmeye devam edecek. Müezzinin hüznü arkısı kı sabahlarının sessizli inde çınlamaya devam edecek, ama artık bizi uyandıramayacak!

LXI

Kedilerin ba ehri Ankara'ya yolculuk uzun süreden beri konu uluyordu.

Üstlerimden, orada elçili in müdahalesini gerektirecek herhangi bir olaya karı mamam ko uluyla izin alabildim (on günlük bir izin).

Kafile bulutsuz bir günde Üsküdar'da toplandı. Dervi Rıza Efendi, Dervi Mahmut Efendi ve stanbul'dan birçok dost katılıyordu bu yolculu a. Türk hanımları, u aklar ve bir sürü de yük vardı. Bu göz alıcı kervan güne in altında, büyük Üsküdar mezarlıklarının arasından geçen servili meydan boyunca ilerlemeye ba ladı. Semtin mezarlıklara özgü bir a ırlı ı vardı. Buradaki tepelerden stanbul'un görüntüsü e sizdi.

LXII

Da lar arasında ilerledikçe, kar yürüyü ümüzü daha da engeller oldu. Kediler ba ehrine iki haftadan önce ula mak imkânsız.

Üç günlük yürüyü ten sonra, yol arkada larıma veda etmeye karar verdim. Ahmed ve seçti imiz iki atla birlikte zmit ve znik'i ziyaret etmek için güneye yöneldik. Bunlar eski Hıristiyan ehirleri.

Yolculu un ilk bölümünden, lo ve vah i do a görüntüleri, serin çe meler, derin vadiler, ye il me eler, çiçek açmı taflan ve zakkumlar, muhte em bir kar havası hatırlıyorum.

Hanlarda, adı kötüye çıkmı bazı *hanelerde* yatıyoruz.

çlerinden en ilginç Mudurnu'daki. Mudurnu'ya gece varıyoruz. Toz duman içindeki eski bir hanın, çingeneler ve ayı oynatıcılarının birbiri üzerinde yattı ı birinci katına çıkıyoruz. Karanlık, insanın ba ını e erek yürümek zorunda kalaca ı kadar basık tavanlı, devasa

bir mekân burası. Bir yemek masası var, bir de içinde ne oldu u belirsiz nesnelere yüzü ü yo un bir sıvıyla dolu çorba kazanı. Kazan yere konuyor ve herkes çevresine ba da kurup oturuyor. Birkaç metre uzunlu undaki tek bir havlu elden ele dola ıyor ve herkes tarafından kullanılıyor.

Ahmed bu izbeli in pisli i içinde uyumaktansa, dışarıda so uktan ölmeyi tercih edeceğini söylüyor. Yine de bir saatin sonunda, yorgunluktan bitkin ve so uktan donmuş halde yatıyor ve derin bir uykuya dalıyoruz.

Sabah gün do madan kalkıyor, yola çıkmadan önce, rüzgâra ra men, bir çe menin temiz sularında tepeden tırna a yıkıyoruz.

LXIII

Bir sonraki ak am, gün batarken zmit'e varıyoruz. Pasaportlarımız [mürur tezkeresi] olmadığı ndan durduruluyoruz. Bazı pa alar merhamet gösterip sözümüze güveniyor ve bize birer pasaport hazırlıyorlar da uzun pazarlıklardan sonra karakolda sabahlamaktan kurtuluyoruz. Yine de atlarımıza el konuluyor, onlar kı lada geceliyorlar.

zmit hayran olunacak güzellikte bir körfezin kıyısında, büyük ve oldukça uygar bir Türk ehri. Çar ısı pazarı oldukça hareketli ve renkli. ehir sakinlerinin ak am sekizden sonra, yanlarında bir fener olsa bile sokakta dola maları yasak.

Bu ehirde geçirdi imiz sabahı, güzel mavi gökyü

zünde daha o mevsimde ısıtmaya başlamı güne iyle o ilkbahar sabahını gayet iyi hatırlıyorum. kimiz de güzel bir köy kahvaltısı yapmı , tazelenmi ve dinlenmi halde, tamamlanan kâ ıtlarımızla Orhan Camii'ne do ru tırmanmaya başlamı tık. Patıkaya benzeyen, kenarlarında yabani otların bitti i dar sokaklardan tırmanıyorduk. Çevremizde kelebekler uçu uyor, böcekler vızıldıyor, ku lar akımalarıyla ilkbaharın geldi ini haber veriyordu. Rüzgâr ılıktı. Eski, harap ve biçimsiz ah ap evlerin üzeri çiçek desenleri ve arabesk motiflerle süslenmi ti. Leylekler çatılara o kadar rahat yerle mi lerdi ki, kurdukları yuvalarla birçok pencerenin açılmasını engelliyorlardı.

Orhan Camii'nin bulundu u tepeden görünüm, ma vi sularıyla zmit Körfezi'ne, Asya'nın verimli ovalarına, Bursa'daki Olimpos'un büyük karlı doru una kadar uzanıyordu.

LXIV

zmit'ten Tav ancıl'a, Tav ancıl'dan Karamürsel'e geçtik. Yolumuzun ikinci kısmında ya mura yakalandık.

Karamürsel'den znik'e, karlı havada karanlık da lar arasından atla geçtik. Yanında di ten tırna a silahlı üç *zeybekte* birlikte bizi soymaya kalkı an smail adındaki bir haydut yüzünden de i ik heyecanlar ya adı ımız bir yol oldu. Beklenmedik bir anda *ba ibozuklarda* kar ıla mamız sayesinde olay tatlıya ba landı ve znik'e çamura bulanmı halde ula tık, izmit pa ası tarafından hazırlanan pasaportumu büyük bir güvenle gösterdim.

Hâlâ üphe uyandırıcı seviyede olan iveme ra men yetkili, tespihime ve kılık kıyafetime kandı. Artık tartı masız bir *efendi* olmu tum.

znik'de, Batı kiliselerinin en eskilerinin bile atası sayılabilecek Ayasofya da dahil olmak üzere, ilk Hıristiyan tapınakları bulunuyor. Oda arkada larımız yine ayı oynatıcıları.

Bursa ve Mudanya yoluyla dönmek istiyorduk. Paramız tükenmeye ba ladı ından Karamürsel'e döndük ve cebimizde kalan son kuru larla ö le yeme i yedik. Ba ba a verip ne yapaca ımızı tartı tık ve sonunda gömle imi çıkarıp satması için Ahmed'e verdim. Bu para geri dönü ümüzü kar ılamaya yetecekti. Böylece kalbimiz gibi cebimiz de hafiflemi halde dönü gemisine bindik.

istanbul'u yeniden görmek bizi ne elendirdi. Bu birkaç günde do anın görünümü epeyce de i mi ti. Evi min çatısında yeni bitkiler bitmi ti, kapımın önünde bir sürü yeni do mu köpek yavrusu ba rı ıyor ve kuyruk sallıyordu. Anneleri bizi büyük bir sevinçle kar ıladı.

LXV

Aziyade ak am geldi ve bana ne kadar endi elendi ini, benim için kaç kez "*Allah selamet versin Loti!*" dedi ini anlattı.

Ondan gelen her ey gibi buram buram gül suyu ko kan küçücük bir kutunun içinde, a ır bir ey getirmi ti bana. Elbisesinin içine büyük bir özenle sakladı ı bu gi zemli nesneyi verirken yüzü sevinçle ıldıyordu.

"Al Loti, *bu benden sana hediye*" dedi.

Üzerinde adı yazılı olan, dövme altından a ır bir yüzüktü bu.

Uzun süreden beri bana, üzerine kazınımı adını kendi ülkeme götürece im bir yüzük vermenin hayalini kuruyordu. Ama zavallı küçü ün parası yoktu. Büyük bir refah, sınırsız bir lüks içinde ya ıyordu, kontrolsüz sahip oldu u nakı lı ipek örtüler, yastıklar ve çe it çe it de erli e yayı alıp evime getirmedi mümkündü ama ona ancak çok küçük paralar veriliyordu. Bunu da hizmetçisi Emine'nin a zını sıkı tutması için harcıyordu ve biriktirdikleriyle bir yüzük satın alması oldukça güçtü. Kendine ait mücevherleri satmayı da dü ün mü tü ama bunları satılmak ya da takas edilmek üzere kuyumcuya göndermeye korkmu ve ba ka bir çare araması gerek mi ti. Bana getirdi i, Üsküdar'daki bir demirci tarafından dövülerek fazla düzgün olmayan, iri bir yüzük haline getirilen kendi mücevherleriydi.

ste i üzerine bu yüzü ü asla yanımdan ayırmayaca ima, hayatım boyunca ta ıyaca ima yemin ettim...

LXVI

I ıklı bir k ı sabahıydı. Do u'nun o tatlı k ı larından biriydi.

Bizden bir saat kadar önce Eyüp'ten ayrılıp, gri elbisesi içinde Halic'e inen Aziyade, efendisinin Mehmed Fatih'teki haremine gitmek üzere pembe bir elbiseyle tekrar geçiyordu Halic'i. Beyaz ba örtüsünün altında ne eliydi ve gülümsüyordu; ihtiyar Hatice de yanındaydı

ve ikisi de ön tarafı inciler ve yıldızlarla süslü kayı ın arka tarafına rahatça yerle mi ti.

Ahmed ve ben, çift kürekçili uzun bir kayı ın kırmızı minderleri üzerine uzanmı a a ı do ru iniyorduk.

istanbul sabahlarının en görkemli anydı, yeni do an güne in altında hâlâ pembeli ini koruyan saraylar ve camiler Halic'in durgun sularının derinliklerinden yansıyorlardı. *Karabataklar* balıkçı kayıklarının çevresinde muhte em numaralar yapıyor, sıçrayıp, so uk ma vi sularda ba önde kayboluyorlardı.

Rastlantı ya da *kayıçılarımızın* iste iyle yıldızlı kayıklarımız birbiri yanından o kadar yakın geçti ki, neredeyse küreklerimiz birbirine de iyordu. Kayıkçılarımız bu fırsatla birbirlerine her zamanki küfürlerini savurdular: "Köpek! Köpeko luköpek! Köpe in torunu!" Hatice kara a zının içinde ı ıldayan uzun beyaz di lerini göstererek gizlice gülümseme ihtiyacı hissetti.

Aziyade ise aksine bizim tarafımıza bakmadı bile.

Yalnızca karabatakların oyunlarıyla ilgili gibi görünüyordu: "*Ne eytan hayvan!*" dedi Hatice'ye.

LXVII

"Güzel mevsim bitti inde, kimbilir hangimiz hayatta kalacağız?"

Ne eli olun, keyifle dolun çünkü ilkbahar çabuk geçer, uzun sürmez.

Bülbülün arkısını dinleyin: İkbahar yaklaşıyor.

İkbahar her çalının arasına bir ne e be i i kurar.

Badem a açları gümü çiçeklerini yayar.

Ne eli olun, keyifle dolun çünkü ilkbahar çabuk geçer, uzun sürmez."

...Hâlâ bahar, badem a açları çiçek veriyor ve ben, her mevsimin beni gecenin daha da derinlerine sürükledi ini, her yıl uçuşuma daha da yakla tı ımı deh etle fark ediyorum. Nereye gidiyorum Tanrı'm? Sonrasında ne var?.. Ölüm erbetini içmek gerekti inde yanımda kim olacak?!

"Bu ne e ve haz mevsimidir. İkbahar geldi.

Benimle birlikte dua etme ey papaz, o i in zamanı ayrı."

[Eski bir Do u iirinden]

DÖRT
MANÉ, TÉCEL, FARES

istanbul, 19 Mart 1877

Yola çıkma emri yıldırım darbesi gibi gelmişti: *Deerho und Southampton*'a çağrılmı tı. Bu emri iptal ettirmek ve İstanbul'da kalı mı uzatmak için yeri gö ü inlettim. Bütün kapıları, hatta neredeyse açtırmayı baraca ım Osmanlı ordusunun kapısını bile çaldım.

Çok düzgün bir İngilizce ve kibar Türklere özgü mü-kemmel nezaketiyle Pa a, "Sevgili dostum, Müslümanlık'ı kabul etmeyi düşünüyor musunuz?" diye sordu.

"Hayır Ekselansları, Osmanlı uyru una girmek, adı-mı ve vatanımı deği tirmek benim için önemli değil ama resmi olarak Hıristiyan kalmayı tercih ederim" dedim.

"Güzel, böylesi daha iyi. salamiyet gerekli değildir. Biz din deği tirenleri sevmeyiz" diye cevap verdi pa a ve ekledi: "Sizi geçici hizmete alamayacağımızı söyle

mek isterim. Zaten hükümetiniz de buna karşı çıkacaktır ama ordumuza kesin olarak katılmak isterseniz kabul edebilirsiniz. Burada kalmak isteyip istemedi inizi iyi düşünün. İmdilik geminizle gitmek zorunda kalacağınızı sanıyorum çünkü imlemler için yeterli zaman yok. Bu durum böyle ciddi bir karar almadan önce uzun uzun düşünme imkânı verecektir size. İstediniz zaman geri dönersiniz. Ama yine de ısrar ederseniz hemen bu akşam dilekçenizi Yüce Sultan'a sunarım, cevabının olumlu olacağını sanıyorum."

"Ekselans, mümkünse hemen karar vermenizi isterim çünkü araya zaman girerse beni unutursunuz. Sizden yalnızca annemi görmeye gitmek için bir izin isteyeceğim" dedim.

Yine de bir saat izin rica ettim ve düşünmek için oradan ayrıldım.

Bu bir saat bana çok kısa geldi. Dakikalar saniyeler gibi uçuyor, düşüncelerim birbirini kovalıyordu.

Taksim sırtlarında, Pera ve Fındıklı arasında kalan eski Müslüman mahallesinin sokaklarında rasgele yürüyordum: Renkleri koyu gri, siyah ve kızıl kahve arasında deyim en eski ahşap evler arasındaydım. Kaldırımlar üzerinde Türk kadınları sarı terlikleriyle, yalnızca gözleri dışarıda kalacak biçimde kırmızı ya da turuncu, sırtıma imelimi ipeklere sarıncıma halde dolaşıyordu. Beyaz saray ve karanlık bahçeleriyle, mavi bulutlarla yarı örtülmüş Üsküdar ve Boğaziçi'nin üzerinde üç yüz metre yukarıdan süzülen ılık huzmeleri vardı.

Ülkeni terk etmek, adını değiştirmek, acil karar gerektiren bir gerçeklik haline geldiğinde düşünülüyor

den daha ciddi oluyordu. Oysa sonsuza kadar geçerli olacak bir karar için bir saatim vardı. Hayatım boyunca buraya çakılıp kaldı ımda da sevecek miydim stanbul'u? ngiltere'yi, Britanya'daki hayatın tekdüze sürükleni ini, öfkeli arkadaş ları, nankörleri, bütün bunları vicdan acısı ve pi manlık duymadan bırakıyordum. Büyük bir kriz içindeki bu ülkeye bir anda ba lanıyordum.

İkbaharda patlayacak sava hem bu ülkenin hem benim kaderimi belirleyecekti. Artık Yüzba ı Arif olacaktım. Majesteleri'nin donanmasında oldu undan daha çok izinim, sevdi imi görmeye, Brightbury'deki ya lı ıhlamura açlarının altında oturmaya gitmek için daha çok zamanım olacaktı.

Tanrı'm evet! Neden bir yüzba ı, bir Türk olup, sonsuza kadar onun yanında kalmayayım?..

Ve u kendinden geçi anını dü ündüm: Güzel bir günde, Yüzba ı üniformasıyla Eyüp'e dönmek ve ona bir daha gitmeyece im haberini vermek.

Bir saatin sonunda kesin kararımı verdim: Gitmek ve onu terk etmek içimi parçalıyordu. Beni sonsuza kadar Türkiye'ye ba layacak kesin bir "evet" cevabı vermek için pa anın yanına döndüm. Hemen o ak am dilekçemi Sultan'a sunmasını rica edecektim.

II

Pa a'nın kar ısına çıktı ımda, bacaklarımın titredi ini hissettim ve gözlerimin önünden bir bulut geçti.

"Size te ekkür ederim ekselans ama teklifinizi ka

bul etmiyorum. Yalnız lütfen beni unutmayınız, ngilte-re'ye vardı ımda, belki size yazarım..."

III

Gitmeden önce yapmam gerekenler vardı.

Hemen o ak am kapı kapı dola arak, Pera ziyaretlerimi yaptım, gerisini dü ünmeden veda kartları da ittim.

Bayram giysilerini giyinen Ahmed beni üç adım geriden takip ediyor, kaftanımı ta ıyordu.

"Ah aah Loti! Bizi terk ediyorsun, bunlar veda ziyaretleri, anladım ben. Ama bizi gerçekten seviyor, di erlerinden gerçekten sıkılıyorsan, di erlerinin geleneklerinin sana uygun olmadığı do ruysa, bırak onları. Bu çirkin kara giysileri ve bu komik apkayı bırak. Bizimle birlikte stanbul'a gel ve at ba ından bu insanları" dedi.

Ahmed'in bu sözleri üzerine birçok ki iyi ziyaret etmekten vazgeçtim.

IV

stanbul, 20 Mart 1877

Samuel ile son bir gezinti. Zamanımız sayılı. Acımasız zaman, sonsuza kadar ayrılacağımız son saatlerimizi de yiyip bitiriyor! Mart fırtınalarıyla dolu, gri ve so uk kı saatleri.

Ben İngiltere'ye do ru yola çıkmadan önce, Samuel'in vatanına gidecek gemiye binmesine karar vermi tik. Son bir dilek olarak, vapurunun kalkı düdü ünü i itene kadar üstü açık arabayla gezdirmemi istemi ti kendisini.

Hayatımda önemli bir yeri olan ve gelecekte beni İngiltere'de de izleyecek olan Ahmed'in acısı da git gide artıyordu. Üzüntüden hasta olmu tu. Zavalılı Samuel, kendisinin o zaafa yakın karmakarık sevgisiyle Mihan Ahmed'in duru ve karde çe sevgisi arasındaki uçurumu ve Samuel'in oralarda, sessiz çatımın altında yeti mesi imkânsız bir sıcak sera bitkisi oldu unu anlayamıyordu.

Arabacı dört nala sürdü ü atlarla, büyük bir gürültü içinde dola tırıyordu bizi. Samuel ona verdi im kürk kaftanıma pa alar gibi sarınmı tı. Güzel yüzü solgun ve hüznlüydü, İstanbul'un iki yanımızdan akan sokaklarına, otlar ve yosunların bitti i geni ve ıssız meydanlarına, devasa minarelerine, sıvaları dökülmü eski camilerine, gri gökyüzünün altında yükselen beyaz, eski ve İslam gibi yıpranmaya ba lamı anıtlarına hiç sesini çıkarmadan bakıyordu.

İstanbul bu son kı rüzgârının altında üzgün ve ölgündü, *müezzinler* ikindi ezanını okuyordu, gitme zamanı gelmi ti.

Zavalılı Samuel'imi gerçekten seviyordum. Bir çocukla konu ur gibi, yalnızca onu görmek için bile olsa Selanik'e geri dönece imi söyledim ama o beni bir daha göremeyece ini anlamı tı ve gözya ları kalbimi fena halde parçalıyordu.

Zavallı sevgili küçük Aziyade! Ona "Öbür gün gidiyorum" deme cesaretini bulamamı tım.

Ak am eve döndüm. Batan güne odamı güzel kızıl bir ııkla aydınlatıyordu. İkbahar havasıydı. Kahveciler yaz günleri gibi dı arıya yayılmı tı. Bütün kom u erkekler sokaklarda oturmı , beyaz çiçekler açan badem a açlarının altında nargilelerini içiyorlardı.

Ahmed gidece imi biliyordu. Her ikimiz de konuşurken çok dikkat ediyorduk ama Aziyade durumu sezmi ve sorularla dolu koca gözlerini üzerimize dikmi ti. Gece geldi inde, üzerimize ölüm sessizli i çöktü.

Türk saatine göre birde (saat yedi), Ahmed ters çevirip masa gibi kullandı ımız eski kasayı getirdi ve üzerine mütevazı yeme imizi koydu. (Yahudi zak'la yaptı ımız son i ler bizi parasız bırakmı tı.)

Ba ba a yedi imiz yemek her zamanki gibi ne eli geçti: Sefaletimizle dalga geçiyorduk: Türk halılarının üzerine kurulmu ipek ve altınlara bürünmü iki ki i, eski bir kasanın üzerinde kuru ekmek yiyorduk.

Aziyade de benim gibi oturmı tu ama onun payı elde meden duruyordu; gözlerini garip bir sabitlikle üzerime dikmi ti ve bu sessizli i bölmekten ikimiz de korkuyorduk.

"Anladım Loti" dedi. "Bu son kez de il mi?"

Ve tuttu u gözya ları kuru ekme in üzerine dökülme ye ba ladı.

"Hayır Aziyade, hayır sevgilim! Yarın da birlikteyiz, sana yemin ederim. Ama sonrasını bilmiyorum..."

Ahmed çorbanın gereksiz oldu unu gördü. Tek söz söylemeden eski kasayı, toprak kapları kaldırdı ve bizi karanlı ın içinde ba ba a bırakıp çekildi...

VI

Ertesi gün, a kla adım adım olu turdu umuz, her bir e - yanın anısı olan bu sevgili küçük evi da ıtma, parçalama günü gelmi ti.

Tuttu um iki *hamal* i e koyulmak için emirlerimi bekliyordu. Zaman kazanmak ve yıkımı geciktirmek için adamları ak am yeme ine yollamayı akıl ettim.

"Loti!" dedi Ahmed. "Neden odanın resmini yapmıyorsun? Yıllar sonra, ihtiyarlık günlerin geldi inde, bu resme bakar ve bizleri hatırlarsın."

Bu son saati Türkiye'deki odamın resmini yaparak geçirdim. Yıllar bu anıların güzelli ini silmekte güçlük çekecekti.

Aziyade geldi inde duvarları çıplak ve her eyi alt üst edilmi buldu. Bu sonun ba langıcıydı. Artık kasalar, paketler ve karga adan ba ka bir ey yoktu. Sevdi i bütün görüntüleri sonsuza kadar yok edilmi ti. Sedirleri kaplayan beyaz örtüler ve üzerinde yalın ayak yürüdü - ümüz halılar Yahudiler'e gitmi , her ey hüznü ve sefil bir görünüm almı tı.

Aziyade neredeyse ne eli bir edayla içeri girdi. Nasıl oldu unu bilmiyorum ama kendini toplamı tı. Yine de bombo odanın görüntüsüne dayanamadı ve gözya - larına bo uldu.

VII

Ölüm mahkûmlarının son iste inin yerine getirilmesi gibi, son gün istedi i her eyi yapma hakkı rica etmi ti benden.

"Bugün Loti, istedi im hiçbir eye hayır demeyeceksin. Aklıma esen her eyi yapaca ım. Hiçbir ey söylemeyecek, her eyi kabul edeceksin."

Ak am dokuzda Galata'dan kayıkla döndü ümde evde alı kın olmadı ım bir gürültü i ittim: arkılar ve garip bir müzik dı arılara ta ıyordu.

Kısa zaman önce yanan odada, bir toz yı ınının ortasında halka olunmu , ancak oynayanların bütün gücünü yitirmesiyle son bulan Türk danslarından biri oynanıyordu. Haliç'ten rasgele toplanmı Rum ya da Türk denizciler çılgınca dans ediyordu. Onlara rakı, mastika ve kahve ikram ediliyordu.

Evin müdavimlerinden Süleyman, ihtiyar Rıza, Dervi Hasan ve Dervi Mahmut bu gösteriyi a kınlıkla izliyorlardı.

Müzik odamdan geliyordu: Aziyade burada u kullakları sa ır eden makinelerden birinin, çanlar ve kuklalar e li inde tiz seslerle Türk danslarının ezgilerini çalan bir laternanın kolunu bizzat çeviriyordu.

Aziyade örtülü de ildi ve dansçılar aralık kapıdan

yüzünü görebiliyorlardı. Bu durum hem bütün âdetlere hem de en basit ihtiyat kurallarına aykırıydı. Kutsal Eyüp semtinde ne böyle bir sahne ne de böyle bir skandal görülmü tü ve e er Ahmed, onun bir Ermeni kadını oldu unu söylemese, çoktan mahvolmu tu.

Bir kö eye oturan Ahmed her eye boyun e mi , olan biteni izliyordu. Durum hem komik hem iç burkucuydu. Gülmek istedim ama Aziyade'nin bakı ları kalbimi sıkı tırdı. Haremlerin lo lu undan anasız babasız bü-yüyen zavallı küçük kızların her türlü garip fikri ba ı lanmalıydı: Onların hareketleri Hıristiyan kadınlarının kurallarıyla yargılanamazdı.

Laternanın manivelasını deli gibi çeviriyor ve bu büyük aletten dengesiz sesler çıkarıyordu.

Türk müzi ini "*yırtıcı bir ne e nöbeti*" olarak tanımlayanlar vardı. O ak am, bu paradoksal tanımını anlayarak hayran oldum.

Az sonra yaptıklarından, yarattı ı gürültü patırtıdan rahatsız olan ve kendini bir dolu erke in önünde örtüsüz bulunca utanan Aziyade, evin kalan tek mobilyası olan geni bir divana oturdu ve laterna çalgıcısına i e devam etmesini emrederek, di erleri gibi kendisine de bir sigara ve kahve verilmesini rica etti.

VIII

Alı ılmı renk ve biçim tekrarlanarak, Aziyade'ye bakır aya a yerle tirilmi , bir yumurtanın yakla ık bir buçuk ka-tı büyüklü ünde mavi bir fincanda Türk kahvesi getirildi.

Daha sakin görünüyor ve gülümseyerek bana bakıyordu. Berrak ve hüzünlü gözleri bu kalabalık ve tantana için benden özür diliyordu. Aptallık yaptığının farkına varan ama sevildiğini bilen bir çocuk gibi, her türlü sözcükten çok daha çekici ve çok daha inandırıcı olan gözleriyle bakanı lanma diliyordu.

Bu gece için onu çok daha güzel kılan bir kılığa girmişti. Giysilerindeki Doğu zenginliği evimizin bu yeni üzücü ve sefil görüntüsüyle karışıklık oluyordu. Günümüz Türk kadınlarının unutmaya yüz tuttuğu uzun etekli bir ceket giymişti. Eflatun ipekten ceketinin üstü pembe güllerle süslüydü. Sarı ipekten bir pantolon, yaldızlı terlikler içindeki küçük ayaklarının bileklerine kadar iniyordu. Lame Bursa bezinden gömleği, gülsuyu kokan amber rengi dolgun kollarını açıkta bırakıyordu. Esmer saçları sekiz parça halinde örülmüştü. Bu örgüler o kadar kalındı ki, içlerinden ikisi Parisli zarif bir kadının mutlu olması için yeterli olurdu. Uçlarında sarı kurdeler ve Ermeni kadınlarının kullandığı altın tellerle bakanı saçları divanın üzerine yayılmıştı. Çok daha kısa ve daha asi bir saç kütleleri, sıcak ve yaldızlı bir solgunluktaki dolgun yanakları çevresinde bir hale oluyordu. Göz kapaklarının çevresi daha koyu amber renkleriyle çevrelenmişti ve birbirine zaten çok yakın olan kolları, o gece derin bir acı ifadesiyle birleşmişti.

Gözlerini yere indirmişti ve gözkapaklarının altında, suya yelkeni gözlerinin yere çakılı olduğunu anlayabiliyordu. Dillerini sıkıyordu ve kırmızı dudakları onda görmeye alışkın olduğu umutlu sinirli kasılmayla aralanmıştı. Bir kadını çirkinle tirebilecek bu hareket onu daha da çekici

kılıyordu. Bu durum ne kadar endi eli ya da acı dolu oldu unu gösteriyor ve iki küçük inci sırasına benzeyen di lerini aç a çıkarıyordu, insan bu inci tanelerini, bu kasılmı kırmızı dudakları ve olgun bir kirazın etinden yapılmı a benzeyen di etlerini öpmek için ruhunu satabilirdi.

Metresime hayranlıkla bakıyordum. Bu son saatte sevdi imin çizgilerini belle ime kazımaya çalı ıyordum. Müzi in kulakları yırtan gürültüsü, kokulu nargile dumanı yava yava sarho lu a neden oluyordu. Geçmi in silinmesi ve hayattaki kötü anların unutulması anlamına gelen Do u'ya özgü hafif sarho luk yayılıyordu.

Ve u çılgın dü aklımı çeliyordu: Her eyi unutmak ve büyü bozulana ya da ölümün so uklu u gelene kadar onun yanında kalmak...

IX

Gürültü patırtının ortasında porselenin belli belirsiz kırılma sesi duruldu: Aziyade hareketsiz kalakalmı tı; elinde sıktı ı fincanı kırmı tı, parçalar yere dökülüyordu.

Hasar fazla de ildi, yo un kahve parmaklarını kirleterek yere döküldü. Kimse kazanın farkına varmı görünmedi.

Bununla birlikte yerdeki leke büyümeye devam ediyordu. Aziyade'nin kapalı elinden koyu renkli bir sıvı önce damla damla, sonra ince siyah bir sicim gibi dökülmeye devam ediyordu. Bir fener odayı ancak aydınlatıyordu. Bakmak için yakla tım: Yanı ba nda bir kan gölü

olu mu tu. Kırılan porselenin bir parçası korkunç bir biçimde etine gömülmü , kemi e kadar inen derin bir kesik olu mu tu.

Sevdi imin kanı, durdurmanın bir yolunu bulamadı ımızdan yarım saat kadar aktı durdu.

Kanla kıpkırmızı olmu taslar ta ıyıp duruyorlardı. Yaranın üzerine bastırarak elini so uk suyun içinde bekletiyorlardı: Hiçbir ey kanı durduramıyordu ve ölü bir genç kız gibi bembeyaz kesilen Aziyade gözlerini kapamı , oldu u yere yı ılıp kalmı tı.

Ahmed ko up ihtiyar büyücü kadını uyandırmı , kadın bitkiler ve küllerle nihayet durdurmu tu kanı.

Kolu bütün gece dik tutmamızı söyleyen ihtiyar otuz kuru ücret istemi , yara üzerinde bazı i aretler yaparak gözden kaybolmu tu.

Sonrasında bütün bu insanları göndermek ve hasta çocu u yatırmak gerekti. Bir mermer heykel kadar so uktu, büsbütün kendinden geçmi ti.

Gece ikimiz için de uykusuz geçti.

Acı çekti ini hissediyordum. Bütün beden, acıyla kasılıyordu. Yaralı kolunu dik tutmak gerekiyordu, korkunç ihtiyarın önerisi böyleydi, üstelik bu halde daha az acı çekiyordu. Ate basan bu çıplak kolunu ben havada tutuyordum, bütün hücreleri kasılıyor ve titriyordu, bunların a zı açık duran derin yaraya kadar ula tıklarını hissediyordum. Kemi e kadar kesilen onun de il benim etimmi gibi acı hissediyordum.

Ay çıplak duvarları, çıplak zemini, bo odayı aydınlatıyordu. Olmayan mobilyalar, ipek örtüleri çıkarılmı kaba zeminli masalar, sefalet, so uk ve yalnızlık duygu

su uyandırıyordu. Fransa'da oldu u gibi Türkiye'de de ölüm habercisi olarak kabul edilen ulumaları i itiliyordu köpeklerin. Rüzgâr kapımızda ıslık çalıyor, ölmekte olan bir ihtiyar gibi belli belirsiz inliyordu.

Onun umutsuzlu u bana acı veriyordu. Umutsuzlu u öylesine derin, öylesine kabullenilmi ti ki, kar ısındaki ta olsa yumu atırdı. Ben onun her eyiydim, hayatta tek sevdi i bendim ve ben de onu bir daha dönmemek üzere terk ediyordum.

"Parma ımı keserek sana sıkıntı verdi im için affet beni Loti!" diyordu. "Uyumanı engelliyorum. Ama uyu Loti, varlı ım sona erdi ine göre, acı çekmem de önemli de il artık."

"Dinle Aziyade, sevgilim, geri gelmemi ister misin?" diye sordum.

X

Az sonra ikimiz de yata ın kenarına oturmu tuk, yaralı kolunu ve bitkin ba ını tutmaya devam ediyor, Müslü manlar'a özgü büyük yeminlerle geri dönece ime söz veriyordum.

"Evlenirsen Loti, önemli de il. Artık metresin de il, kızkarde in olurum. Evlen Loti, bu tali bir ey! Ben senin ruhunu seviyorum. Allah'tan tek dile im seni görebilmek. Bundan sonra yine mutlu olaca ım. Yalnızca seni beklemek için ya ayaca ım. Böylece Aziyade için her ey bitmemi olacak" dedi.

Sonra tatlı bir uykuya daldı. Gün do maya ba la

mı tı ve onu her zamanki gibi, gün do madan önce, huzurlu bir uykunun ortasında bıraktım.

XI

23 Mart

Gemiye gittim ve alelacele geri döndüm. Gidi geli im üç saat sürdü. Aziyade'ye yola çıkı ımın iki gün ertelendi ini haber verdim.

Varolu un son günleri olarak ya anacaksa ve sonunda ölecekmi gibi haz almaya çalı ılacaksa iki gün çok azdı.

Gidi haberim yayılmı tı ve stanbul'daki kom ula rımdan birço u veda ziyaretine geldi. Bu ziyaretler sırasında Aziyade, Samuel'in odasına kapanıyordu. A ladı nı i itiyordum. Ziyaretçiler de bir eyler i itmi ti ama bir kadının sık sık bu evde kaldı ı haberi yayılmı tı ve hiç sözü edilmeden kabul görmü tü. Zaten Ahmed bir gece önce onun bir Ermeni kadını oldu unu açıklamı tı ve bir Müslüman tarafından verilen bu güvence onun kurtulu u olmu tu.

Dervi Hasan Efendi, "Sizin yer yarılıp içine gireceğinizi ya da sihirli bir de nek darbesiyle ortadan kaybolacağınızı dü ünümü tük hep. Gitmeden önce bize Arif ya da Loti, kim oldu unuzu ve burada aramızda ne yapmaya geldi inizi söyleyecek misiniz?"

Hasan Efendi iyi niyetliydi. O ve arkadaş ları kim oldu umu bilmeyi gerçekten istemi ama ö renememi ler

di çünkü beni rahatsız etmek istememi lerdı. Türkiye'ye Fransız polisının üç saat içinde kimli inizi ortaya çıkaran komiserleri ithal edilmemi ti henüz, insan kimli ini kimseye açıklamadan, huzur içinde ya amakta özgürdü burada.

Hasan Efendi'ye adımı ve i imi açıkladım ve birbirimize yazmak konusunda sözle tik.

Aziyade saatlerce a lamı tı ama gözya ları daha az acılıydı. Beni yeniden görme fikrine alı maya ba lamı tı ve bu durum daha sakin durmasına olanak sa lıyordu. "Geri döndü ün zaman" demeye ba lamı tı.

"Dönüp dönmeyece ini bilmiyorum Loti, bunu ancak Allah bilir! Ama her gün, '*Allah selamet versin Loti!*' diye dua edece im. Sonuçta Allah ne derse o olur" diyor ve daha ciddi bir edayla devam ediyordu: "Ama bir yıl nasıl beklerim ben Loti? Seni bir gün, hatta bir saat bile görmemeye dayanamazken, bir yıl nasıl geçer. Senin nöbette oldu un günler, *Deerhound'u* uzaktan da olsa görebilmek için, Taksim sırtlarında dola tı ımı ya da Behice Annem'in evinde kaldı ımı bilmezsin sen Loti. Görüyor-sun olacak i de il Loti, sen dönsen bile Aziyade ölmü olacak..."

XII

Ahmed, Aziyade'nin mektuplarını bana ula tırma ve benimkileri Hatice aracılı ıyla ona iletme i ini üstlenecekti. Bunun için üzerinde adresinin yazılı oldu u birçok zarf hazırlanması gerekiyordu.

Oysa ne Ahmed ne de ailesinden biri yazmayı biliyordu. Aziyade de postaya verilemeyecek kadar kötü yazıyordu. Üçümüz birlikte, Do ulu kılıklara bürünüp bir arzuhalcinin çadırına gittik.

Ahmed'in adresi çok zordu, sekiz satır tutuyordu:

"Yedikule'de, Arabacılar Mahallesi'ne çıkan yol üzerinde, caminin yanında oturan brahim o lu Ahmed'e. Tütüncüden sonra üçüncü ev. Yanında ilaç satan ihtiyar bir Ermeni kadın ve kar ısında bir Dervi vardır."

Aziyade de kendi parasıyla be kuru a sekiz benzer zarf yazdırdı, sonra sıra bunları kullanaca ıma yemin etmeme gelmi ti.

Ya larla dolan gözlerini ya ma ının altına sakladı: Bu yemin onu rahatlatmamı tı. Tek ba ına yola çıkan bir kâ it o kadar uzaktan kendisine nasıl ula abilirdi? Üstelik "Aziyade çok geçmeden sonsuza kadar unutulacak!" diyordu.

XIII

Ak am kayıkla Haliç'ten yukarı çıkıyorduk. stanbul'da güpegündüz bu kadar uzun dola tı ımız olmamı tı daha önce. Onun için her ey bitmi ve kimse umurunda de ilmi gibi hiç ihtiyat göstermiyordu.

Unkapanı iskelesinden bir kayı a binmi tik. Gün batıyor, güne fırtına habercisi bir gökyüzünün ardında yok oluyordu.

Bu kadar sıkıntılı, bu kadar karanlık bir gökyüzü Avrupa'da nadir görülürdü. Kuzeyde, büyük Afrika fir

tınalarını haber veren, tufan görünümlü, korkunç bulutlardan biri vardı.

Aziyade'ye, "Bak! Kaybetti im erkek karde imle bir yıl ya adı im kara adamlar ülkesinde her ak am i te bu gökyüzünü görüyordum" dedim.

Aksi yönde stanbul, sivri tepeleriyle, parıltılı ve koyu renkli bir sarı zemin üzerinde beliriyordu. Bu ı ık garipti, neredeyse yaşlıydı.

Birden Halic'in üzerinden ürkütücü bir rüzgâr yükseldi, karanlık basıyordu ve biz so uktan titriyorduk.

Aziyade'nin kocaman gözleri benimkilere dikilmi - ti. Garip bir biçimde daha derinlere bakıyor gibiydi. Göz bebekleri ak am ı ı ıyla geni lemi ve ruhumun derinliklerini okuyordu sanki. Bu bakı ını hiç görmemi tim. Üzerimde anlayamadı ım bir etki yaratmı tı. Sanki içimdeki en gizli noktalara ula ıyor ve ne terle her yerimi yarıp inceliyordu. Bakı ları bu son saatte u önemli soruları soruyordu: "Bu kadar sevdi im sen kimsin? Herhangi bir metres gibi kısa sürede unutulacak mıyım, yoksa beni seviyor musun? Bana do ru mu söyledin, geri dönecek misin?"

Gözlerimi kapadı ımda hâlâ bu bakı ı, ya ma ın kıvrımları altında ancak belli olan bu beyaz ba ı ve arkasında, fırtınalı gökyüzü üzerinde çizilen stanbul siluetini görebiliyorum...

XIV

Bir kez daha oraya, Eyüp'ün ertesini gün göremeyece im o küçük meydanına yana tık.

Evimize birlikte son bir kez göz atmak istemi tik.

Giri kasalar ve paketlerle doluydu ve çoktan gece çökmü tü. Ahmed bir kö ede eski bir fener buldu ve üzüntü içinde eski bo odamızda dola tırdı. Gitmekte acele ediyordum: Aziyade'nin elini tuttum ve dı arı sürükledim.

Gökyüzü hâlâ karanlıktı, tufan geliyor gibiydi. Aslında kapkara olan evler ve kaldırımlar bu gökyüzü altında aydınlık görünüyordu. Sokak ıssızdı ve her eyi titreten sert rüzgârla süpürülüyordu. İki Türk kadın bir kapının e i ine sı nmı , merakla bizi inceliyordu. Bir daha gelemeyece im bu eve, biraz olsun mutluluk buldu um bu yeryüzü parçasına son bir bakı atmak için arkama döndüm...

XV

Yeniden kayı a binmek için küçük cami meydanını geçiyoruz. Kayık bizi önce Galata'ya, ardından Tophane, Fındıklı'ya geçece imiz Azapkapı'ya götürüyor. *Deerhound'a* buradan binece im.

Aziyade beni yolcu etmek istedi. Sakin duraca ına yemin etti. Bu son saatte beklenmedik bir sakinlik içinde.

Galata'nın bütün o kalabalı ı içinden geçiyoruz. Bu

Avrupa mahallelerinde birlikte dola tı ımıızı gören ol-
mamı tı. "Madamları" bizi selamlamak için kapısının
önünde. Ba ı örtülü bu genç kadının varlı ı uzun süredir
merak etti i bilmecenin cevabını vermi gibi görünüyor.

Tophane'ye geçiyor, Salıpazarı'nın sessiz mahal-
lelerine, büyük haremlerin bulundu u geni caddelerine
dalıyoruz.

te sonunda birbirimize veda etmek zorunda ol-
du umuz Fındıklı.

Ahmed'in ayarladı ı bir araba burada Aziyade'yi
evine götürmek üzere bekliyor.

Fındıklı hâlâ stanbul'un ayrı bir ucunda gibi
görünen, eski Türkiye'nin bir parçası. Deniz kıyısındaki
kaldırım ta ı dö eli küçük meydan, dervi mezarlarıyla
ve ulemanın lo barınaklarıyla çevrili, altın hilalli eski
cami.

Fırtına dindi, hava aydınlık, uzaklardan gecenin
sessizli ini bölen köpek seslerinden ba ka bir ey
i itilmiyor.

Deerhound'da düdük, saat sekizi, gitmem gereken
saati çalıyor. Bir düdük sesi bir kayı ın beni almak üzere
yola çıktı ını bildiriyor. te koyu bir kütle gemiden ay-
rılıyor ve yava yava bize do ru yakla ıyor. te
vedaların hüznü, kar ı konulamaz saati!

Dudaklarını ve ellerini öpüyorum. Elleri hafif tit-
riyor. Bu bir yana, benim kadar sakin görünüyor, bedeni
buz gibi.

Kayık geldi: O ve Ahmed caminin karanlık bir
kö esine çekiliyor, gidiyorum ve onları gözden kay-
bediyorum!

Bir an sonra, sevdi imi benden sonsuza kadar uzakla tıran arabanın hızla hareket etti ini i itiyorum!.. Sevdinin mezarına dü en topra ın sesi gibi korkunç bir gürültü.

Artık kesin olarak bitti! Yemin etti im gibi bir gün dönsem bile, yıllar bütün bunların üzerine küllerini savurmu ya da bir ba ka kadınla evlenerek aramıza bir uçurum açmı olaca ım ve o artık bana ait olmayacak.

Arabasının arkasından ko mak, sevdi imi kollanma almak, birbirimizi ruhumuzun bütün gücüyle sevmeye devam etti imiz sürece ve ölüm bizi ayırana kadar kollarımla sarmak için delice bir iste e kapılıyorum.

XVI

24 Mart

Ya murlu bir Mart sabahı, ihtiyar bir Yahudi, Arifin evinin e yasını ta ıyıp götürüyor. Ahmed yapılan i leri üzgün bakı larla izliyor.

Sabah erkenden kapılarının önüne çıkan kom ular, "Ahmed, efendin nereye gidiyor?" diye soruyorlar.

"Bilmiyorum" diye cevap Veriyor Ahmed.

Islak kasalar, ya mura batmı paketler bir kayı a yükleniyor ve Haliç'ten bilinmeyen bir yere do ru yola çıkıyor.

te Arifin sonu. Böylece bir adamın varlı ı sona eriyor.

Bu Do u dü ü sona erdi. Varlı ımın bu dönemi, üphesiz büyüğü olan son dönemi geri dönü süz olarak geçmi te kaldı ve belki de zaman anılarını bile silip süpürecek.

XVII

Ahmed bagajların yanında gemiye kadar geldi inde, yirmi dört saatlik yeni bir ertelemenin haberini verdim. Marmara tarafından bir fırtına geliyordu.

"Hadi gidip stanbul'da dola alım!" dedim. "Ölüm-den sonra yapılmı bir gezinti gibi olacak. Ama o... Onu bir daha göremeyece im!"

Avrupalı giysilerimi "*Madamları'nın* evinde bıraktım. Arif Efendi son bir kez daha ortaya çıkıp, elinde tespihi, ciddi tavırları ve kendini önemseyen ve sadakatle ibadete giden iyi Müslümanlar'ın dik duru larıyla köprüleri geçti. Ahmed en güzel giysilerini giymi halde yanımda yürüyordu. Bu son günün programını bizzat yapmak istemi ti ve imdi sessiz bir yas halindeydi.

XVIII

Eski istanbul'un bütün tanıdık kö elerinde dola tıktan, çok sayıda nargile içtikten ve bütün camilere u radıktan sonra, ak am Eyüp'e, bir kez daha, yakında anısı bile silinecek, evi barkı olmayan bir yabancı oldu um mekâna geri döndük.

Süleyman'ın kahvesine girişim bir sansasyon yarattı: Beni ortadan kaybolacak, bir daha asla görmeyecekleri biri olarak kabul etmişlerdi.

Bu akşam kahvede kalabalık ve kozmopolit bir topluluk vardı. Birçok tanımadık, nereden geldiği belli olmayan insan bir aradaydı. Mucizeler sarayından fırlamış bir topluluk gibiydi.

Bu sırada Ahmed benim için bir veda kutlaması düzenledi ve bir çalgıcı grubu çağırdı: ki tulumlu flauta, bir org ve bir tef.

Hiçbir şeyi kırmayacaklarına ve kan dökmeye üni görmeyeceğine yemin etmeleri üzerine ben de hazırlıklara katıldım.

O akşam kendimizi unutacak kadar sarho olacağız. Ben kendi hesabıma, ötesini istemiyordum zaten.

Nargilem ve bir çocuğun her on beş dakikada bir tazelemekle görevlendirildiği Türk kahvesi fincanım getirildi. Ahmed yakaladığının elinden tutarak bir halka oldu turdu ve herkes dans etmeye başladı.

Fener ışıklarının loş ışığında, tuhaf yüzlü adamlardan oluşan uzun bir zincir önümde kıvrılmaya başladı. Kulakları sağır eden bir müzik, içinde bulunduğumuz eski yapının döşemelerini sarsıyordu. Simsiyah duvarlara asılmış bakır eymalar titriyor ve metalik sesler çıkarıyordu. Flavtalar tiz seslerle inliyor ve *yırtıcı bir neşe* ta-kınlıkla yayılıyordu.

Yaklaşık bir saatin sonunda, herkes harekettten ve gürültüden sarho haldeydi. E lence kıvamına gelmişti.

Bir duman bulutunun ardından kendimi bile görmiyordum. Başım garip ve tutarsız düncelerle dolup

ta ıyordu. Bitkin ve nefes nefese gruplar karanlı m içinde tekrar tekrar önümden geçiyordu. Dans aralıksız devam ediyordu ve Ahmed her turda elindeki bir barda ı kırıyordu.

Kırılan bardaklar teker teker yere dü üyor ve dans edenlerin ayakları altında parçalanıyordu. Ahmed'in derin kesimler içindeki elleri zemini kana boyuyordu...

Türkler'in acılarına gürültü ve kan gerekiyordu bel li ki.

Kutlamadan sıkılmı , Ahmed'in gelecekte bu tür aptallıklar yapması ve sözlerini tutmakta pek ciddi olmaması konusunda endi eye dü mü tüm.

Çıkmak için aya a kalktım. Ahmed anladı ve sessizce arkamdan geldi. Dı arıdaki so uk hava sakinle - memizi ve kendimize gelmemizi sa ladı.

Ahmet, "Loti, nereye gidiyorsun?" dedi.

"Gemiye" diye cevap verdim. "Artık seni tanıyamıyorum. Ben de sana verdi im sözleri, bu ak am senin tuttu un kadar tutaca ım. Beni bir daha görmeyeceksin."

Biraz ilerideki bir kayıkçıyla Galata'ya geçmek konusunda pazarlık etmeye gittim.

Ahmet, "Loti affet beni. Karde ini böyle bırakamazsın" dedi ve a layarak yalvarmaya ba ladı.

Ben de onu böyle bırakmak istemiyordum ama bir cezayla ö üdü hak etti ini dü ünüyordum ve yumu a madım.

Sonunda kan içindeki elleriyle beni tutmaya çalı tı ve umutsuzca asıldı. Onu iddetle ittim, bir odun yı mına do ru fırlattım. Odunlar gürültüyle devrildi. Oradan

geçmekte olan *ba ıbozuklar* bizi serseri sanıp bir fenerle yakla tılar.

ehir dı ında ıssız bir noktada, stanbul surlarından uzakta, bir suyun kenarındaydık ve kıpkırmızı eller pek iyi görünmüyordu.

"Bir ey olmadı, yalnızca bu delikanlı fazla içti, ben de onu evine götürüyorum" dedim.

Sonra Ahmed'i elinden tuttum ve kızkarde i Erik naz'ın evine götürdüm. Eriknaz, Ahmed'in ellerine pansuman yaptıktan sonra uzun bir nutuk çekti ve yatmaya gönderdi.

XIX

26 Mart

Bir gün daha. Gidi imiz son kez erteleniyor.

Bir gün daha. "*Madamları*"nda bir kere daha kılık de i tirip istanbul'a dönüyorum.

Fırtına havası var, hava aydınlık ve yumu ak. Sultan Selim soka ının Ma rip üslubu kemerlerinin altında iki saat kadar nargile içiyoruz. Zaman içinde biçimleri bozulan beyaz sütunlar, türbeler ve mezar sıralarının arasında uzanıyor. A aç dalları, kırmızı çiçekler gri duvarların üzerinden ta ıyor. Dört bir yanda taze ye il bitkiler kutsal eski mermerlerin üzerinden ko uyor.

Bu ülkeyi seviyorum. Bütün bu ayrıntılar ho uma gidiyor. Seviyorum çünkü bu onun ülkesi ve o bana varlı ıyla can verdi; hemen uracıkta, yukarıda ve yine de onu bir daha göremeyece im.

Gün batımı bizi Fatih Camii'nin önünde, bir zamanlar uzun saatler geçirdi imiz bankın üzerinde yakalıyor. Uçsuz bucaksız meydanın ırasına burasına yayılmış Müslüman gruplar sohbet ederek tütün içiyor ve bir ilkbahar akşamının güzelliklerini arıyor arıyor içine çekiyor.

Gökyüzü dingin ve bulutsuz. Burayı seviyorum, Doğu hayatını seviyorum. Bunun bittiğini ve gitmek üzere olduğunu düşünmekte zorlanıyorum.

Biraz uzaktaki eski siyah kapıya ve sonu karanlıktan gözükmeyen ıssız sokağa bakıyorum. O, orada oturuyor, birkaç adım ilerlesem evini göreceğim.

Ahmed bakılarımı takip ediyor ve endişeyle beni inceliyor: Ne düşünüyümlü ve ne yapmak istediğimi tahmin etti.

"Ah Loti! Onu seviyorsan merhamet et! Ona veda ettin. Artık bırak onu!"

Ama onu görme isteğime engel olamıyordum.

Ahmed gözyaşları içinde mantıklı ve sadıduyulu olmam için yalvarıyor: Ya lı efendisi Abeddin orada ve onu görmek için yapacağım her türlü girişim akıldır olacaktır.

"Zaten çıksa bile, onu götüreceğ evin yok. İstanbul'da seni ve bir bacasının karısını arılayacak kimi bulacaksın? Seni görürse ya da öteki kadınlar orada olduğunu söylerse, çılığına dönüp mahvolacak ve yarın onu sokakta bırakacaksın. Senin için hava hoş, sen gideceksin, ama Loti, bunu yaparsan, senden nefret ederim ve kalpsizsin demektir."

Ahmed balarını ediyor ve istemediğini bir konuda belirttiğimi her zaman yaptığını gibi ayağını yere vurmaya başlıyor.

Onu öylece bırakıyorum ve büyük kapıya yöneliyorum.

Gözlerimi lo ve ıssız soka a dikerek bir dire e dayanıyorum: Ölü bir ehri bir soka ı sanki.

Tek bir aralık pencere, tek bir insan, tek bir ses yok. Yalnızca sokak ta larının arasından büyüyen otlar ve kenarda iki köpek iskeleti...

Aristokrat bir mahalle burası: Koyu renkli ah aptan yapılma eski evler büyük bir servet gizliyor; kapalı balkonlar, hüzünlü soka a ta an fazlasıyla çıkık cumbalar, demir parmaklılar arkasında, üzerinde eski zaman sanatçılarının a açlar ve ku lar resmettikleri di budak dallarından ince kafesler var. stanbul'un bütün pencereleri bu ekilde resimlerle süslü ve kapalı.

Do u ehirlerinde, içerideki hayat dı arıdan tahmin edilir. Gelip geçenler, pencerelerin aralı ndan genç ya da ya lı, çirkin ya da zarif insan ba ları görürler.

Bir Türk evinin içine kimse göz atamaz. Bir ziyaretçinin içeri girmesi için kapı açılıyorsa bile, yalnızca aralanır, arkasında duran ki i hemen kapatıverir. çerisi asla tahmin edilemez.

lerideki koyu kırmızı büyük ev Aziyade'nin evi. Kapısının üzerinde tamamı kurtların kemirdi i bir ah aptan yapılma bir güne , bir yıldız ve bir hilal duruyor. Cumbaların kafeslerini süsleyen resimlerde sarı kelebeklerle karı mı mavi laleler görünüyor. çeride canlı bir varlı ın bulundu una i aret edecek tek bir hareket yok. Bir Türk evinin pencerelerinden birinin size bakıp bakmadı ını asla bilemezsiniz.

Arkamda, yukarıda, büyük meydan batan güne le yaldızlı. Burada, sokakta her ey çoktan gölgede kalmı .

Bir duvarın dibine sı inıp bu eve bakmaya ba -
lıyorum. Kalbim delice çarpıyor.

Selanik'teki evin parmaklıkların arkasından, onu
ilk gördü üm günü hatırlıyorum. Artık ne istedi imi ya
da buraya ne aramaya geldi imi bilmiyorum. Di er ka-
dınların bana gülmesinden korkuyorum, komik duruma
dü mekten ve özellikle de onu kaybetmekten korkuyo-
rum...

XX

Mehmed Fatih Meydanı'na geri döndü ümde güne bü-
yük camiyi, Arap üslubu kapılarını ve devasa minareleri
altın rengine boyamı tı. Ak am namazından çıkan ule-
malar e ikte, güne ı ı nın ortasında büyük merdivenler
üzerinde öylece duruyorlardı. Onlara do ru ko an kala-
balık çevrelerini sarıyordu. Grubun ortasında, hayranlık
uyandıracak güzellikte mistik bir ba ı bulunan genç bir
adam gökyüzünü gösteriyordu. Güzel alnını ulemalara
özgü beyaz sarık çevreliyordu. Yüzü solgun, sakalı ve bü-
yük gözleri abanoz kadar karaydı.

Yukarıda görünmeyen bir noktayı gösteriyor, mavi
gökyüzüne esrimeyle bakarak, "i te Allah! Hepiniz ba-
kın! *Allah'ı* görüyorum! Yaradan'ı görüyorum!" diyordu.

Orada bulunan halk gibi, Ahmed ve ben de *Allah'ı*
gören ulemanın yanına ko tuk.

XXI

Ne yazık ki biz bir şey göremedik! Oysa çok ihtiyacımız vardı. O sırada böyle ilahi bir görüntü, gökyüzünden gelecek tek bir işaret, olağanüstü herhangi bir belirti için canımı verebilirdim.

Ahmed, "Yalan söylüyor. Daha önce *Allah'* gören olmuş mu?" diyordu.

Ulemadan zzzet, "Ah! Siz misiniz Lotî? Siz de mi *Allah'* görmek istiyorsunuz?" diye sordu ve gülümseyerek devam etti: "*Allah* kâfirlere görünmez."

Derviler, "Bu adam deli" dediler ve hayaller gören adam odasına götürüldü.

Ahmed beni Marmara'ya bakan bir sırta, olabildiince uzağa sürüklemek için bu karga adan yararlanmıttı. Gece çöktü ve bizi yarı yarıya yolunu kaybetmiş halde yakaladı.

XXII

Sultan Selim Sokağı'nın sundurmaları altında akşam yemeği yiyoruz, İstanbul için vakit geç. Türkler günele birlikte yatıyor.

Tertemiz gökyüzünde yıldızlar birbiri ardına yanıyor, ay geniş ve ıssız sokağı, Arap üslubu kemerleri ve eski mezarları aydınlatıyor. Uzaklarda hâlâ açık olan bir kahvehane gri kaldırım taşlarının üzerine kırmızı bir ışık yansıtıyor, nadiren insan geçiyor ve geçenler de ellerinde fenerlerle dolaıyor, etrafa yayılan türbelerden küçük

hüzünlü ı ıklar sızıyor. Alı tı ım bu manzaraları son kez görüyorum.Yarın, aynı saatte bu ülkeden çok uzaklarda olaca ım.

Bu ak amki programı belirleme iznini koparan Ah med, "Unkapanı'na kadar inece iz. Balat'a kadar ata bi necek, oradan kayıkla Piripa a'ya geçecek, Eriknaz'da kalaca ız. Bizi bekliyor" dedi.

Unkapanı'na giderken yolu a ırıyoruz. Fenerleri mizi gören köpekler havlıyor. stanbul'umuzu iyi tanıyo ruz ama ya lı Türkler bile geceleri bu labirentlerde kay boluyor. Bize yolu tarif edecek kimse yok ortalıkta. Hep aynı inen, çıkan, bir labirent gibi anlamsız yere kıvrılıp duran sokaklar.

Unkapanı'nda, Fener giri inde, iki at bizi bekliyor.

ki metre yüksekli inde bir fener ta ıyan bir ko ucu önümüzden gidiyor ve rüzgâr gibi yola koyuluyoruz.

Karanlık ve bitmek bilmeyen Fener uykuya dalmı , her ey sessizli e gömülmü . Ko tu umuz sokaklarda, ö le güne i bile inmekte tereddüt eder ve iki at yan yana geçmekte güçlük çeker. Bir tarafta eski istanbul surları vardır, öteki taraf ise demir parmaklıklı evlerle sınırlan mı tır. Bunlar yukarıda geni leyen ve nemli soka ın üzerinde kubbe olu turan, slam'dan bile eski yapılarıdır. Derin karanlı ın içine kalın ta kollarını uzatan Bizans evlerinin balkonları altından atla geçenlerin ba larını e - mesi gerekir.

Her ak am Eyüp'teki evimize giderken geçti imiz yoldu bu. Balat'a vardı ımızda evimize çok yakla mı tık ama artık böyle bir yer yoktu...

Burası ehirdi ıydı ve çınarlar arasında büyük kara serviler yükseliyordu.

Fenerlerimizle Eriknaz'ın evine giden yollardan in-
meye başladık.

XXIII

Eriknaz *Hanım'ın* hoş bir çirkinliği, balmumu kadar beyaz bir teni, karga kanadı kadar kara kolları ve gözleri vardı. Bizi bir Frenk kadını gibi başörtüsüz kabul ederdi.

Evinde her şey düzen, rahatlık ve derin bir temizlik kokuyordu. Onunla birlikte yaşıyan dostları Murrah ve Fenzile biz gelir gelmez yüzlerini saklayarak kaçıyorlardı. Uçları kıvrık kırmızı terliklere küçük altın payetleri ile lemekle uğraşıyorlardı.

Eriknaz'ın kızı ve Ahmed'in yeğeni Âlem hanım benim arkadaşlarımdı ve her zaman köşep dizlerimdeki yerini alırdı, burada uykuya dalardı. Kocaman simsiyah gözleri, bebek narinliği ve temizliğiyle üç yaşında güzeller güzeli bir yaratıktı.

Kahve ve sigaradan sonra, hepsi kar gibi beyaz iki beyaz yastık, iki beyaz yatak, iki beyaz ayak örtüsü getirildi. Eriknaz ve Âlem hanım bize iyi geceler dileyerek çekildiler ve derin bir uykuya daldık.

Sabah erkenden pırıl pırıl bir güneşle uyandık ve Halic'e inen merdivenleri dörder dörder indik. Erkenci bir kayıkçı bizi bekliyordu.

Piripa a'nın piramit gibi yerle tirilmiş çok sayıdaki kara evi portakal rengi güneşle yıkıyor ve bütün camları ısıtıyordu. Eriknaz ve Âlem hanım doğanın güneş altında evlerinin çatılarına çıkmış kırmızı elbiseleriyle gidişimizi izliyorlardı.

i te Eyüp'ten geçiyoruz, i te Süleyman'ın kahvesi, küçük cami meydanı ve sabah ı ı ının ortasında Arif Efendi'nin evi. Deniz kıyısında kimse yok. Her yer kapalı ve uykuda.

Kar ve kuzey rüzgârı altında her zaman karanlık ve hüzünlü gördü üm evim, göz kama tırıcı güne ı ı ı altında son bir görüntü bırakıyor aklımda.

Bu son gündo umu alı ılmamı bir ihti am ya atıyor. Eyüp'ten Saray'a, bütün Haliç boyunca kubbeler ve minareler effaf gökyüzünde kızıl ve sedefli tonlarla çiziliyor. Kibar giyimli yolcular ve ba ı örtülü kadınlar ta ıyan yüzlerce altın yaldızlı kayak gidip gelmeye ba lıyor.

Bir saatin sonunda gemideyiz. Burada her ey üst üste ve bu kez gidi imiz kesin.

Ö leyin yola çıkılması kararla tırılmış .

XXIV

Ahmet, "Gel Loti! Bir kez daha stanbul'a inelim, son bir kez birlikte güzel bir nargile içelim" dedi.

Salıpazarı, Tophane, Galata'yı ko arak geçtik, i te istanbul köprüsündeyiz.

Yakıcı güne altında kalabalık acele ediyor. Ben giderken ilkbahar gerçekten gelmi gibi. Yüksek ö le güne i, istanbul tepelerini taçlandıran surlar, kubbeler ve minareler üzerinden akıyor. Gökku a ının en güzel renklerini giyinmi alacalı bulacalı bir kalabalık üzerine yayılıyor.

Güzel görünümlü bir halkla dolu vapurlar gelip gi

diyor. Seyyar satıcılar bir yandan kalabalı ı itip kakarak avaz avaz ba ırıyor.

Bizi Bo aziçi'nin her bir kö esine götüren bütün bu vapurları tanıyoruz. stanbul köprüsü üzerindeki bütün küçük dükkânları, gelip geçenleri, hatta körler, çolaklar, duda ı patlaklar ve topallar gürhundan olu an bütün dilencileri biliyoruz! Türkler'in bütün ayak takımı ortalı a dökülmü bugün. Herkese sadaka da ıtıyor, bir sürü dua ve selam topluyorum.

stanbul'da, büyük Yeni Cami Meydanı'nda, caminin önünde duruyoruz. Son bir kez, Türkiye'de olmanın, arkada ım Ahmed'in yanında oturmanın, bir Do u deko ru ortasında oturup nargile içmenin keyfini çıkarıyorum.

Bugün gerçek bir bahar bayramı, bir giysiler ve renkler sergisi. Herkes dı arı fırlamı , çınarların altına, mermer çe melerin çevresine ve kısa zaman sonra körpe yapraklarla kaplanacak asma çardaklarının altında oturuyor. Berberler sokaklara tezgâh açmı , açık havada sürdürüyorlar i lerini. yi Müslümanlar, Muhammed'in kendilerini yakalayıp cennete götürece i tutam dı ında kalan yerleri, ciddi bir edayla tıra ettiriyorlar.

...Beni herhangi bir cennete kim götürecektir? Beni sıkan ve yoran bu eski dünyadan ba ka herhangi bir yere, artık hiçbir eyin de i meyece i, artık sevdi imden ya da sevmi oldu umdan ayrılmak zorunda kalmayaca ım herhangi bir yere kim götürecektir?

Biri bana Müslüman inancını a ılayabilse, sevinçten a layarak ko ar peygamberin ye il bayra mını öperdim!

Ba larının üzerinde bıraktıkları kuyru a ili kin konu dı ı ve aptalca sözler...

XXV

Ahmed, "Loti! Yapacağın yolculuğu anlat bana biraz" dedi.

"Ahmed, Marmara Denizi'ni aştıktan sonra, Akdeniz'e, sizin deyişinizle ya da denize geçeceziz. Yunanistan'a gitmek için çok daha büyük bir deniz, senin "*Maddamları*"nın ülkesi olan İtalyanlar'ın ülkesine gitmek için daha da büyüğünü ve İspanya burnuna ulaşmak için ondan da büyüğünü acağız. En azından bu masmavi denizde, Akdeniz'de kalabilsem, sizden daha az uzakta olacağım. Hâlâ sizinle aynı gökyüzünün altında bulunacağım ve Doğu'ya gidip gelen gemiler Türkiye'den haberler getirecek bana! Ama senin hayal bile edemeyeceğinin kadar geniş olan öteki denize çıkarsam, ülkeme, güzel havalardan çok yağmur ve güneşten çok bulut gördüğümüz ülkeme ulaşmak için kuzey yıldızına doğru günlerce yol almam gerekecek.

Orada sizden çok uzakta olacağım. Ülkem seninkine hiç benzemez. Orada her şey solgun, her şey donuktur. Burada sis bastığındaki gibidir ama bu sis bile daha saydamdır.

Ülkem o kadar düzdür ki, benzerini hiç görmemişindir. Peygamberinin mezarını ziyaret eden her iyi Müslüman gibi Mekke'ye gittiğinde göreceğinin Arabistan gibidir. Yalnızca kum yerine, yeşil otlar ve ekilmiş geniş tarlalar vardır. Orada evler karedir ve hepsi birbirine benzer. Manzaranın komunun duvarından ibarettir ve bu

düzlük insanı bo ar, ötelere görmek için yükse e çıkmak istersin.

Türkiye'deki gibi çatılara çıkmak için merdivenler de yoktur. Ben bir gün çatıya çıkıp dolâ mak istedi im için, mahallede garip bir çocuk olarak anılmaya başlamış tım.

Herkes üniforma gibi gri paltolar giyer, apka ya da kasket takar. Pera'dakinden de beterdir. Her şey önceden belirlenmiş, düzenlenmiş, numaralandırılmış tır. Her şeyin bir düzeni, herkesin uyması gereken kuralları vardır. Öyle ki, en basit insan, örneğin bir tuhafiyeci ya da berber çırakı bile seninle ya da benim gibi zeki ve kararlı bir gençle aynı ya ama haklarına sahiptir.

Ama inan sevgili Ahmed'im, İstanbul'da her gün yaptıklarımızın dörtte biri için bile, benim ülkemde polis komiseriyle bir saat tartışmaya girmen gerekir!"

Ahmed, Batı uygarlığı hakkındaki bu genel özeti gayet iyi anladı ve bir an için dalıp gitti.

"Neden, savaştan sonra aileni Anadolu'ya getirmiyorsun Loti?" diye sordu ve "Loti! Bana babambrahim'den kalan bu tespihi almanı istiyorum. Hiçbir zaman yanından ayırmayacağına söz ver" dedi. Konu masını alarak sürdürdü: "Seni bir daha göremeyeceğimi biliyorum. Bir ay içinde savaşta gireceğiz. Zavallı Türkler'in, İstanbul'un sonu geldi. Moskof bizi, mahvedecek. Sen geri döndüğünde Loti, Ahmed'in ölümü olacak.

Cesedi Kuzey'de bir yerlerde kalacak. Kasımpaşa Mezarlığı'nda, servilerin altında, gri mermerden küçük bir mezarı bile olmayacak. Aziyade, Anadolu'ya gitmi olacak ve bir daha izini bulamayacaksın. Ondan söz edildiğini bile itmeyeceksin. Loti, kardeşimle kal!"

Heyhat. Bu Moskoflar'dan en az onun kadar korkuyorum. Aziyade'nin izini kaybedebilece im ve yüzünde ondan haber verecek kimseyi bulamayaca ım fikriyle titriyorum...

XXVI

Müezzinler minarelerine çıkıyor, ö le namazı vakti. Gitme zamanı geldi.

Galata'dan geçerken "*Madamları*"na u radım. Bu ya lı kalta ı neredeyse öpüyordum.

Ahmed beni gemiye kadar geçirdi. Ziyaretçilerin ve makine gürültülerinin ortasında veda ettik birbirimize.

Gidiyoruz ve istanbul uzakla ıyor...

XXVII

Denizde, 27 Mart 1877

Marmara Denizi'nin üzerinde soluk bir Mart güne i batıyor. Açıklarda hava açık ama ayaz. Hüzünlü çıplak kıyıları ak am pusu içinde uzakla ıyor. Tanrı'm bitti mi? Onu bir daha göremeyecek miyim?

istanbul gözden kayboldu. Olabilecek en yüksek camilerin o en yüksek kubbeleri, hepsi uzaklarda kayboldu, hepsi silindi gitti. Onu bir an için olsun görmek, yalnızca eline dokunabilmek için canımı verirdim. Onunla olmak için çılgın bir istek duyuyorum.

Aklımda, geride kalan Do u'nun, istanbul'un kalabalığının, yola çıkış kargamasının gürültüleri var ve bu dingin deniz canımı sıkıyor.

Giderken a layamadım ama o orada olsaydı mutlaka a lardım. Ba ımı dizlerine dayar, bir çocuk gibi a lardım. A ladı ımı görür, güven duyardı. Oysa ona veda ederken nasıl da sakın, nasıl da so uktum.

Ama yine de tapıyorum ona. Her türlü esrimenin ötesinde, onu son derece efkatli, son derece saf bir a k la seviyorum. Bana ait olan ruhunu ve kalbini seviyorum, bizi ihtiyarlı a ve ölüme götürecek gelecekte, gençliğin, duyuların çekiciliğinin ötesinde de seveceğim.

Bu sakın deniz, bu soluk Mart göğsü kalbimi sıkıştırıyor. Tanrı'm, çok acı çekiyorum, onun ölümünü görmü gibi acı içindeyim. Ona ait her şeyi öpüyorum. A lamak isterdim, onu bile yapamıyorum.

Sevdim bu saatte haremimde, o karanlık, o parmaklıklar içindeki geniş evin bir köşesinde, hiç konuşmadan, gözyaşı dökmeden, teslim olmu halde geceyi bekliyordur.

Ahmed, Fındıklı Rıhtımının üzerinde, gözleriyle gidişimizi izleyerek öylece kalakaldı. Her akşam Samuel ya da onun beni beklemeye geldikleri bu alıtlı İstanbul köşesiyle birlikte gözden kaybettim onu.

O da bir daha görüşemeyeceğimizi düşünüyor.

Ahmed, zavallı küçük dostum, onu da o kadar çok seviyordum ki. Dostluğu nasıl da sıcaktı, bana nasıl da iyi gelmişti.

Do u bitti, bir düşünce sona erdi. Vatanıma gidiyorum. O küçük, huzurlu Brightbury'de beni mutluluk bekliyor.

Oradaki her şeyi de seviyorum ama yuvam hüznü demek.

Çocukluğumun geçtiği o eski duvarları ve sarmaşık, ilk rüyalarım ve dünyada hiçbir şeyin bana geri veremeyeceği o ilk mutluluklara tanıklık eden Yorkshire'ın gri gökyüzünü, eski çatıları, yosunu ve ıhlamur ağaçlarını yeniden görür gibi oluyorum.

Buraya, bu yuvaya sıklıkla alt üst olmuş, parçalanmış bir kalple geri döndüm. Hep tutkularımı, kırılmış umutlarımı taşıdım. Kalbimi de en anılarla dolu artık. Kutsanmış dinginliği bende sağaltıcı bir etki yapamıyor. Orada böyle ulcağım, güneşten yoksun bırakılmış bir bitki gibiyim artık...

XXVIII

KIZKARDEĞİNDEN LOTI'YE

Brightbury, Nisan 1877

Sevgili kardeşim, ben de ülkemize dönmeyi çok istiyorum. Kendimi adanmış Tanrı'mdan burada daha iyi hissetmeyi ve efkatimizin acılarını dindirmesini diliyorum! Bunun için elimizden geleni yapacağız. Geri dönüş haberinin sevinci içindeyiz.

İnsanın bu kadar sevilirken, bu kadar çok kişinin kalbinde ve düşüncelerinin odağında bulunurken, bu hayatın lanetli olduğu ve kendisinin de sefil bir insan olduğu inancının bir anlamı olmadığını düşünüyorum sık sık. İstanbul'a uzun bir mektup yazmıştım ama

üphesiz hiç bir zaman alamayacaksın. Sıkıntılarını, hat-
ta acılarını nasıl payla tı mını ve Aziyade'nin hikâyesini
dü ünerek nasıl defalarca gözya ı döktü ümü anlatmı -
tım sana.

Sevgili küçük karde im, mütevazı varlı ının bir
parçasını dört bir yana saçıyor olmanın tam olarak da
senin hatan olmadı mını dü ünüyorum. Aslında çok uzun
olmayan varolu unu çok tartı tık... Ama yakında bunu
bütünüyle dolduracak ve senin de dünyada her eyden
üstün tutaca ın birini bulaca ımıza inandı mını biliyor-
sun.

Bülbül ve guguk ku u, ötle en ve kırlangıçlar geli i-
ni selamlıyor. Daha iyi bir mevsim seçemezdin. Seni ne
kadar süreyle burada tutup ımartabilece imizi Tamı bi-
lir.

Ho çakal! Seni öpüyoruz ve yakında görü meyi
diliyoruz!

XXIX

istanbul Eminönü'nde, meydanda duran arzuhalcilerden
birine Ahmed tarafından yazdırılmı ve Loti'nin Bright
bury'deki adresine gönderilmi Türkçe bir mektup.

ALLAH!

Sevgili Loti'm,

Ahmed sana çok selam eder.

Midilli'den gönderdi in mektubu Hatice aracılı ıyla
Aziyade'ye ula tırdım. Elbisesinin içine sakladı ama

sen gitti inden beri soka a çıkmadı ı için henüz okut turamadı.

ihtiyar Abeddin üphelenmi ve her eyi tahmin et mi çünkü son günlerimizde çok ihtiyatsız davranıyor duk. Hatice'nin söyledi ine göre Aziyade'yi çok seven Abeddin fazla sitem etmemi ve onu kapı dı arı etmemi . Ama artık odasına girmiyor, onunla ilgilenmiyor ve konu muyor mu . Haremin di er kadınları da terk et mi , yalnız Fenzile Hanım onun için bir hocaya gitmi .

Sen gitti inden beri hasta. Onu gören büyük hekim bir eyi olmadı ını söylemi ve bir daha da gelmemi .

Ona, u elinin kanamasını durduran ya lı kadın bakıyor. Sanırım onu para kar ılı ı ele veren de bütün sırlarını bilen bu kadındır.

Aziyade sensiz ya amadı ını söylememi istedi; istanbul'a dönece in günü hayal edemedi ini, bir daha yüz yüze gelip gözlerine bakabilmeyi ummadı ını ve artık güne in hiç do madı ını söylüyor.

Loti, bana söyledi in sözleri, verdi in sözleri hiçbir zaman unutma! Sensiz stanbul'da bir an bile mutlu olabilece imi dü ünüyor musun? Ben sanmıyorum. Sen gitti in zaman kalbim paramparça oldu.

Babam çok ya lı oldu undan, beni henüz sava a ça ırmadılar. Yine de yakında ça ıracaklarını sanıyorum.

Selam ederim.

Karde in

AHMED

NOT: Geçen hafta Fener mahallesinde yangın çıktı. Bütün Fener yanıp kül oldu."

XXX

LOTİ'DEN STANBUL'A İZZEDD N ALİ'YE

Brightbury, 20 Mayıs 1877

Sevgili İzzeddin Ali,

Artık sizinkinden çok farklı olan ülkemdeyim! İstanbul'dayken sözünü ettiğim küçük Brightbury'de, yeşil ormanın ortasında, çocukluğumda altına sığındığım eski ıhlamur ağaçlarının altında oturuyorum. Mevsim ilkbahar ama solgun bir ilkbahar. Ya mur ve sisyle, biraz sizdeki kıyafetleri benziyor.

Tekrar Batılı giysilerime, şapkama ve gri paltoma döndüm. Bazen benim asıl giysilerimin sizinkiler olduğunu, burada kılık değiştirdiğimi düşünüyorum.

Yine de bu küçük vatan parçasını seviyorum. Bunca zamandır ıssız bıraktığım bu aile ortamını seviyorum. Buradaki beni seven ve duyarlılıklarıyla hayatımın ilk yıllarını güzel ve mutlu kılan insanları seviyorum. Çevremdeki her şeyi, hatta kendilerine özgü çekicilikleri, size tanımlamakta güçlük çekeceğim geçimlerini, eski zamanlara ve eski çobanlara özgü büyük pastoral çekicilikleri olan bu kasaba ve eski koruyu seviyorum.

Haberler birbirini kovalıyor aziz efendim, savaş haberleri geliyor, olaylar birbirini izliyor. İngiliz halkının Türkiye yanında tavır alacağını umut etmiyim. İstanbul'dan bu kadar uzakta, yarı ölü haldeyim. Sizi çok sev

di imi bilirsiniz, ülkenizi seviyor, onun için içtenlikle dualar ediyorum. Yakında görü ece imizden hiç üphem yok.

Tabii tahmin etti iniz gibi, onu seviyorum. Varlı mı tahmin etti iniz ve ho görüyle kar ıladı ınız o kadını. Kalbiniz büyüktür, siz her türlü yanlı anlamanın, önyargının üzerindesiniz. Size onu sevdi imi ve özellikle de onun için en kısa sürede geri dönece imi söyleyebilirim.

XXXI

Brightbury, Mayıs 1877

Brightbury'de, ya lı ıhlamur a açlarının altında otuyordum. Mavi ba lı bir arı ku u ba ımın üzerinde karma ık ve oldukça uzun bir arkı söylüyordu. arkısına bütün ruhunu koyuyordu ve içimdeki anılar dünyasının uyanmasına neden oluyordu.

Önceleri eskilerde kalmı anılar karmakarı ık belir-di, sonra yava yava daha net ve daha belirgin görüntüler geldi. Kendimi içlerinde buldum.

Evet orada, stanbul'da, en ihtiyatsız günlerimizden birinde, âdeta okul kırdı ımız günlerden biriydi. Zaten stanbul çok büyüktü!... Üstelik ya lı Abeddin de Edirne'deydi!...

Güzel bir kı ö leden sonrasıydı ve ikimiz, o ve ben ba ba a dola ıyorduk. Gün ı ında birlikte oldu umuz için çocuk gibi mutlu kırlarda ko turup duruyorduk.

Yine de seçti imiz gezinti alanı oldukça hüzünlüydü: Eski stanbul surları boyunca ilerliyorduk, burası son Bizans imparatorlarından beri donup kalmı gibi görünen oldukça ıssız bir bölgeydi.

Büyük ehir hep denizle iç içe ya ar ve bu eski duvarlar çevresinde sessizlik bir nekropoldeki kadar derindir. Bu kalın duvarlarda ara sıra göze çarpan kapıların hiç açılmadığını, kimselerin geçmediğini ve yok edilse kimsenin fark etmeyeceğini herkes bilir. Bunlar, üzerlerinde yaldızlı yazılar ve garip süslemeler bulunan küçük, alçak, gizemli kapılardır.

ehrin ya anan kısmıyla bu kalıntılar arasında ürktücü kulübeler, tarihin her dönemine ait kalıntılarla dolu geniş topraklar uzanmaktadır.

Dı arıdan gelen hiçbir şey bu duvarların tekdüzeliğini bozamaz. Uzaklardan bir minare beyaz gövdesini güçlkle gösterir. Hep aynı mazgallar, hep aynı kuleler, asırların getirdiği hep aynı karanlık renk, ufka doğru kaybolan hep aynı düz ve ölüm çarısı tıran çizgiler.

Bu dev duvarların dibinde ba ba a yürüyorduk. Çevremizde, gölgesinde binlerce Osmanlı'nın mezarının kaynağını katedraller kadar yüksek dev servi ormanları vardı. Bu ülkedeki kadar mezarlı değil, bu kadar mezarı dünyanın hiçbir yerinde görmedim.

Aziyade, "Azrail buraları sever, geceleri gelip dolandır. Kanatlarını kapar ve bu korkunç gölgeliklerde normal bir insan gibi yürüyerek dolaır" diyordu.

Bu kırlar son derece sessiz, ortam etkileyici ve ağırbaşıydı.

Biz yine de ne eli, yaptığımızı kaçamaktan, genç ve

özgür olmaktan, bir kere olsun, bu rüzgâr ve mavi gökyüzü altında aklımıza esti i gibi dola maktan dolayı çok mutluyduk.

Aziyade'nin fazlasıyla kalın olan *ya ma ı* bütün alınını gizleyecek kadar yakındı gözlerine. Örtünün aralı ndan o berrak, o hareketli göz bebekleri güçlkle görünüyordu. Birilerinden emanet aldı ı feracesi koyu renkliydi. Genç ve zarif kadınların kullanmadı ı sıradan bir kesimi vardı. Ya lı Abeddin bile tanıyamazdı onu bu haliyle.

Esnek ve hızlı adımlarla yürüyor, beyaz papatyalar ve Ocak ayında kısa olan otlar arasında, güzel k günlerinin temiz ama so uk havasını ci erlerimize çekerek dola ıyorduk.

Birden, bu sonsuz sessizli in ortasında bir arı ku nun muhte em ezgisini i ittik. Bugün i itti ime benziyordu. Aynı türden küçük ku lar dünyanın her kö esinde aynı arkıyı tekrar eder.

Aziyade a kın duraksadı, komik bir a kınlık ifadesiyle, ucu kınalı parma ını uzatarak yanı ba ımızdaki servinin bir dalına konmu küçük arkıcıyı i aret etti. Bu küçücük, yapayalnız ku bütün bu gürültüyü yapabilmek için o kadar çok çaba harcıyor, o kadar canla ba la ve o kadar canlı bir edayla çırpınıyordu ki, gülmeğe koyulduk.

Kuyruklarından birbirine ba lanmı , aptal görünümlü altı büyük deveden ürküp uçana kadar, uzun süre durup onu dinledik.

Sonra.... Sonra, bize do ru gelen bir yaşlı kadın grubu gördük.

Bunlar Rum kadınlarıydı. Ba ta iki papaz ilerliyordu, kadınlar geleneklerine uygun olarak bir sedyeye yüzü açık olarak yatırılmı küçük bir ölü ta ıyorlardı.

Ciddile en Aziyade "*Bir güzel çocuk!*" dedi.

Gerçekten de dört be ya larında güzel bir kız çocuuydu. Yastıklar üzerine yatırılmı balmumumdan muhte em bir bebe e benziyordu. Beyaz muslinden zarif bir elbise giydirilmi ti ve ba nın üzerinde altın yaldızlı çiçeklerden bir taç ta ıyordu.

Yolun kenarında yeni kazılmı bir çukur vardı. Ölüleri böyle yol kenarına ya da duvar diplerine rasgele gömüyorlardı...

Yeniden çocukla an Aziyade, "Yakla alım, bize bonbon ekeri verirler" dedi.

Bu çukuru kazarken pek de eski olmayan bir ba ka cesedi rahatsız etmi lerdı. Çıkan toprak, kemiklerle ve de i ik kuma parçalarıyla doluydu. Özellikle de dik açıyla kıvrılmı bir kol vardı ki, kemikleri topra ın henüz yutmayı ba aramadı ı kırmızı bir ba la ba lıydı.

Kadınlar gibi uzun saçları olan, pis ama sırmalı giysiler içinde iki *papaz* ve yanlarında pek de güvenilir görünmeyen, duahanlık yapan dört kötücül görünümlü çocuk vardı.

Ölü çocu un üzerine bir eyler serpiyorlardı ve sonunda anne çiçekli tacı çıkardı ve çocu un sarı saçlarını büyük bir özenle bir gece bonesinin içine tıktı tırdı. Bu i , anne tarafından yapılmamı olsa, insanı gülümsetebilirdi.

Çocuk tahtasız ve tabutsuz halde nemli topra ın üzerine öylece yatırıldı ve pis toprak do rudan üzerine

atıldı. Eski kemikler ve eski dirsek dahil, her şey bu güzel balmumundan yüzün üzerine dolduruldu. Ve çocuğun üzeri hızla kapatıldı.

Gerçekten de bize bonbon çekeri verdiler. Bu Rum geleneğini bilmiyordum.

Meyve çekerleriyle dolu beyaz bir çantaya elini daldıran genç bir kız, törene katılan herkese bir avuç çeker dağıttı. Türk olmamıza rağmen bize de verdi.

Aziyade kendi payını almak için elini uzattığında, gözleri yaşlarla doluydu...

O yaşlı ortamda yaşamaktan bu kadar mutlu ve bu derece ne eli olan o küçük kurgu gerçekten garipti!...

BE
AZRA L

20 Mayıs 1877

...Do u'nun lekesiz gökyüzü ve mavi denizi bu. Uzaklarda bir eyer beliriyor, ufuk camilerle ve minarelerle süsleniyor. Kalbim çarpmaya başlıyor, istanbul bu!

Karaya ayak basıyorum. Yeniden bu ülkede bulunmak beni fazlasıyla heyecanlandırıyor...

Ahmed artık orada, her zamanki yerinde de il, beyaz atının üzerinde Tophane'ye doğru ko turmuyor. Galata bile ölü. Bir milletin kökünü kazımaya yönelik savaşlar gibi korkunç bir eyin ya andı ı anlaşıyor.

...Türk kıyafetimi giydim. Azapkapı'ya ko tum. Geçen ilk kayı a bindim. Kayıkçı beni tanıdı.

"Ahmed nerede?" diye sordum.

"Gitti, savaş a gitti!"

Kızkarde i Eriknaz'ın evine vardım.

"Evet gitti. Batum'daydı ve sava ba layalı beri haber almadık" dedi.

Eriknaz'ın kara ka ları acıyla çatılmı tı. insanların kendisinden koparıp aldıkları karde ine a lıyordu. Küçük Âlem ah da annesinin a lamasına a lıyordu.

Hatice'nin evine gittim ama ihtiyar ta nımı tı ve yeni evini kimse bilmiyordu.

II

Sonra yalnız ba ıma Mehmed Fatih Camii'ne, Aziya de'nin evine do ru yürüdüm. Karmakarı ık olan aklımda herhangi bir plan yoktu, ne yapaca ımı dü ünmemi -tim, tek istedi im ona yakla mak ve görebilmektii!...

Bir zamanlar zenginlik içinde yüzen Fener'in kalıntıları ve külleri arasından geçtim. Büyük bir yıkıntı, yanıp yıkılmı , kararmı kalıntılarla dolu yaşlı sokaklar silsilesinden ba ka bir ey kalmamı tı. Her ak am sevdi imin beni bekledi i Eyüp'e gitmek üzere ne e içinde geçti im Fener'di burası...

Sokaklarda insanlar ba ırıyor. Üstünde ba ında do ru düzgün bir ey olmayan, sava mak için ayaklanmı , yarı silahlı, yarı vah i adamlar ta lar üzerinde yatanlarını biliyor ve üzerinde beyaz yazılar bulunan eski ye il bayraklarını sallayarak dola ıyorlardı.

Uzun süre yürüdüm. Eski istanbul'un ıssız mahallelerinden geçtim.

Gitgide yakla ıyordum. Mehmed Fatih'e çıkan ıssız soka a, onun oturdu u soka a gelmi tim!...

Çevremdeki nesnelere güne in altında kalbimi sıkı

tiran korkunç görüntüleri sergiliyordu. Bu hüznünlü sokakta kimsecikler yoktu. Büyük bir sessizlik hâkimdi ve benim ayak seslerimden başka bir şeyi itilmiyordu...

Kaldırım taşları, yeşil otlar üzerinde duvara sinmişlerleyken ya da bir kadın fark ettim. Kaftanının kıvrımları arasından zayıf, çıplak, abanoz karası bacakları görülüyordu. Başını yere eğmiş yürüyor ve kendi kendine konuşuyordu... Bu Hatice'ydi.

Hatice de beni tanıdı. Zenci kadınlara ya da makaklara özgü tiz bir sesle, alay edermi çesine bir "ah!" çekti. "Azıyade nerede?" diye sordum.

Tatar dilinde ölümü anlatan, garip bir biçimde yabancıl sözcüklerle iyice vurgulayarak, "Ölü! Ölmü!" dedi.

Anlamayan birine söylüyormuş gibi "Ölü! Ölmü!" diye bağılıyordu.

Biraz nefret biraz tatmin dolu bir alayla, acımasızca aynı sözcükleri tekrarlayarak peşimden geliyordu:

"Ölü! Ölü!.. Ölmü!"

Yıldırım darbesi gibi beklenmedik bir anda inen böyle bir sözcük ilk duyuldu unda anlamıyordum, insanı sarması ve kalbini paramparça etmesi için biraz zaman gerekiyor. Durmadan yürüyordum. Bu kadar sakin davranmak beni bile dehşetlendürmüştü. Hıyar, korkunç "Ölü! Ölü!" çığlıklarıyla deli gibi arkamdan geliyordu.

Hemen ardında ölümüne neden oldu um hanımına tapan bu yaratığın sınırsız kinini hissediyordum. Arkama dönüp yüzünü görmekten, sorular sormaktan, herhangi bir kanıt ya da kesinlemeden korkuyor, sarho bir adam gibi durmadan yürüyordum...

III

Kendimi Aziyade'nin oturdu u, üzerinde lale ve sarı ke-
lebek resimleri bulunan evin yakınlarında, bir çe meye
dayanmı halde buldum. Oldu um yere çökmü tüm ve
ba ım dönüyordu. Karanlık ıssız evler gözümün önünde
ölüm dansı yapıyordu. Alnımı mermere vuruyordum ve
kanlar akıyordu. Çe menin so uk suyuna batmı kara bir
el ba ıma yastık oluyordu... O sırada yanı ba ımda a la-
yan Hatice'yi gördüm. Maymunun kırır kırır ellerini sık-
tım. Alnıma su dökmeye devam etti...

Gelip geçenler bize dikkat etmiyordu. Sokaklarda
da ıtılan kâ it parçalarından Kars'taki ilk çatı malarla
ilgili haberleri okuyorlardı. Sava ın ba ladı ı kötü gün-
lerdi ve slam imdiden kaybetmi gibi görünüyordu.

IV

**Albayd nin güzel gazel gözleri mezarına kapatılalı
Gece gündüz uykusuz,
Ate ler içinde yanarak bekliyorum,
Yanaklarımдан sel gibi ya bo anıyor.**

VICTOR HUGO, *Do u*

Kollarımın arasında sıktı ım sert nesne topra a  akılmı
so uk bir mermer parçasıydı.

Mermer laciverde boyalıydı ve üstünde yaldızlı
 i ek kabartmaları vardı. Kurulmu bir makine gibi bak

tı im bu çiçekleri ve yaldıza boyanmış harfleri hâlâ hatırlıyorum...

Türkiye'de yalnızca kadınlar için kullandıkları mezar taşlarındandı. Büyük Kasımpaşa Mezarlığı'nda yere oturmuytum.

Kızıl renkli yeni kazılmış toprak bir insan bedeni uzunluğuna göre tümsek yapmıştı. Yerlerinden çıkarılmış küçük bitkiler kökleri havada duruyordu. Çevre yosunlar, küçük otlar ve kokulu yabancı çiçeklerle doluydu. Türk mezarlarına çiçek ya da çelenk getirilmezdi.

Bu mezarlık Avrupa'daki mezarlıklarımızın dehşet verici görüntüsüne sahip değildi. Doğuya özgü hüznü, daha yumuşak ve çok daha görkemliydi. Rasgele dikilmiş kara serviler, hüznü ısızlıklarıyla çıplak tepeler, uzaklarda devasa ağaçların gölgesinde daha yeni ters yüz edilmiş toprak tümsekleri, eski Türk mezarlarının taşları arasında fesler ve sarıklarıyla garip mezar taşları.

Yine uzaklarda, ayaklarımın altında Haliç, İstanbul'un alımlı silüeti ve ötesinde de Eyüp!

Bir yaz akşamıydı. Toprak, kuru otlar, kollarımla sardığım halde soğuk kalmaya devam eden bu mermerdişimde her şey ılıktı. Taşın dibine toprağın içindeydi ve ölüye dokunarak soğuyordu.

Çevremdeki nesnelere, insanların ya da imparatorlukların hayatları son bulurken düştükleri büyük kriz zamanlarında her şeyin büründüğü olağanüstü görünümdeydi.

Uzaktan kutsal savaşa katılmak için yola çıkan toplulukların bando sesleri, bizim Avrupa nefeslilerimizden çıkmayan o keskin ve yüksek ses birliğiyle o ga

rip Türk bandolarının sesleri duyuluyordu. slam'ın ve Do u'nun son zafer çı lıkları, büyük Cengiz ırkının ölüm sarkı ıydı sanki.

Yan tarafımdan bir Türk yata anı sarkıyordu. *Yüzba ı* üniforması giymi tim. Buradaki adamın adı Loti de il Arifti, *Yüzba ı* Arif Ussam. Cepheye gitme emri almı tım, ertesi gün yola çıkıyordum...

slam'ın bu kutsal toprakları üzerine sonsuz ve sessiz bir hüznün yayılmı tı. Batan güne mezarların ye ile çalan eski mermerlerini yaldıza boyuyordu. Dev servilerin, asırlık gövdelerinin, melankolik gümü i dallarının üzerinde kızıl ı ıklar dolanıyordu. Bu mezarlık Allah'ın dev bir tapına ı gibiydi. Gizemli bir dinginli i vardı ve insanda dua etme iste i uyandırıyordu.

Bir yas örtüsünün ardından görüyordum çevremi ve bütün hayatım rüyaların belirsiz karga ası içinde geçiyordu aklımdan. Ya adı ım ve sevdi im yerler, dostlarım, a abeyim, taptı ım de i ik renklerden kadınlar ve tabii, ne yazık ki sonsuza kadar bırakıp gitmi oldu um sevgili yuvam, ihlamurların gölgesi ve ihtiyar annem...

urada yatan kadın için her eyi unuttum!.. O beni seviyordu. Beni olabilecek en derin, en saf, üstelik en mütevazı a kla seviyordu: Bana tek bir yakınmada bulunmadan, haremimin yaldızlı parmaklıkları ardında yava yava , acılar içinde öldü. O ciddi sesinin bana, "Ben küçük bir Çerke köleden ba ka bir ey de ilim... Ama *sen, sen biliyorsun*, istiyorsan git Loti. Ne istiyorsan onu yap!" dedi ini i itir gibi oluyordum.

Uzaklarda *Kitabı Mukaddes'in* kıyamet gününde çalaca ını söyledi i borulara benzer sesler i itiliyordu.

Binlerce insan tek bir a ızdan yüce Allah'ın adını haykırıyor, uzaklardan gelen gürültüleri bana kadar ula ıyor ve büyük mezarlı ı garip u ultularla dolduruyordu.

Güne Eyüp'ün kutsal tepesinin ardında batmı tı ve Osmanlı mirası üzerine saydam bir yaz gecesi iniyordu...

...Bu ta ın altındaki zavallı eye bu kadar yakın olumla titriyorum. imdiden topra a karı an ve hâlâ sevmekte oldu um zavallı ey... Hepsi bu mu Allah'ım? Yoksa hâlâ tanımlanmamı bir kalıntı, ak amın tertemiz havasında buralarda uçan bir ruh, beni bu topra ın üzerine kapanmı a larken görebilecek bir ey var mı?..

Allah'ım, onun için dua bile edebilirim. Çoktan sertle en ve hayat komedisine kapanan kalbim insanlık dinlerinin güzel hatalarına açılıyor artık ve gözyla larını acısız dökülüyor bu çıplak toprak üzerine. Bu karanlık toz yı nında her ey bitmediyse, yakında ö renirim belki. Bunu ö renmek için ölmeyi deneyece im...

V SONUÇ

stanbul gazetesi *Ceride i Havadis'te* yazarlar:

"Kars'taki son çatı manın ölüleri arasında, yakın zamanlarda Arif Ussam Efendi adını alarak Türkiye'nin hizmetine giren genç bir ngiliz deniz subayının cesedi bulunmu tur.

Genç subay (Muhammed onu korusun!) Karacaemir ovalarında, Kızıltepe eteklerinde, slam'ın cesur koruyucuları arasına gömülmü tür."

O Ğ L A K K L A S İ K L E R İ

“Beyaz bir hayalet kadar sessiz ve hareketsiz bu örtülü kadınla yalnız kalırdım. Küreğe geçer, ters yöne doğru çekmeye başladım. Açıklara doğru uzaklaşırđık. Yeterince uzaklaştığımızı karar verdiği bir anda kollarını bana uzatırdı. Bu yanına oturmak için beklediğim bir işaretti. Ona dokunduğumda titrerdim. Bu ilk temasla içime ölümcül bir güçsüzlük çökerdi. Başörtüsü Doğu kokularına bulanmış olurdu. Vücutunun teması điri ve soğuktu. (...) Günümüz Türk kadınlarının unutmaya yüz tuttuğu uzun etekli bir ceket giymişti. Eflatun ipekten ceketinin üstü pembe güllerle süslüydü. Sarı ipekten bir pantolon, yaldızlı terlikler içindeki küçük ayaklarının bileklerine kadar iniyordu. Lame Bursa bezinden gömleği, gülsuyu kokan amber rengi dolgun kollarını açıkta bırakıyordu. Esmer saçları sekiz parça halinde örülmüştü. Bu örgüler o kadar kalındı ki, içlerinden ikisi Parisli zarıf bir kadının mutlu olması için yeterli olurdu. İnsan bu inci tanelerini, bu kasılmış kırmızı dudakları ve olgun bir kirazın etinden yapılmışa benzeyen diş etlerini öpmek için ruhunu satabilirdi. (...) Metresime hayranlıkla bakıyordum. Müziğin kulaqları yırtan gürlütsü, kokulu nargile dumanı yavaş yavaş sarhoşluğa neden oluyordu. Geçmişin silinmesi ve hayattaki kötü anların unutulması anlamına gelen Doğu’ya özgü hafif sarhoşluk yayılıyordu.”

Türkiye’ye gelmiş ve “Türk dostu” diye tanınan Pierre Loti’nin, egzotik kokular taşıyan en bilinen kitabı *Aziyade* de nihayet “Oğlak Klasikleri” arasında.

D A R K M A T

CONSPECTUS BIBLIO

CONSPECTUS BIBLIO

